JAARBOEKJE

1991

VAN HET
OUDHEIDKUNDIG
GENOOTSCHAP

'NIFTARLAKE'

Ereleden en bestuur

Erevoorzitter	Mr Dr N.J.C.M. Kappeijne van de Coppello (†'92), Loenen
Ereleden	Jhr P.H.A. Martini Buys, Brugge, België
	Mr J.H. van den Hoek Ostende, Amsterdam
Lid van verdienste	A.J.A.M. Lisman, Nieuwersluis
Bestuur	Drs E. Munnig Schmidt, voorzitter Nieuwerhoek, 3632 AD Loenen a/d Vecht (02943) 1280
	Mw Mr M.A. Dukes-Greup, vice-voorzitter, Amsterdam
	Mw C.H. ter Laan-Dingemans, secretariaat Herengracht 6, 3601 AL Maarssen (03465) 71921
	J.N.W. Voorhoeve, penningmeester, Vreeland
	Mw Drs G. Recter, bibliothecaresse, Bijdorp, Oud Over 8, 3632 VD Loenen a/d Vecht (02943-4653)
Leden	A.J.A.M. Lisman, Nieuwersluis
	J.H.P. Roeland, Wassenaar
Redactie voor 1992	Drs E. Munnig Schmidt Nieuwerhoek, 3632 AD Loenen a/d Vecht (02943) 1280
Betalingen	Postbank nr. 513805 t.n.v. Penningmeester Niftarlake te Vreeland

ISBN 90-6550-356-0

Ledenlijst 1992

van het Oudheidkundig Genootschap 'NIFTARLAKE'

Abcoude	
Drs J. Baalbergen	Sandbergstraat 8, 1391 EL
M.M.A. Bessem-Aalbers	Willem v. Abcoudelaan 11, 1391 CC
R. Bianchi	Meerzicht 1, 1391 AR
Drs D.G. Carasso	Dr. Koomansstraat 21, 1391 XA
Mr G. van Donkersgoed	Folkert Postlaan 6, 1391 AV
Prof.Dr A.J. Dunning	Angsteloord 63, 1391 ED
Mw J. Elema	Dr. Koomansstraat 1 H, 1391 VZ
W.J. Engel	Angsteloord 5, 1391 EB
Gemeente Abcoude	Gemeentehuis, 1391 EL
Mw W.D. de Graaf-Vossestijn	Meerweg 19, 1391 HG
J. de Groot	Gein Noord 26, 1391 GZ
Historische Kring Baambrugge Abcoude	Folkert Postlaan 1, 1391 AV
J.Th. Kemme	De Tourton Bruynsstraat 3, 1391 EM
W. van ter Meij	Zilverschoon 107, 1391 XS
J.J. Pabon Jr	D. v. Troostwijkstraat 51, 1391 ER
J. van Santen	Heinkuitenhof 14, 1391 TS
Mw E.M. Scholte-Vis	Sandbergstraat 14, 1391 EL
J.B. Schreur	Jan Trouwstraat 4, 1391 TT
Mr J.W.F.M. Swinkels	Gein Zuid 7, 1391 GT
W.C.C. Trouw	Torenlaan 32, 1391 AM
Mw G.L.J. Uiterwaal-Völker	Kerkplein 14, 1391 GJ
Mw M.A.J. Vreeken-van Brink	D. v. Troostwijkstraat 46, 1391 ET
J.E. Wustenhoff	Koppelland 11, 1391 EV
Aerdenhout	
Mr Ir J.J. Smorenburg	Merellaan 29, 2111 GK
Alkmaar	
Mr Dr J. Belonje	Nassaulaan 39, 1815 GJ
Almelo	
C.J.M. Bak	Horstlaan 76, 7602 AN
Amersfoort	
Mw T. Bouwer-Peeren	Koningin Wilhelminalaan 30, 3818 HP
N.Th.G. Klein	Kamp 18, 3811 AR
Rijksdienst Oudheidk. Bodemonderzoek	Kerkstraat 1, 3811 CV
Stichting Museum Flehite	Breestraat 80, 3811 BL
Amstelveen	
J.W.N. van Achterbergh Jr	Amsterdamseweg 270, 1182 HN
J.E. v.d. Dussen	Camera Obscuralaan 103, 1183 JX
Mw M. Fruithof-Matthes	Bos en Vaartlaan 72, 1181 AD
D. Hoen	Westelijk Halfrond 483, 1183 JD
Mw C. Lugt	105 St. Philipsland, 1181 JJ

Mw M.E.E. Spoor	Meander 491, 1181 WN
Mw H. Vlot-van Lonkhuyzen	Ferd. Bolweg 89, 1181 XC
Amsterdam	
*Mw D.J.K. Beynes-Heymeyer van Heemstede	Cannenburg 39, 1081 GV
Mw E.G.H. Blauwkuip-Haker	Prinsengracht 1043, 1017 KP
Mw Mr M.A. Dukes-Greup	Beethovenstraat 249, 1077 JE
Drs P.M. Fischer	Hemsterhuisstraat 173, 1065 JZ
Gemeentelijk Archief	Amsteldijk 67, 1074 HZ
Mw J.H. Greup-Nicolai	De Boelelaan 267, 1082 RC
Mr J.H. v.d. Hoek Ostende	B. Wieringerstraat 22, 1013 EB
K. Hoen	Raphaëlstraat 11, 1077 PN
Prof.Dr L.B.W. Jongkees	Reinier Vinkeleskade 71, 1071 SZ
M.M.W. Kasteleyn	Olympiaplein 77, 1077 CR
K.F. van Leuven	Minervalaan 71-II, 1077 NS
B. Lubberhuizen	J.W. Brouwerstraat 32, 1071 LK
Mw A.M.J. Oosterbroek-Smilde	Nic. Maesstraat 38 h, 1071 RB
Mw E.G. Pannevis-Lammerts v. Buuren	Minervalaan 84-I, 1077 PK
*P.J. Meertens Instituut	Keizersgracht 569-571, 1071 DR
W.A.C. Reesink	Koninginneweg 40, 1075 CZ
H. Renes	Werengouw 25 (Nieuwendam), 1024 NL
Rijksmuseum Bibliotheek	Postbus 50673, 1007 DD
J.R. Ritman	Bloemgracht 19 h, 1016 KB
J. Stodel	Rokin 70, 1012 KW
B.A.H.M. Theunissen	Leksmondhof 209, 1108 EW
J.M. Tor	Nieuwe Leliestraat 41 II, 1015 SJ
Universiteitsbibliotheek	Singel 425, 1012 WP
Mw W.J.C. van Veen-Coenen	Minervaplein 2, 1077 TN
H.W. Vlietman	Volkerakstraat 18 I, 1078 XS
Dr C.J.J. Westermann	Prinsengracht 1029 A, 1017 KP
J. Zwaan	Lijzijde 45, 1034 KN
Drs. H.A. van Zwieten	P.C. Hooftstraat 119 I, 1071 BS
Ankeveen	
A. v.d. Lee	Hollands end 89, 1244 NP
Apeldoorn	
Drs R.Th. Schoenmaker	Groene Kijkerweg 1, 7371 GB
Arnhem	
K.J.H. Doude van Troostwijk	Vondellaan 5, 6824 NA
J.E. v.d. Sleesen	Bergstraat 97, 6811 LE
Baambrugge	
H.F. Anger	Pr. Beatrixstraat 13, 1396 KD
M. Blokhuis	Rijksstraatweg 25, 1396 JD
Mw Drs S. Boerdam	Rijksstraatweg 22, 1396 JM
Mw J.E. Croon-Ogterop	Kleiweg 34, 1396 HX
Jhr Mr J.E. v.d. Does de Willebois	Dorpsstraat 23, 1396 KG
Mw M. van Erven Dorens-Vinke	'Valk en Heyning' Rijksstraatweg 147, 1396 JK

Mw E. v.d. Lee	Rijksstraatweg 113, 1396 JH
Mw Drs L.B. Lugt	'Geinwijck' Rijksstraatweg 91, 1396 JG
Ir D.L.H. Slebos	Rijksstraatweg 4, 1396 JL
A.W. Steenhof	Pr. Joh. Frisostraat 46, 1396 KB
Mw J.J. Tholenaar-Mannheimer	'Kroonesteijn' Rijksstraatweg 125, 1396 JJ
G.H. van Walbeek	Dorpsstraat 31, 1396 KH
J.H. van Walbeek	Rijksstraatweg 20, 1396 JM
Bennebroek	
G.M. de Heer	Bennebroekerdreef 49, 2121 CM
De Bilt	
Mw P.A.L.M. de Wit-van der Grinten	Dorpsstraat 126, 3732 HL
Bilthoven	
Mw B. Bleeker-Eeuwens	Soestdijkseweg 95, 3721 AA
Mw L. Quispel-de Langen	Noord Houdringelaan 32, 3722 BR
B. Vermeulen	Rembrandtlaan 93, 3723 BM
Sj. Vrind	Lassuslaan 55, 3723 LH
Mw Wouters-Mertens zur Borg	Sweelincklaan 69, 3723 JC
Blaricum	
Mw M.A.L.P. Kleiman-Righart	Prins Hendriklaan 3, 1251 AH
W. Zuidervaart	Postbus 135, 1260 AC
Breda	
Mr L.E. Kalff	Saksen Weimarlaan 31, 4818 LA
Breukelen	
T.C. Akkerman	Rijksstraatweg 43, 3621 BH
V.B.W. Asfalt	'Vredenoord'. Straatweg 68, 3621 BR
J. Bakker	Griftenstein 2, 3621 XK
Mw Mr L.G. Baud	Kerkplein 16, 3621 BA
Mw G. Bekker-Jonker	Herenstraat 58, 3621 AR
Ir G.G. v.d. Berg	Straatweg 78, 3621 BR
Mw J.M. Bierman-Polman	Zandpad 82, 3621 NG
J.W.M. de Boer	Willink v. Collenstraat 79, 3621 CL
H. Brouwer	Linnaeusdreef 30, 3621 XW
J.W. de Bruyn Kops	Zandpad 61, 3621 NG
P.J. Burggraaf	Kerkbrink 26, 3621 BS
Mw A.C. Crietee-Hoogerbeets	Linnaeusdreef 44 A, 3621 XX
JAC. van Dam	Orttswarande 55, 3621 XN
Mr M.W. van Dijk-Witjas	G. v. Nijenrodestraat 90, 3621 GM
Mw P. van Dobbenburgh-Rossberg	Griftenstein 52, 3621 XL
W. Dobber	Zandpad 27, 3621 ND
H.H.J. Doude van Troostwijk	Straatweg 244, 3621 BZ
W.F.E. baron v.d. Feltz	Stinzenlaan Zuid 201, 3621 TC
B. Fritzsche	Vrijheidslaan 23, 3621 HM
P. Funken	Oud Aa 41, 3621 LA
R.T. v.d. Geer	Nassauplein 1, 3621 EA
P.L. van Gent	Zandpad 86, 3621 NG
D.W. Gerwig	Dannestraat 33, 3621 AE

Mw J. Greenwood	Zandpad 38, 3621 ND
Dr J.W. Gunning	Straatweg 204, 3621 BX
Mw Mr E.A. Haars	Kerkplein 16, 3621 BA
Drs H.C.J. Hendriks	Julianastraat 25, 3621 EG
Hist. Kring Breukelen p/a Mevrouw M.B. van Leeuwen	Bisschopswater 5, 3621 WV
R.J. Hofman	Zandpad 83, 3621 NG
Mw G.J. van Julsingha	Linnaeusdreef 21, 3621 XT
Mw C.P. Knulst	G. v. Doornikstraat 8, 3621 HZ
R.G.H.W. Korstjens	Straatweg 111, 3621 BK
M. van Kralingen Jr	Herenstraat 4, 3621 AR
H.K. Lenstra	Zandpad 94, 3621 NH
J. Molenkamp	Bisschopswater 27, 3621 WV
R.W.C. Molenkamp	'Vecht en Dam', Dannegracht 16, 3621 AA
Prof.Dr Ir R. Plomp	'Vegtvliet' Rijksstraatweg 220, 3621 BZ
Jhr Mr W.H.D. Quarles van Ufford	Zandpad 48, 3621 NE
P.V.L. Ritmeester	Straatweg 76, 3621 BR
A. Roosjen	Eendrachtlaan 33, 3621 DD
E.L.P. Rijpma	Zandpad 40, 3621 ND
Mw M.L. van Rijssen-Dingemans	Zandpad 81, 3621 NG
H.J. Schröder	Straatweg 120, 3621 BV
T.M.A. Simonis	'Klein Vechtvliet', Straatweg 224, 3621 BZ
P.B.A. Smits	Rijksstraatweg 101, 3621 BK
Ir W.F. Staargaard	'Nijenrode', Rijksstraatweg 19, 3621 BO
Stichting Openbare Bibliotheek Breukelen	J. Dircksenstraat 20, 3621 CB
Mw A.J. Stilting	Kloosterhof 15, 3621 BE
G.S. Streefland	Zandpad 87, 3621 NG
A.C. van Uchelen	Rietland 2, 3621 GZ
F.L. Vegter	'Hofstede Boomrijk' Zandpad 53, 3621 NE
Mw F. Verhagen	Straatweg 74, 3621 BR
Mr J.A. Vermeulen	Brouwerij 1, 3621 AD
Mr G. Versluys	Straatweg 61, 3621 BH
J. Verweij	Mecklenburgstraat 6, 3621 GP
Mw J. van Zadelhoff-Hortulanus	'Groenevecht' Zandpad 37, 3621 ND
D. van Zijtveld	Straatweg 95, 3621 BJ
Breukeleveen	
Mw J.A.M. Aalberts-Veen	Herenweg 27, 3625 AA
Mw G.C. Geel-Krijgsman	Herenweg 53, 3625 AG
Drs M.M. van Kesteren	Herenweg 47A, 3625 AB
Dr J.F.W. Nuboer	Herenweg 59, 3625 AC
N. Roelofsz	Herenweg 109, 3625 AD
Ir J.J. Siepman v.d. Berg	Herenweg 125, 3625 AD
Dr P.J. Sinninghe Damsté	Herenweg 89, 3625 AC
A.P.J. Strookman	Herenweg 76, 3625 AH

België, Brugge	
Jhr P.H.A. Martini Buijs	Witte Leertouwerstraat 47, 8000
Bunnik	
Y.G. Stoutenbeek	Hoenderkopershoek 10, 3981 TE
Bussum	
Mw H.B.C. Blok van Laer-Ravensteijn	Koekoekslaan 3, k. 17, 1402 EA
Mr R.R. Hazewinkel	Nw 's-Gravelandseweg 67, 1406 NC
R.H. Heybroek	Breedelaan 1, 1406 LM
Mw A.E. Koch-van de Stadt	Koedijklaan 21, 1406 KX
Mw D. van Laer	Regentesselaan 32, 1405 EM
M. Langelaar	Mecklenburg 52, 1404 BJ
Mw. P.A.C.E. Ooiman-van Aubel	Groot Hertoginnelaan 29, 1405
Delft	
*Ir L.B. Wevers	E. du Perronlaan 26, 2624 NA
Den Dolder	
Mw Wilhelm-v.d. Meer	Hezer Enghweg 90, 3734 GV
Doorn	
Ir H.J. Doude van Troostwijk	Parklaan 40, 3941 RE
Jhr Mr L.A. Quarles van Ufford	Park Boswijk App. 270, 3941 AB
Mw G. v.d. Stoop-Koekoek	v. Galenlaan 12, 3941 VD
Dordrecht	
Mw A.W. de Jong-Vis	Wolwevershaven 11, 3311 AV
Driebergen	
D.L. Six	Hoofdstraat 9 B, 3971 KA
Eindhoven	
Ir J.V. Bruza	Orpheuslaan 53, 5631 BR
Gouda	
Ver. Oudheidkundige Kring 'Die Goude'	Vlietenburg 32, 2804 WT
's-Graveland	
P. Honig	Spanderswoud 5, 1243 HZ
Mr H.L. Houthoff	'Trompenburgh' Zuidereind 43, 1243 KK
Vereniging Curtevenne	Leeuwenlaan 9, 1243 KA
Ver. tot behoud van Natuurmonumenten	Noordereinde 60, 1243 JJ
's-Gravenhage	
Centraal Bureau voor Genealogie	Prins Willem Alexanderhof 22, 2502 AT
Mw L.J. Doude van Troostwijk	Therèse Schwartzestraat 30, 2597 XJ
G. Heuff	Rijksd. Kastelen Beheer Buitenhof 33, 2513 AH
Koninklijke Bibliotheek	Postbus 90407, 2509 LK
Rijksbur. v. Kunsth. Doc.	Postbus 90407, 2509 LK
J.D. Sparrow	Kalhuisplaats 126, 2586 JS
F. Vintges	Hendrinaland 49, 2591 TB
J.C. Woestenburg	Hoge Nieuwstraat 28A, 2514 EL
Groenekan	
Mw Mr Drs R.Y. Nauta	Copijnlaan 36, 3737 AW

Gronsveld	
Mw M.A.H. Pomerantz-Beks	Rijksweg 4, 6247 AH
Haarlem	
Mr W.G.M. Cerutti	Verspronckweg 98, 2023 BC
Rijksarchief in Noord Holland	Kleine Houtweg 18, 2012 CH
J. Vor der Hake	Gasthuissingel 38 RD, 2012 DP
Haarzuilens	
H. Lotgering	Brink 13 B, 3455 SG
Mw L. Schouten	Ockhuizerweg 16 B, 3455 RW
Hilversum	
J.G. Alleman	Trompenbergerweg 2 B, 1217 BE
Mr L.J. van Apeldoorn	Rembrandtlaan 9, 1213 BE
Mw L. Buwalda-Terlet	Utrechtseweg 52, 1213 TW
Mw E. Korthals Altes-Kamerling	Bussumergrintweg 38, 1217 BR
Mw drs J.B.C. Kruishoop	Gnoelaan 1, 1217 GE
F. Laboyrie	Willibrorduslaan 103, 1216 PA
T.W. Ploeg	O. Amersfoortseweg 44, 1213 AE
Jhr A. Rutgers van Rozenburg	Utrechtseweg 26, 'Beukendael' Flat 48, 1213 TT
H.D. Scheltema	Utrechtseweg 58 A, 1213 TW
Dr W.J. Steyling	Koninginneweg 18, 1217 KZ
Streekarchief v.h. Gooi e.d. Vechtstreek	Postbus 10053, 1201 DB
E. van Tijn	de Bazelstraat 16, 1222 RJ
Houten	
Provinciale Bibliotheek Centrale Utrecht	Onderdoor 160, postbus 650, 3990 DR
Huizen	
F. Renou	Nw. Bussummerweg 83 A, 1272 CE
Kamerik	
W.F.E. baron v.d. Feltz	Van Teylingenweg 25, 2471 GB
Kockengen	
Dr J.A. van Dongen	Wagendijk 12, 3628 EP
G.F.W. Herngreen	Godinweg 2, 3628 BA
Koedijk	
P.J. Prett	Postbus 10, 1830 AA
Kortenhoef	
P.A. Bakker	Moleneind 55, 1241 NJ
Curtevenne Stichting	Leeuwenlaan 9, 1243 KA
J. Daams	Zuidsingel 23, 1241 EH
Mw C.M. Munnig Schmidt-Schmidt	Moleneind 61, 1241 NT
W. Spaan	Kortenhoefsedijk 171, 1241 LZ
Mw M.A. Sprenger-Den Uyl	Oranjeweg 34, 1241 XS
Lage Vuursche	
C.M.J.M. Hoek	300 Roedenlaan 4, 3749 AP
Laren	
Mw A. Blijdenstein-v. Berckel	Tafelbergweg 15, 1251 AB
Mw J.C.F. Mulders-Baljon	Hein Keverweg 17, 1251 BT

Leersum	
W.R.A. baron van Tuyll van Serooskerken	'De Boskant', 3956 BV
Lochem	
Mw van Weede-Vaandering	Lange Voren 2, 7241 HS
Loenen a/d Vecht	
N. Bakker	Oud Over 3, 3632 VA
P.M. Bakker	Wallestein 66, 3632 WR
Mw L. Beyer-Hubrecht	Rijksstraatweg 80, 3632 AD
B.J. Blijdenstein	Dorpsstraat 68, 3632 AV
J.W. Blok Jr	Vreelandseweg 4, 3632 EP
Mw De Boer-Berendsen	Vreelandseweg 20, 3632 EP
H.H. Boers	Pr. Beatrixweg 2, 3632 EZ
M.C. Boevée	Hofbergen 52, 3632 WC
Mw E.E.C. Bon-Meyer	Dorpsstraat 10, 3632 AT
R.J.M. Bootz	'Vegtlust', Oud Over 3, 3632 VA
Drs P.B.M. Deiters	'Vano. Ridderhofs, Mijnden', Mijndensedijk 13, 3632 NT
C. Dierdorp	K. Ottolaan 30, 3632 BW
Mw M.M.Ch. Dijkstra-Dreesmann	Vreelandseweg 24, 3632 ER
J.P. Dullaert	Grutterstraat 12, 3632 EJ
J.D. Ehlhardt	Oud Over 88, 3632 VE
J.T.G. Ernst	Moleneind 4, 3632 DA
A. Gelderman	Oud Over 39, 3632 VA
L.J. de Geus	't Rond 13, 3632 BN
C. Goemans	Oud Over 6, 3632 VD
M.J.P.A. Graaf d'Hollosy	Mijndensedijk 20, 3632 NV
W. Grunfeld	Dorpsstraat 98, 3632 AW
Mw H. de Haan	Weerestein 78, 3632 WZ
Mw M.S. Harms-van Estrik	Hoflaan 1, 3632 BT
H.J. de Jong	Vreelandseweg 25, 3632 ER
M.C. de Jongh	Rijksstraatweg 90, 3632 AD
Mw G.R.G. Kaldewaay-Wilschut	Dorpsstraat 77, 3632 AS
P.J. Kastelein	'Middelhof', Rijksstraatweg 96, 3632 AD
Mw. R.T. Knol-Smit	Graaf Janlaan 2, 3632 CB
Drs G.J. Koelemey	't Rond 9, 3632 BN
D.P. Koets	Wallenstein 55, 3632 WP
J. de Koning	Vreelandseweg 7, 3632 EP
Mw B. Koning-Gordijn	'De Glashut', Oud Over 124, 3632 VG
Mw W. van Kralingen-Niekerk	Rijksstraatweg 130, 3632 AG
C.J. de Kruyter	Hunthum 46, 3632 XN
L. Kusters	't Rond 1, 3632 BN
Drs A. Ledeboer	Dorpsstraat 4, 3632 AT
D.C. van Leeuwen Boomkamp	'Terra Nova', Oud Over 154 A, 3632 VH
J. Leicher	Oud Over 120, 3632 VC
Drs J. v.d. Meulen	Vreelandseweg 8, 3632 EP
D.J. Meyer	Oud Over 5, 3632 VA

C.P.G. Molenkamp	'Leeuwen Dijk', Dorpstraat 69, 3632 AS
Drs E. Munnig Schmidt	'Nieuwerhoek', Rijksstraatweg 78, 3632 AD
C.W. van Nie	Driehovenlaan 38, 3632 BL
A.J.A.C. Nooteboom	'Vegtlust', Oud Over 3, 3632 VA
Dr M. van Ommen	Rijksstraatweg 69, 3632 AA
Mw Drs H.H. Pijzel-Dommisse	Dorpsstraat 28, 3632 AT
Drs W.M. v.d. Poel	Rijksstraatweg 81 A, 3632 AA
Jhr J.H.J.M. v.d. Poll	Oud Over 146, 3632 VG
M.J.B. Popma	Oud Over 48, 3632 VD
Mw Drs G. Recter	'Bij Dorp', Oud Over 8, 3632 VD
Drs A.H.J. Risseeuw	'Warande', Oud Over 168, 3632 VH
M.W.H. Sänger	Spinnerie 13, 3632 ET
Mw E. van Schijndel-Goemans	Vreelandseweg t.o. 5, 3632 EP
A. Schras	Tòrenstraat 1, 3632 EK
Mw Drs K.A.L. Schuckink Kool-Oudendal	Rijksstraatweg 70, 3632 ZR
Dr P.J. Sondaar	Oud Over 33 A, 3632 VA
Mw A.A. Sondaar-Dobbelman	Postbus 2, 3632 ZR
R.E. Spee	Vreelandseweg 1, 3632 EP
Mw A.A. Steffens	Oud Over 41, 3621VA
Stichting Culturele Raad Loenen, p/a	
J.Th.M. van der Linden	Wallenstein 26, 3632 WN
Stichting Openbare Bibliotheek	Postbus 47, 3632 ZR
Mw A.G. Stolp	Oud Over 93, 3632 VC
Jhr Mr J.P.E. Teding van Berkhout	Oud Over 1, 3632 VA
C.J.M. Thijssen	't Rond 7, 3632 BN
Mw G. Thijs-Mantel	Rijksstraatweg 75, 3632 AA
E. Timmers	Oud Over 91, 3632 VC
W.G. Tober	Brugstraat 10, 3632 EH
G.C.J. Tukker	Hoefijzer 108, 3632 WD
Mw E. Vesseur-Murck Jansen	'Vegtlust', Oud Over 3, App. 5, 3632 VA
F. van Vlaanderen	't Rond 11, 3632 BN
Mw G.M.J. Voorbij	'Vegtlust' Oud Over 3, 3632 VA
Mw Th.C. v.d. Voort	Middenhoek 51, 3632 TC
Mw R. Vor der Hake-Campfens	Rijksstraatweg 85, 3632 AA
Drs S.G. de Vries	Dorpsstraat 40, 3632 AV
Mr A. Vrij	't Rond 5, 3632 BN
A.R. van Well	Hofbergen 34, 3632 WC
Mw H.L.M. Wennink	Doude v. Troostwijkplein 7, 3632 BC
P.B. Westerhuis	Dorpsstraat 53 A, 3632 AR
A. Witmer	Driehovenlaan 2, kamer 6, 3632 BK
Prof.Dr H.C. Zanen	Vreelandseweg 23, 3632 ER
Loenersloot	
Mr Z.M.F. Dingemans	'Geynzicht', Rijksstraatweg 206, 3634 AN
Mr Th. van Hilst	Voorburgstraat 23, 3634 AV
G.H. Konijnenberg	Slotlaan 2, 3634 AP
H.J. v.d. Meij	Stichtsestraat 5, 3634 AR

Mw M.F.M. barones van Nagell-Martini Buys	Kasteel Loenersloot, 3634 AC
Drs J.H.W. Veenstra	Rijksstraatweg 228, 3634 AN
Ir L. Vuyk	Rijksstraatweg 244, 3634 AN
Loosdrecht	
H. Aalberts	Rembrandtlaan 1, 1231 AR
F.L. Boers	Nw. Loosdrechtsedijk 232 LG 1231
J.G. Boeschoten	Oud Loosdrechtsedijk 284, 1231 MK
Th. Burggraaf	Veendijk 4, 1231 PB
Ir H.G. de Cock	Nieuw Loosdrechtsedijk 175, 1231 KS
Mw E. van Haselen	Nootweg 10, 1231 CT
Hist. Kring Loosdrecht p/a L.H.F. Welter	Eikenlaan 16, 1231 BH
Mw M.M.Th. Hoenen-van Beers	Rading 18, 1231 KA
Mw A.J. Meyer-Visscher	Rembrandtlaan 8, 1231 AC
Z. Schoute	Raweg 10 huis 8, 1213 BE
J.M.L. Trouw	v.d. Helstlaan 5, 1231 AL
W. ter Veld	Nieuw Loosdrechtsedijk 302, 1231 LJ
Maarssen	
F.B. Albregts	Diependaalsedijk 31 A, 3601 GJ
W.J.R. Baardman-Dusseldorp	Boomstede 686, 3608 BT
D. van Barneveld	Schippersgracht 15, 3603 BC
Mr W. Beerman	Zandweg 33, 3601 AE
Mr J.W.L. Beijer	'Hazenburg', Binnenweg 60, 3603 AG
J.H.W. van Bemmel	Kuyperstraat 29, 3601 VE
G.J. v.d. Berg	Zandpad 42, 3601 NA
Mw J.D. v.d. Berg-van Cleeff	Wilhelminaweg 1 A, 3603 CR
Mw W.E.E. Bernt-Scheffer	Straatweg 3, 3604 BN
Mw G.J.M. Bierling-Berg	Klokjeslaan 4, 3601 HE
Mw A. Bink-van der Steen	Lange Gracht 13, 3601 AH
J.P. Boelens	Reigerskamp 171, 3607 HJ
A. Bohnenn	'Vechtoever', Diependaalsedijk 33, 3601 GJ
W.M. Bos	J. v. Galenstraat 32, 3601 HW
M.L.C.C. Braakman	Kerkweg 1, 3603 CL
Ir R.A. Brzesowsky	Reigerskamp 382, 3607 HW
Drs S.W.G. de Clercq	'Harteveld', Straatweg 17, 3603 CV
Mw A.C. Cosijn-Gouda	Straatweg 17 B, 3603 CV
A.R.A. Croiset van Uchelen	v. Houtenstraat 16, 3601 XJ
Mw M. van Dam-Smallenbroek	Langegracht 30, 3601 AJ
Mw E.H.Th.M. barones van Dedem-von Martels	Zandweg 45, 3601 AE
H.J. Dollekamp	J. Catsstraat 17, 3601 SJ
L. Ekelmans	Abel Tasmanlaan 8, 3601 XB
Mw mr M.B. Geeris-Vehmeijer	'Ganzenhoef' Zandpad 29, 3601 NA
Gemeente Maarssen	Diependaalsedijk, 3601 GL
Dr Ir A. Graveland	Diependaalsedijk 84, 3601 GM
S. Haisma	Stationsweg 5, 3603 ED
Mw C.A.A. Hamminga	Duivenkamp 753, 3607 VE

R. Hamminga	Duivenkamp 753 A, 3607 VE
D.J. Hamoen	Wilhelminaweg 9, 3603 CR
M. van Heijningen	'Bolenstein', Bolensteinseweg 3, 3603 CP
Mw B. Hiemstra-van Roon	Lange Gracht 22, 3601 AH
Historische Kring Maarssen	Postbus 90, 3600 AB
Mr Z.O.H.M. baron van Hövell tot Westerflier	Zandweg 44, 3601 AE
Mw M. Hulshof-Veenstra	Van Lingelaan 23, 3602 PA
Mw J.H.M. Kamp-Schweers	'Mariënhof', Diependaalsedijk 52, 3601 GL
P. van Kerkvoort	Dr. Plesmanlaan 350, 3601 DL
G.K. v.d. Klis	Diependaalsedijk 102, 3601 GN
C.H. Knaake	Fazantenkamp 721, 3607 DS
S. Komdeur	Straatweg 162 A, 3603 CS
J. Kraayenhagen	Julianaweg 19, 3603 AP
Mw M. Kraneveld-Lokker	Zandweg 34, 3601 AE
Drs J.K.J. Kuiper	'Vechtestein', Zandweg 1, 3602 AC
K. ter Laan	Herengracht 6, 3601 AL
Prof.Dr J.T. Lambers	Zandpad 22, 3601 AN
J.C. de Lang	Machinekade 9, 3601 AR
C. de Leeuw	Antilopenspoor 641, 3605 XK
J.J.C. Louet Feisser	Binnenweg 39, 3603 AE
Dr A.P. Messer	Kerkweg 9, 3603 CL
J. Onnes-van der Noordaa	W. Barendszlaan 19, 3603 GM
C.G.J. v.d. Oosten	Maarsseveensevaart 7 B, 3601 CC
R. Pfeiffer	Treubstraat 18, 3601 BX
J. Plas	'Leeuwenvecht', Straatweg 23, 3603 CV
R. Plomp	Postbus 45, 3600 AA
C.J. Rijsterborgh	Parkweg 41, 3603 AB
Prof.Dr A. van Rossum	'Leeuwenburg', Zandpad 24, 3601 NA
E. van Rossum	W. Barendszlaan 1, 3603 GM
Mw J.G. Roukema-v.d. Berg	Mich. A. de Ruyterstraat 94, 3601 TH
Mw G. Ruys	Kerkweg 41, 3603 CL
Mw H.J.W. Scholte	Schippersgracht 9, 3603 BC
T. Schumacher	Zwanenkamp 1251, 3607 NW
A.F. Smorenburg	Kuyperstraat 27, 3601 VE
Stichting Openbare Bibliotheek	Postbus 101, 3600 AA
Mw H. Stooker-Menges	Kennedylaan 28, 3601 VG
St. Openbare Bibliotheek Maarssenbroek	Bisonspoor 1161, 3605 KV
R. Taal	Rooyaardslaan 10, 3601 HA
P.J.M. Thonissen	Zwanenkamp 22, 3607 RB
J.H. van Tongeren	Duivenkamp 851, 3607 WG
Y. Visser	Kuijperstraat 17, 3601 VE
Mw A. v.d. Vlugt-de Groot	Leeuwenhof 17, 3601 JS
Mw E. v.d. Voort	Nassaustraat 141, 3601 BE
R. van Vredendaal	Emmaweg 37, 3603 AL
D. v.d. Wal	Zandpad 30, 3601 NA

Mw C. Waller-Gunning	Herengracht 8, 3601 AL
Dr H.B.A. Welle	Maire Hofstedelaan 12, 3601 BR
Mw P. Westenburg-de Groot	Kerkweg 23, 3603 CL
B.G. Wiegeraad	Lelystraat 20, 3601 BV
J.J.A. Wijs	Raadhuisstraat 25, 3603 AV
B.B. v.d. Woude	'Vredenhoev', Straatweg 33, 3603 CW
Drs H. de Zoeten	C. de Houtmanlaan 9, 3603 GE
Maartensdijk	
M. v.d. Berg	Egelskop 17, 3738 TY
De Meern	
Jac. de Bruijn	Rijksstraatweg 84, 3454 JG
Hist. Ver. Vleuten-De Meern-Haarzuilens	Meerndijk 62, 3454 HT
Muiden	
Mw J.A.W. Hesterman-Stroobach	Weesperstraat 54, 1398 XZ
A.J. Nipius	Hellingstraat 1, 1398 TA
Mijdrecht	
W. Bos	Botdrager 8, 3641 LA
Mw M.W. v.d. Gronde-Visser	Midrethstraat 4, 3641 CD
Naarden	
J.N. Bastert	Turfpoortstraat 28, 1411 EG
Mw B.R. Breen	St. Annastraat 48, 1411 PJ
J.F. Dudok van Heel	Valkeveenselaan 56 A, 1411 GT
Mw D. Rutgers van Rozenburg-Hartung	Rijksweg 46, 1412 BB
Mw J.G. Siewertsz van Reesema-Schmidt	Amersfoortsestraatweg 12 BV Brediusflat 12, 1412 KB
Stichting 'Tussen Vecht en Eem'	Turfpoortstraat 44, 1411 EH
Mw Drs J.B.C. Straatman	Markstraat 39, 1411 CZ
Mr A.J.W. van Westrop	Thierensweg 19, 1411 EW
Nederhorst den Berg	
J.F.A. Baar	Kerkstraat 6, 1394 CX
Prof.Dr D.P. Blok	Ankeveensepad 7, 1394 GW
F.H.B. Cladder	Hinderdam 18, 1394 JB
A. Eitjes	Lange Wetering 27, 1394 KD
J.L. Jonker	'Nederhorst', Slotlaan 4, 1394 BK
Mw J.C.F. Mulder-Baljon	Hinderdam 20, 1394 JB
Dr Ir H. Spekreijse	Voorstraat 11, 1394 CS
A.A.A. Vendrig	Dammerweg 111, 1394 GT
W. Zweers	Reeweg 2 A, 1394 JD
Nieuwer ter Aa	
Mw K. ten Brink	Laantje 2, 3626 AN
Nieuwersluis	
J.J. Beelen	'Sluys Nae', Zandpad 18, 3631 NK
Mw B.Th.W. Blijdenstein	'Middenhoek', Rijksstraatweg 72, 3631 AD
J.C. Braun	'Over Holland', Rijksstraatweg 14, 3631 AC
R.E.J. Bus	'Weerestein', Zandweg 29, 3631 NL
L.W. Doude van Troostwijk	'Sterreschans', Rijksstraatweg 18, 3631 AC

Mw L.L. Haurer-Doude van Troostwijk	Rijksstraatweg 20, 3631 AC
J.C.T. van Hoeven	Rijksstraatweg 62, 3631 AB
Drs W.F.J. Kels	Mijndensedijk 86, 3631 NR
A.J.A.M. Lisman	'Vreeden Hoff', Rijksstraatweg 53, 3631 AB
C.M. Oostveen	Rijksstraatweg 35, 3631 AA
Mr Drs H.W.G. van Schaik	Mijndensedijk 60, 3631 NP
Mw L. Simons-Smit	Mijndensedijk 62, 3631 NP
J.H. Stefels	'Rupelmonde', Rijksstraatweg 24, 3631 AC
Mw I. Teijema	Mijndensedijk 29, 3631 NN
B. Timmers	Rijksstraatweg 28, 3631 AC
P.R.E.J.A. Woltering	Stationsweg 3, 3631 AJ
Nigtevecht	
J.W. Brouwer	Vreelandseweg 72, 1393 PG
C. Kootstra	Dorpsstraat 142, 1393 NL
Mw I.L. Lammerts van Bueren-de Jong	'Zwaanwijck', Klompweg 66, 1393 PM
J.W. v.d. Linden	'Zwaanwijck', Klompweg 58, 1393 PM
Mw Drs P.M. Muller-Witteveen	'Zwaanwijck', Klompweg 48, 1393 PM
P.N. Pikaar	Dorpsstraat 130, 1393 NK
A. v.d. Stoel	Klompweg 62, 1393 PM
Oisterwijk	
H.C.M. Hoppenbrouwers	Klompven 10, 5062 AH
Oud Zuilen	
H.O. Barneveld	Vechtzijde 1, 3611 AM
Ir A.M. Bunjes	Groeneweg 1, 3611 AT
Mr J.G. van Rossum du Chattel	Dorpsstraat 52, 3611 AG
P. Thoenes	'Swaenenvecht', Dorpsstraat 16, 3611 AE
G. van Heusden	'Zuilenveld', Zuylenveldseweg, 3611 AJ
Reeuwijk	
Mr O.B. Okkinga	Ree 34, 2811 HE
Rhenen	
Mr T.T.M.H. Bijleveld	Utrechtsestraatweg 45, 3911 TW
Ridderkerk	
A.T. Klein	Seringenplantsoen 249, 2982 BL
Rozendaal	
Genootschap Belle de Zuylen	Rozendaalselaan 22, 6891 DG
Rijsbergen NB	
Mw. E. Kalkman-Klep	Vinkenbosch, Overasebaan 22, 4891 RG
Rijswijk ZH	
A.J. Crucq	Sir W. Churchilllaan 915, 2286 AB
Schoorl	
Mw E. Du Croo Kampmeinert-v.d. Berg	Laanweg 41, 1871 BK
M. Mol	Postbus 60, 1870 AB
Singapore 1646	
L.J. Huisinga	Baysh. Park Aquam. T. 21-03, 50 Baysh. Road
Soest	
S.P. baron Bentinck	Vosseveldlaan 56, 3768 GN

Tienhoven	
Mw L.N. Beets-van Houten	Nieuweweg 2, 3612 NR
W.T. de Boer	Laan van Niftarlake 22, 3612 BS
A. Hogenhout	Nieuweweg 5, 3612 AR
Mw C.D. de Jong-Mesker	Laan van Niftarlake 30, 3612 BT
C.P.J. Klap	Looydijk 7, 3612 BC
Mr P.M. van der Laan	Veenkade 16, 3601 CH
M. Remijnse	Heuvellaan 10, 3612 BA
Th. Schouten	Looydijk 81, 3612 BE
Utrecht	
Mw A.M. Biegelaar-Boogaerdt	Koningslaan 98, 3583 GR
Jhr Ir R.G.M.P.N. Bosch van Drakestein	Veeartsenijstraat 89, 3572 DC
Centraal Museum t.a.v. de heer J.F. Visser	Agnietenstraat 1, 3512 XA
Centrale Bibliotheek Prov. Utrecht	Postbus 18100, 3501 CC
Mw M.D.M. Deenstra-Sturkenboom	Emmalaan 1, 3581 HL
Gemeente Archief	A. Numankade 199, 3572 KW
Gemeente Bibliotheek	Postbus 80, 3500 AB
Mw W.J. van Gortel-ten Houten	Koningslaan 109, 3583 GT
Mw J.H. de Graaf	Bemuurde Weerd oz 76 bis, 3514 AN
Mw C.E. Hefting-Beerendonk	Emmalaan 3, 3581 HL
Ir G.J. Jonker	Troosterlaan 24, 3571 NM
Prof.Dr C.A.W. Korenhof	Emmalaan 12, 3581 HT
Prof.Ir W.J. Petri	Emmalaan 4 A, 3581 HR
Dr E.B.J. Postma	Stadionlaan 57, 3583 RD
Mw J. Postma-van Zijp	Koningslaan 10, 3581 HZ
J.P. Prevoo	Fien de la Marlaan 77, 3584 ZW
Provinciale VVV Utrecht	Europalaan 93, 3526 KP
Rijksarchief	A. Numankade 201, 3572 KW
Mw E.Ch. van Sandick-Doude van Troostwijk	van Hogendorpstraat 18, 3581 KE
A.J. v.d. Slikke	Emmalaan 4 A, 3581 HR
F. de Soeten	Willemstraat 29 A, 3511 RH
Stichting de Utrechtse Molen	Postbus 80300, 3508 TH
Federatie Stichts Cultureel Erfgoed	Mariaplaats 23, 3511 LK
Universiteitsbibliotheek	Wittevrouwenstraat 9/11, 3512 GS
Vereniging Oud Utrecht	Postbus 85073, 3508 AB
Mw N.M. Volkers-Meyssen	Koningslaan 118, 3683 GW
Mw M.M. Welle	Schoutenstraat 6 bis, 3512 GB
Mw Drs C.C.S. Wilmer	Takstraat 1, 3572 HZ
Veenendaal	
Jhr Mr A.R. Clifford Kocq van Breugel	Landjuweel 22, 3905 PG
F.A. Groen	Lunenburg 30, 3904 JN
Venray	
Mw B. Wijnen	Kiosk 70, 5802 NS
Vinkeveen	
Prof.Dr L. Mur	Demmerik 21, 3645 AE

Vleuten	
J.J. Kool	't Zand 31, 3451 GP
Vogelenzang	
G. Koopman	Vogelenzangseweg 41 V A, 2114 BB
Voorschoten	
H.M. v.d. Horn	Vondelstraat 16, 2251 KH
Vreeland	
Mw M. Aalderink-van Groen	Klapstraat 21, 3633 BH
Mw G. Beelaerts van Blokland-Kalff	'Vreedenhorst' Bergseweg 18, 3633 AK
E.J. Bink	Boslaan 21, 3633 VZ
J. Boerstra	Nigtevechtseweg 2 D, 3633 ER
Mw E.E. Brandes-De Lestrieux Hendrichs	Voorstraat 7, 3633 BA
W.J.J. Broex	De Vliet 18, 3633 EL
F.H. Bruna	Nigtevechtseweg 169, 3633 XX
Mw H.W.B. van Dranen-Aleven	Otto van Schonauwenstraat 1, 3633 CP
Mr J.E. Goldhoorn	Singel 10, 3633 CR
Mw H.C. Greevelink-Swaving	Voorstraat 18, 3633 BB
Mw M.H. Happee	De Vliet 8, 3633 EL
C. Hoog Antink	Lindengracht 31, 3633 EH
Mw Drs M.C. Huygen	Otto van Schonauwenstraat 9, 3633 CP
S. Joosten	Sluisje 12, 3633 AC
J. Kohnstamm	Voorstraat 16, 3633 BB
Mw J. Kok-Boekschoten	Voorstraat 9, 3633 BA
Mr J.A.H. Olde Loohuis	Boterweg 44, 3633 ER
Restaurant Hotel 'De Nederlanden'	Duinkerken 3, 3633 EM
E. Roosegaarde Bisschop	Duinkerken 12, 3633 EN
Mw A.Th. Schot-Dolman	Kerkplein 4, 3633 BG
Drs C. Schuurman	Voorstraat 6, 3633 BA
Mw M. Smit Sibinga	'Vreedenhoek' Ruiterstraat 13, 3633 AV
Mw H. Smit-Houpst	Raadhuislaan 15, 3633 AP
Mw A. Sprenger-den Uyl	Voorstraat 5, 3633 BA
G. van Stapele	Vossenlaan 9, 3633 AL
Studiegroep Vreeland, vroeger en nu	Postbus 2, 3633 ZT
Drs C. Verhaar	Fl.v.Boekhorststraat 5, 3633 CN
J.N.W. Voorhoeve	Boslaan 4, 3633 VZ
J.H. Vrij	Vredelantstraat 71, 3633 EB
D.R. Wijnschenk	Duinkerken 11, 3633 EM
Mw H.J. Winkel	Voorstraat 17, 3633 BB
Waalre	
Mw A. Krijgsman-Spoor	Hoge Duinlaan 18, 5582 KG
Wassenaar	
J.H.P. Roeland	Postbus 599, 2240 AM
Weesp	
J. van Baars	Dammerweg 5, 1385 HT
Mw H.J. Bodisco Massink-Jongejans	Dammerweg 5 A, 1383 HT
C. Draijer	Fijnvandraatlaan 5, 1381 ES

Gemeente Museum Weesp	Nieuwstraat 41, 1382 VV
Mw H.M. Gerschtanowitz-Pauw	Horn 23, 1381 GZ
J.J.M. Koks	Horn 3, 1381 GX
G. Lindeboom	Wintertuin Flat 14, 1381 BZ
Openbare Bibliotheek	Postbus 5146, 1380 Gc
F.G. van Reijen	Zeeburgstraat 37, 1382 BM
A. Stork	Utrechtseweg 59, 1381 GT
Mw Drs A.J. Zondergeld-Hamer	Herensingel 162, 1382 VV
Wilnis	
H.W. van Soest	Dorpstraat 59, 3648 AG
Woerden	
J.C.M. van Capel	'Rijnoord' Oostdam 12, 3441 EN
G.J. Wesseling	Gebr. v. Eyckstraat 4, 3443 VG
IJsselstein	
J.J.H.D.G. Karelse	Doelenstraat 6, 3401 DV
Mw A.M. Roeland	Ooievaarspad 18, 3403 AN
Zeist	
Dr J.F. August de Meyer	't Kerkebosch, app. 316 Arnhemse B. weg 33, 3708 AA
Rijksdienst voor de Monumentenzorg	Broederplein 41, 3703 CD
Drs J.T. Swaab-Barneveld	Griffensteynseplein 10, 3703 BG
Zoelen	
*Mr R. Barendsen	Kasteel 'Soelen', 4011 EN
Zutphen	
Mr J.A. Alleman	Rijkenhage 32 A, Agnietenhof, 7201 LP
Zwolle	
H.W. Schouwenaar	Boomkensdiep 13, 8032 XZ
Zwitserland	
A.H.R. Hoogezand	Chalet Ariane, Waldegg 3802

* = lid voor het leven

NB. Van verschillende zijden is het Genootschap verzocht een lidmaatschap voor het leven in te stellen. Het bestuur heeft gemeend aan dit verzoek te kunnen voldoen en opent de mogelijkheid daartoe. De volgende regel is daarvoor uitgewerkt: voor leden jonger dan zestig jaar bedraagt de eenmalige contributie *f* 500,– en voor ouderen *f* 400,–. Inmiddels hebben enige leden hun lidmaatschap op deze wijze voor het leven bestendigd. Voor hun naam staat *.

Conceptstaat van baten en lasten 1991

Baten	
Contributies 1991	ƒ 13.920,–
Excursies en lezingen	13.443,–
Verkoop jaarboekjes	–
Diversen	2.157,50
Rente rekening-courant	18,50
Project Bastert	–
Giften en diversen	1.373,75
	ƒ 30.912,40

Lasten	
Excursies en lezingen	ƒ 14.668,47
Secretariaatskosten	2.202,72
Donaties	47,50
Jaarboek 1990	5.010,87
Ledenadministratie	1.077,39
Bibliotheek	419,37
Project Bastert	595,–
Diversen	3.135,69
Batig saldo	3.755,39
	ƒ 30.912,40

Opgemaakt te Vreeland, 1-3-1992

De penningmeester,
J.N.W. Voorhoeve

In memoriam
mr. dr. N.J.C.M. Kappeyne van de Coppello

Op 17 Februari 1992 overleed op negentigjarige leeftijd de ere-voorzitter van Niftarlake, Kappeyne van de Coppello. Het Vechtgebied kent een aantal bewoners die een duidelijk stempel hebben gedrukt op de streek. Voor Niftarlake geldt hetzelfde, in het kader van een lidmaatschap van meer dan zestig jaar van iemand die een nooit verflauwde betrokkenheid met het wel en wee van de vereniging aan de dag legde. Van 1931 tot 1947 als lid, van 1947 tot 1978 als voorzitter, daarna als ere-voorzitter.

Het was typerend voor Kappeyne, dat hij zijn aandacht aan een groot aantal zeer uiteenlopende zaken kon geven en zich voor elk daarvan, in welk kader en op welke schaal dan ook, volledig kon inzetten. Geboren in Amsterdam, maar op jeugdige leeftijd naar Loenen verhuisd, woonde hij tot aan zijn overlijden op het huis Kalorama. Zijn betrokkenheid met het dorp manifesteerde zich op diverse terreinen, waarbij hij zowel zijn kennis en ervaring als advocaat als zijn diplomatieke gaven inzette. Het gemeentebestuur toonde zijn erkentelijkheid door hem op 8 Mei 1990 het ereburgerschap van de gemeente Loenen aan te bieden.

Tot op het einde van zijn leven speelde hij een grote rol, niet alleen in het Vechtgebied, of de provincie Utrecht, maar ook landelijk en internationaal. Dit werd gehonoreerd door een aantal onderscheidingen. Voor zijn principiële houding tijdens de Tweede Wereldoorlog – wat hem gevangenschap in het gijzelaarskamp Vught opleverde – en zijn inzet voor een internationale Europese samenwerking na 1945, werd hem in 1991 de Russische onderscheiding in de "Orde van de vriendschap des volks" verleend.

De notulen van de jaarvergaderingen uit de periode van zijn lidmaatschap geven een beeld van wat de gemoederen zoal bezighield. De bedreiging van de karakteristieken van het Vechtgebied was een telkens terugkomend onderwerp. Dit voerde in 1937 tot de oprichting van de Commissie voor de Vecht en het Oostelijk en Westelijk Plassengebied. De golfbewegingen, eigen aan elke vereniging, leidden diverse malen tot een suggestie tot samenwerking, zo niet fusering, met andere verenigingen in de provincie. Uit de reactie van de voorzitter blijkt de terughoudendheid voor een beslissing op korte termijn, die mogelijk later betreurd zou worden. Het bleef bij een diplomatiek en algemeen gesteld

betoog over de voordelen van samenwerking; fusering zou mogelijk aan de betrokkenen de eigen identiteit ontnemen. Uiteindelijk bleven de verenigingen zelfstandig. De bui was overgedreven.

In 1978 legde Kappeyne het voorzitterschap, dat hij met veel verve had bekleed, neer. Als ere-voorzitter trad hij ook daarna nog op; zo opende hij op 3 Mei 1990 de tentoonstelling op Slot Zuilen van het werk van de schilder Nicolaas Bastert, met een boeiende speech. Hij had de gave zeer snel een situatie te overzien en kon daardoor bij plotseling opkomende problemen onmiddellijk een goed en praktisch advies geven. Wij zullen zijn grote belangstelling en zijn markante persoonlijkheid missen.

Amsterdam Maart 1992 M.A. Dukes-Greup

Jaaroverzicht 1991

Ook in het 79e genootschapsjaar bloeide Niftarlake en waren er vele evenementen die het memoreren waard zijn. Het steeds toenemend ledental is de 550 gepasseerd.

Een vaste plaats op de agenda heeft de cursus Griekse Mythologie inmiddels verworven. Een trouwe kern van een tiental leden hangt aan de lippen van mevrouw Dr. M.E. Hoffman te Abcoude. Een bezoek onder haar leiding aan het Allard Pierson Museum te Amsterdam maakte het onderwerp meer aanschouwelijk.

De centraal bestelde operakaarten vonden wat minder aftrek. De Fledermaus van J. Strauss was een succes doch Idomeneo van Mozart werd met gemengde gevoelens ondergaan.

Als vanouds begon het jaar met de Nieuwjaarsreceptie, die goed bezocht werd, in het souterrain van het Muiderslot. Ons lid de heer Y. Visser uit Maarssen had de goede gedachte om per fiets langs de Vecht naar Muiden te komen. Voor de tweede maal ging het Genootschap daar over tot het uitreiken van de Niftarlake oorkondes. In de eerste plaats was ons lid de heer D.J. Hamoen de gelukkige. Hij heeft de Koepelwoning doen bouwen die bij Harteveld net ten noorden van Maarssen aan en in de Vecht staat. Het gebouwtje is goed van kleurstelling en proporties en detoneert niet op die plaats, in tegendeel het is een sieraad voor de omgeving. De tweede gelukkige was Prof. dr. H.C. Zanen die de inrijpoort van het verdwenen buiten Wallesteijn in oude luister deed herrijzen nadat een pilaar door een vrachtauto was vernield. Hij liet de wapenschilden opnieuw schilderen naar de teruggevonden wapens en liet een nieuw hek smeden. Het resultaat is te bewonderen aan de Vreelandse weg ten noorden van Loenen.

Moge de Oorkonde dit soort daden stimuleren ten behoud van het unieke karakter van onze streek.

De eerste lezing van het jaar was een geweldig succes. Dr. Sam Segal leidde ons binnen in de schilderwereld van Cornelis Davidsz de Heem, de onbetwiste meester van het bloemstilleven in de Gouden Eeuw. Aanleiding was de tentoonstelling van zijn schilderijen en die van een aantal navolgers in het Centraal Museum te Utrecht die op 15 februari opende. De heer Segal had de catalogus

daarvoor samengesteld. Deze lezing was in de gobelinzaal van slot Zuilen was op 6 februari en trok terecht ruim zeventig toehoorders.

Ruim een maand later luisterden in dezelfde zaal andermaal een groot aantal leden naar Jhr. A.J. Gevers, archivaris bij het Rijksarchief van Overijssel te Zwolle. Met behulp van dia's maakte hij ons deelgenoot van zijn kennis van de heraldiek. Een ieder die bezig is met de historie loopt tegen dit vakgebied op en komt dan snel met allerlei vragen te zitten. De deelnemers kregen daarop adequaat antwoord. De lezing vond plaats op 21 maart.

Weer een maand later op 25 april was er een nieuw hoogtepunt voor de annalen. Het onvolprezen evenemententeam had een excursie per touringcar naar Brussel voorbereid. Om acht uur 's morgens vertrokken zestig deelnemers naar Laken, de residentie van het Belgisch koningspaar, waar de bloemenpracht in het kassencomplex hen in verrukking bracht. De lunch werd in Art Nouveau decor genoten, in de "Ultieme Hallucinatie", een echt Brussels restaurant met veel gezelligheid. De tocht werd voortgezet onder leiding van een mooi Vlaams sprekende gidse langs Art Nouveau architectuur en in het Horta huis, een klein museum. Zo geslaagd was dit initiatief dat het in 1992 herhaald zal worden.

Op 1 mei werd de jaarvergadering in de Kampioen te Nieuwersluis voorafgegaan door het nu traditionele diner waaraan een dertigtal leden aanzat. Bestuurslid mevrouw Dukes-Greup, die in 1992 hoopt te promoveren op het onderwerp van haar lezing die avond, hield de toehoorders in de ban van de geschiedenis van het middeleeuwse huis Oudaen te Breukelen.

Het najaarsprogramma begon op 20 september met een kleine excursie naar het Gemeenlandshuis van het hoogheemraadschap Amstelland op de Diemerzeedijk. Een veertigtal leden werd ontvangen met uitstekende koffie met koekjes in de deftige vergaderzaal van de hoogheemraden. Het prachtige uit 1726 daterende pand is de afgelopen jaren geheel gerestaureerd. Speciaal de haardpartijen met wapenschilden en het stucwerk in de gang alsmede de eveneens met kleurige wapenschilden versierde lijsten aan de muur met alle functionarissen door de eeuwen heen geven het gebouw ondanks alle statigheid iets feestelijks. Van hieruit waakte men over een breed gebied tot ver naar het zuiden, d.w.z. een groot deel van de gouw Niftarlake, opdat men daar droge voeten zou houden.

De bekende aankleder van meubels en huizen, de heer Ruys uit Zeist, trof een bomvolle zaal in kasteel Zuilen om op 23 oktober naar zijn uiteenzetting over

stoffen te luisteren. Aan de hand van vele verschillende stalen legde hij uit hoe deze vervaardigd worden en waarvoor men elke het best gebruiken kan. Ofschoon het licht niet helemaal voldoende was bleek de luisterschare zeer ingenomen met deze voordracht.

In het kader Amsterdam-Venetië 1991 was de lezing door mevrouw Dulcia Meyers op 27 november, alweer op kasteel Zuilen, te plaatsen. Haar zeer levendig gebrachte vergelijking tussen de Brenta en de Vecht vermocht een 75-tal enthousiaste toehoorders te boeien. Zij had de catalogus voor de tentoonstelling in het Historisch Museum te Amsterdam over de Venetiaanse aristocratie geschreven en kon derhalve menige anecdote door haar verhaal vlechten.

Het laatste evenement van het jaar, een bezoek aan de Rembrandttentoonstelling in "het" Rijksmuseum op 6 december trok veel meer belangstellenden dan waarvoor kaarten waren besteld. Toch gelukte het iedereen mee naar binnen te krijgen. De meesten hielden het op de schilderijen, hetgeen ca. twee uur in beslag nam. Een volgend bezoek zou nodig zijn voor de tekeningen en de etsen. Het was een uitgelezen kans zich een mening aan te meten over het genie van Rembrandt. Een onderwerp waarover men nooit uitgepraat raakt.

Een hoogstaand einde van een verbazingwekkend jaar. Niet alleen vanwege het hoge niveau van de evenementen maar ook door de gebeurtenissen op het politieke vlak. In deze laatste had de evenementencommissie niet de hand in de eerste des te meer. Alle hulde aan de dames Dukes, Ter Laan en Munnig Schmidt die met grote inventiviteit en degelijk organisatievermogen alles tot een goed einde brachten.

Loenen 1992 De voorzitter

Nieuwersluis: van torenfort tot commandopost

In het jaarboekje van Niftarlake van 1987 verscheen een interessante bijdrage van de hand van mr. dr. J. Belonje onder de titel "Stichting en gedaanteverwisseling van Fort Nieuwersluis", waarin in grote lijnen de geschiedenis van het fort tot 1850 wordt behandeld. Ook over de periode daarna valt er nog veel over het fort te vermelden.
Dat er over de voormalige verdedigingswerken gepubliceerd mag worden, is overigens pas sinds kort mogelijk. Tot voor enkele decennia vielen de forten onder het Dienstgeheim, omdat zij in gebruik waren bij het Ministerie van Defensie. Overigens al lang niet meer als verdedigingswerk, maar als opslagplaats, of in het geval van fort Nieuwersluis, als commandopost.
Mede door de voortgaande afstoting van de voormalige verdedigingswerken door het Ministerie van Defensie, groeit de publieke belangstelling voor deze imponerende bouwsels. Dat uitte zich in meerdere publikaties en door openstelling van een aantal van deze objecten voor het publiek. Zo was ook fort Nieuwersluis al enkele malen te bezichtigen in het kader van de Open Monumentendag. Reden temeer, om de geschiedenis van dit interessante fort na 1850 ook eens te belichten.

De Nieuwe Hollandse Waterlinie

In vergelijking met de roemruchte plaats, die fort Nieuwersluis in 1673 bij de verdediging van de Republiek innam, was dit verdedigingswerk, in het begin van de 19e eeuw en deel uitmakend van de Oude Hollandse Waterlinie, nog maar van beperkte betekenis.[1]
Weliswaar werd er vanaf 1815 een begin gemaakt met de aanleg van de Nieuwe Hollandse Waterlinie (N. H.W.) en ontwikkelde men rond 1817 ook een plan ter verbetering van fort Nieuwersluis, maar aan realisering van dit plan is men niet toegekomen.[2]
De aandacht van het Departement van Oorlog richtte zich in eerste instantie vooral op enkele zwakke sectoren in de ca. 100 km lange N. H.W. tussen de Zuiderzee en de Nieuwe Merwede, die tot 1940 zou fungeren als een van de belangrijkste verdedigingslinies van ons land.[3] Zo legde men ten oosten van de stad Utrecht tussen 1815-1825 een zestal forten aan, terwijl ook elders forten en inundatiesluizen werden gebouwd, teneinde de inundaties te kunnen stellen. Dit systeem van planmatige inundaties vormde de ruggegraat van het verdedigingsvermogen van de N. H.W., terwijl de forten primair bestemd waren voor de afsluiting van de zgn. accessen, doorgangen door het inundatiegebied. Deze wa-

ren óf van natuurlijke oorsprong, zoals stroomruggen en rivieren, óf van kunstmatige aard, bijvoorbeeld dijken, wegen, kanalen, later ook spoorwegen.
De jaren 1815-1825 kunnen wij karakteriseren als de eerste bouwperiode in de N.H.W. De forten uit deze periode kenmerkten zich door lage aarden wallen, omgeven door een gracht tegen bestormingen. Permanente gebouwen als onderkomen voor militairen en materieel tijdens vijandelijke beschietingen ontbraken vrijwel geheel.
In de periode 1825-1840 kwam de aanleg van verdedigingswerken in de N.H.W. nagenoeg geheel tot stilstand als gevolg van uitgebreide vestingbouw in de Zuidelijke Nederlanden en vervolgens door de militaire inspanningen tijdens de Belgische Afscheiding.

Fort Nieuwersluis weer van belang

Fort Nieuwersluis had in de eerste helft van de 19e eeuw nog steeds het stervormige tracé, dat bij een verbetering van het verdedigingswerk in 1746 tot stand was gekomen. De functie van het fort omvatte de bescherming van de schutsluis in de Nieuwe Wetering, die voor het stellen van inundaties van groot belang was, en voorts de afsluiting van de rivier de Vecht en de beide oeverwegen, die door het fort liepen. Het fort was één van de vele verdedigingswerken, die – ver verwijderd van de nationale landsgrenzen – nog maar weinig nut leken te hebben. Wel wordt het fort met de militaire gebouwen blijkens de jaarverslagen van de Eerste Fortificatie Directie te Naarden, waaronder fort Nieuwersluis ressorteerde, redelijk onderhouden.[4] Het oude gebouwencomplex was berekend op een groot garnizoen en bestond onder meer uit twee wachtgebouwen, een kazerne, een affuitloods en het meer recente Arsenaal uit 1793. Tekenend voor het afgenomen belang van het fort in die periode is het feit, dat het merendeel van de gebouwen verhuurd was aan particulieren.

Nadat de Belgische onafhankelijkheid een feit was, hervatte het Departement van Oorlog de versterking van de N.H.W. In dat kader legde men ook in de Vechtstreek enkele verdedigingswerken aan, waaronder fort Spion in 1844-1847 en fort Tienhoven, daterend uit 1848-1850. Deze forten sloten respectievelijk de Bloklaan en de Tienhovensche kade en het naastgelegen kanaal af.
De beide forten waren gericht tegen een aanval uit het oosten. Fort Nieuwersluis daarentegen was als vanouds vooral gericht tegen een aanval uit het zuiden via de beide Vechtdijken.
Deze zuidwaarts gerichte verdediging wint aan betekenis met de aanleg van de spoorlijn Amsterdam-Utrecht, die op 18 december 1843 in gebruik werd genomen. Hoewel deze spoorlijn achter de N.H.W. lag, bracht zij een belangrijk militair risico met zich mee. Mocht een vijandelijk leger er namelijk in slagen, de

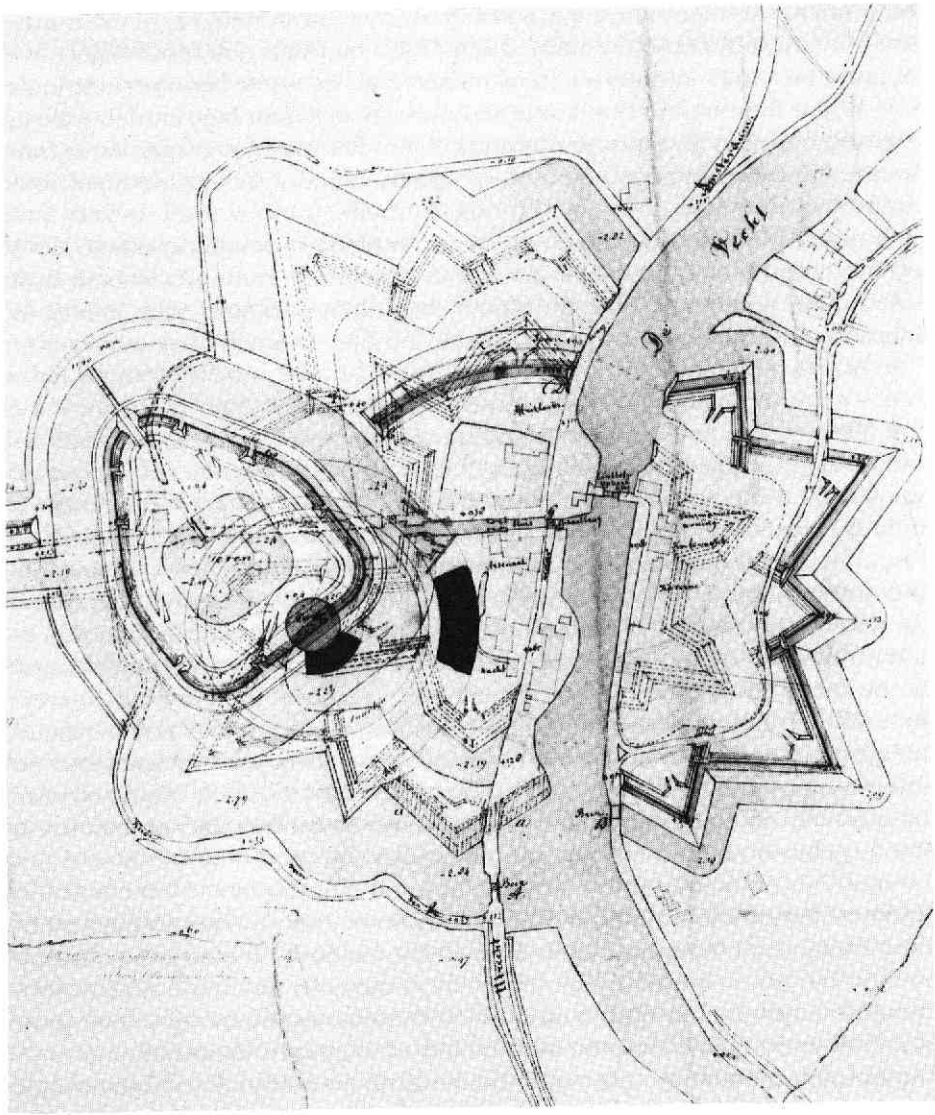

Afb. 1. Plattegrond van fort Nieuwersluis in 1846 met de twee ontwerpen voor een nieuw fort (R.A.U., Top. Atlas).

stad Utrecht in te nemen, dan konden de meest mobiele onderdelen daarvan, via de hooggelegen spoorlijn, de N.H.W. in noordelijke richting omtrekken en een verrassingsaanval op Amsterdam uitvoeren, met mogelijk fatale gevolgen voor de landsverdediging.
Het Departement van Oorlog was er dan ook veel aan gelegen, een dergelijke aanval via deze spoorlijn te kunnen verhinderen. De keuze van het Departement, fort Nieuwersluis hiervoor te gebruiken, was voor de hand liggend. Het fort lag uitermate gunstig: dicht genoeg bij de spoorlijn om deze onder geschutsvuur te kunnen leggen. Daarnaast was de afstand tot de stad Utrecht voldoende om tijdig maatregelen tegen een verrassingsaanval uit die richting te treffen. In dat opzicht was de afstand tussen het fort en de stad Amsterdam eveneens gunstig. Op het fort kon de bezetting eventuele terugtrekkende troepen uit het zuiden rugdekking verschaffen en zou het tevens mogelijk zijn, van hieruit de verdediging voort te zetten en een tegenaanval te ondernemen.
Tenslotte kon het Departement zich de kosten voor onteigening van gronden, schadevergoedingen, grondaankopen, alsmede de aanleg van een geheel nieuw fort besparen. Wel was het oude uit 1746 daterende fort niet meer berekend op deze nieuwe taken en moest het daarom aangepast worden aan de eisen des tijds.

Een "bomvrije" toren

De plannen tot modernisering van fort Nieuwersluis werden vanaf januari 1844 ontwikkeld.[5] Van het fort zijn twee ontwerpen bekend,[6] afb. 1. Beide ontwerpen zijn ingetekend op de plattegrond van het fort uit 1746 en voorzien elk in de bouw van een verdedigbare "bomvrije" toren in combinatie met wijzigingen aan de aarden wallen. Het begrip toren verdient hier enige toelichting.
Zoals eerder vermeld, hadden de forten uit de eerste bouwperiode 1815-1825 in de N.H.W. lage aarden wallen, waarbij dekkingsmogelijkheden voor militairen en materieel als geschut gering waren en permanente verblijfsmogelijkheden vrijwel geheel ontbraken. Hierdoor was het weerstandsvermogen bij een belegering beperkt. Toen men de N.H.W. vanaf 1840 verder versterkte, schonk men de nodige aandacht aan dit probleem. Om in zowel dekkingsmogelijkheden, als in permanente verblijfsruimte te voorzien, ging men over tot de bouw van verdedigbare "bomvrije" wachthuizen en torens. Beide typen gebouwen hadden dikke muren van metselwerk, waren omgeven door een smalle gracht tegen bestormingen en toegankelijk via een ophaalbrug. Met de term "bomvrij" wordt bedoeld, dat deze bouwwerken bestand waren tegen directe treffers van het toenmalige geschut.
Het eerste ontwerp betreft een kegelvormig fort met een rondgaande aarden wal, omgeven door een gracht. In het midden ligt een vierkante toren met in

elke hoek een kleine hoektoren, eveneens omringd door een – smallere – gracht en toegankelijk via een ophaalbrug. Dit ontwerp diende voor een groot gedeelte buiten het bestaande fort gerealiseerd te worden. De toren in dit ontwerp was precies in het midden van de Nieuwe Wetering gesitueerd. Deze vaart zou dan via de nieuwe fortgracht om het verdedigingswerk verlegd moeten worden.
Het tweede ontwerp betreft een cirkelvormig fort, eveneens met een rondgaande aarden wal. In het midden ligt een ronde toren, ook in dit geval met een smalle gracht en ophaalbrug. In dit ontwerp ligt het fort geheel op het oude fortterrein. Beide ontwerpen voorzien in een belangrijke verkleining van het fort, zodat men met een kleinere bezetting en bewapening kon volstaan.
Aan het eerste ontwerp kleefden nogal wat bezwaren. Hoewel de ligging ten opzichte van de spoorlijn beter was dan die van het fort uit het tweede ontwerp, waren aan de bouw van een zware toren in de bedding van de te dempen Nieuwe Wetering aanzienlijke risico's verbonden. De kans op verzakkingen van de toren zou tamelijk groot geweest zijn, omdat de ondergrond van de Nieuwe Wetering erg instabiel bleek.
Ook het kostenaspect heeft bij de keuze een rol gespeeld. Realisering van dit ontwerp zou gepaard gaan met de bouw van een nieuwe sluis in de Nieuwe Wetering, terwijl men grote bedragen zou moeten uittrekken voor onteigening van particuliere terreinen, schadevergoedingen wegens enkele af te breken huizen en het vele grondverzet, dat met het eerste ontwerp gemoeid was.
Daarom gaf de Genie de voorkeur aan het tweede ontwerp, waarbij men overigens het cirkelvormige fort uit het plan liet vallen. Tussen 1849-1851 kwam de modernisering van het fort tot stand. Vooral de bouw van de zware gemetselde bomvrije toren bleek een kostbare en tijdrovende aangelegenheid.
Het enorme gewicht van de dikke gemetselde muren van de toren maakte een zware fundering noodzakelijk. Daartoe gebruikte men niet minder dan 800 heipalen van 7 meter lengte. Hierop bracht men een houten roosterwerk aan, waarna de bouw van de toren kon aanvangen. De toren heeft een diameter van 28,3 meter, 1 meter dikke buitenmuren en een maximale hoogte van ongeveer 10 meter, waarvan 7,3 meter boven het maaiveld uitstak. Het dak was gedeeltelijk afgedekt met een gronddekking en had een gemetselde borstwering, waarin schietgaten voor licht geschut en handvuurwapens waren uitgespaard. De toren heeft drie concentrische ringen met ruimten voor de bezetting en de bewapening. De voorzieningen voor de bezetting bestonden uit magazijnen voor levensmiddelen, privaten, een keuken en logiesruimten voor ongeveer 30 man. De rest van de bezetting van de toren legerde normaliter in de oude kazerne op de oostzijde van het fort. Alleen in geval van een aanval of belegering zou de bezetting van ca. 200 man permanent in de toren verblijven.
De buitenste ringvertrekken waren uitgevoerd als kazematten met elk 3 schiet-

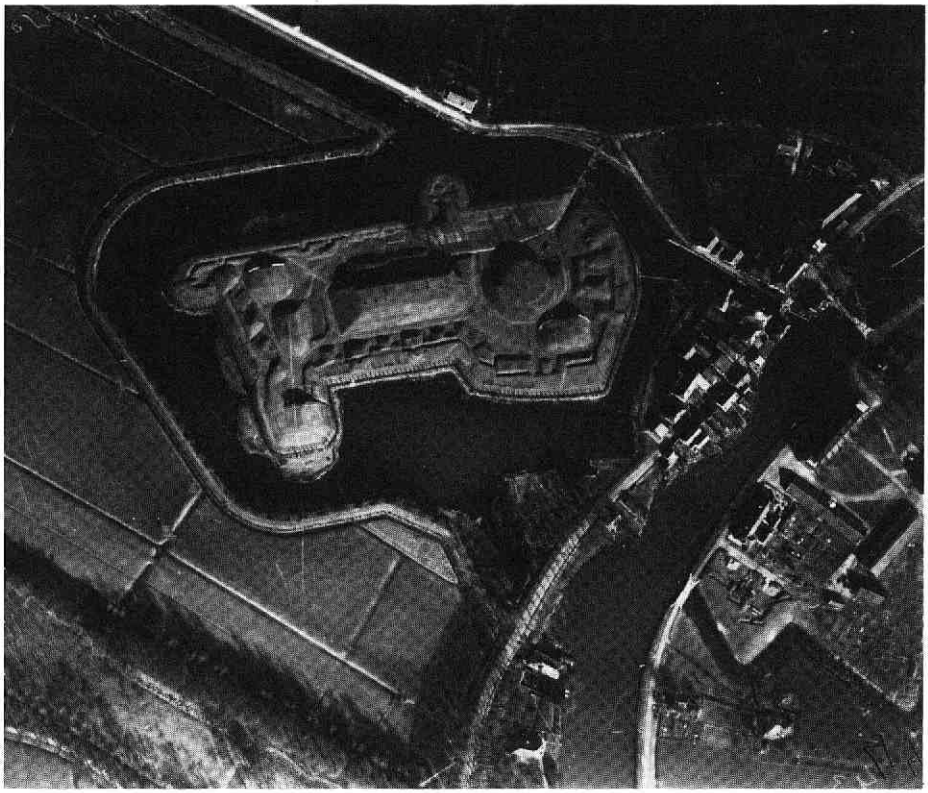

Afb. 2. Fort Nieuwersluis rond 1930. De gebouwen zijn voorzien van zware gronddekkingen (Sectie Luchtmacht Historie, Den Haag).

gaten voor geschut of handvuurwapens, waarmee het hele gebied rond de toren bestreken kon worden. Belangrijke schootsrichtingen waren, behalve de recent aangelegde spoorlijn, de beide Vechtoevers, met op de westoever de straatweg Utrecht-Amsterdam, alsmede de rivier.
De kosten voor de bouw van de toren en de wijzigingen aan de aarden wallen van het fort, vergden een bedrag van *f* 80,806,88[5].
In de visie van vele militairen was met de bouw van bomvrije wachthuizen en torens een ideaal verdedigingsconcept bereikt. Maar er waren ten tijde van de aanleg ook fervente tegenstanders van deze bouwwerken, waarvan de torens een sterke gelijkenis vertonen met middeleeuwse donjons.
Schietproeven uit die tijd hadden namelijk aangetoond, dat vrijstaand metselwerk met een groot aantal schoten vernield kon worden.

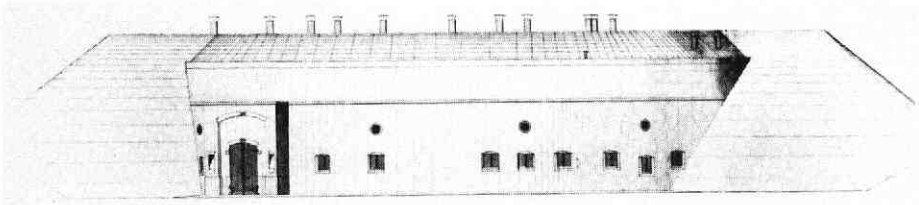

Afb. 3. De bomvrije toren met de gronddekking in 1882 (R.A.U., Top. Atlas).

De invoering en gevolgen van het getrokken geschut

Was de waarde van de bomvrije wachthuizen en torens tijdens de bouwperiode al aan discussie onderhevig, spoedig daarna voltrok zich een ontwikkeling op artillerie-technisch gebied, waardoor deze kostbare bouwwerken snel achterhaald bleken. Vanaf 1860 werd het getrokken geschut ingevoerd.[7] Dit type kanon heeft een loop met een spiraalvormige profilering, de zgn. trekken en velden, die de granaat een rechtsroterende beweging en daarmee meer stabiliteit geeft. Hierdoor was de trefzekerheid van de granaat enorm toegenomen. Door de toepassing van langwerpige granaten verminderde de luchtweerstand, werd de dracht groter en was door de puntvorm het indringingsvermogen in aarden wallen en metselwerk eveneens belangrijk verbeterd.

Om nu te voorkomen, dat de lage wallen en het metselwerk met een betrekkelijk gering aantal voltreffers vernield konden worden, dienden de bestaande en nieuw aan te leggen forten zwaardere wallen en de bomvrije gebouwen een zware gronddekking te krijgen. Andere noodzakelijke maatregelen betroffen de uitbreiding van het aantal forten, de bouw van grote bomvrije kazernes en zgn. remises, bergplaatsen voor geschut.

Omdat ook de bestaande verdedigingswerken in de N. H.W. een modernisering dienden te ondergaan, duurde het tot 1880, voordat men – voornamelijk uit budgettaire overwegingen – begon met de aanpassing van fort Nieuwersluis aan de nieuwe vestingbouwkundige inzichten. Deze tweede modernisering vond haar beslag in de jaren 1880-1882 en wordt gekenmerkt door enkele samenhangende maatregelen.[8]

Een nieuw fort

Onder leiding van de Eerst Aanwezend Ingenieur der Genie te Amersfoort legde men in die jaren een volledig nieuw fort aan, en wel in de vorm, zoals wij die nu nog aantreffen, afb. 2. De plattegrond van het fort werd in een oost-west as gesitueerd, zodat naar het zuiden een lange vuurlijn ontstond. Daarmee liep men vast vooruit op de komst van een nieuw acces, namelijk het Merwede-

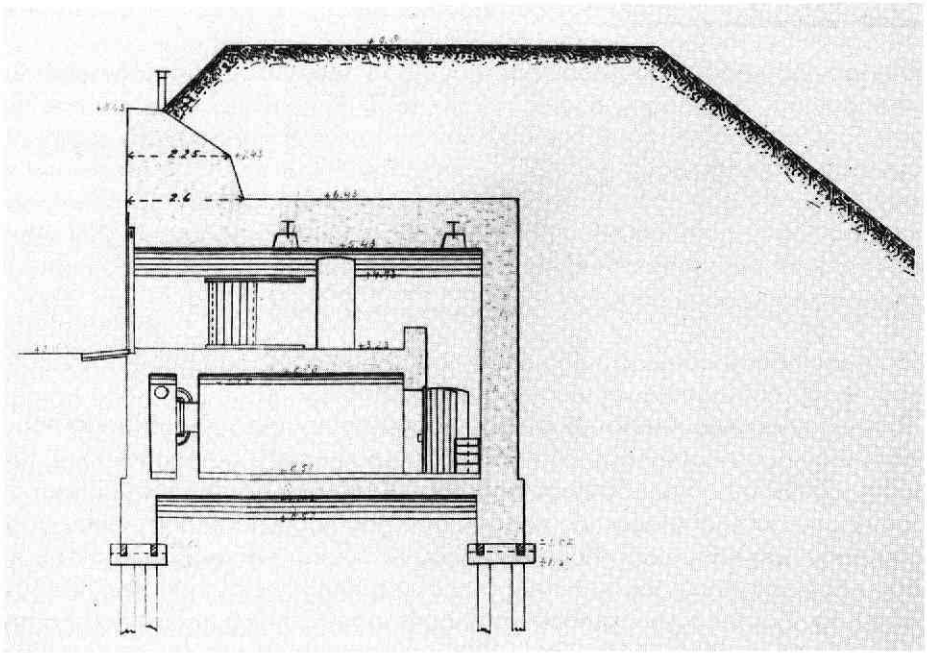

Afb. 4. Doorsnede van een remise met gronddekking, 1880 (R.A.U., Top. Atlas).

kanaal. Met de aanleg van het tracé kwam wederom een gedeelte van de oudere wallen te vervallen.
Met uitzondering van de noordzijde kreeg het nieuwe fort een brede hoofdwal van 6-7 meter hoogte, welke beschietingen met het getrokken geschut kon weerstaan. Het gewicht van deze hoofdwal, de zwakke ondergrond en het feit, dat de hoofdwal gedeeltelijk in de grachten van het voormalige fort was gesitueerd, waren er de oorzaak van, dat zich enkele afschuivingen van de steile walgedeelten voordeden. Vooral aan de zuidzijde waren deze zo omvangrijk, dat alleen een aangebrachte zandkist in de fortgracht verdere afschuivingen kon voorkomen. Door deze ervaring wijs geworden, liet men eventuele aanwezige restanten van wallen en de reeds afgeschoven aarde in de fortgracht liggen als ondersteuning van de hoofdwal.
Een tweede ingrijpende maatregel was het aanbrengen van een zware halfrondgaande beschermende gronddekking tegen de bomvrije toren, die 30 jaar daarvoor met grote inspanning en tegen hoge kosten was neergezet. Aan deze aanpassing gingen de demping van de gracht rond de toren, de verwijdering van

de ophaalbrug en de borstwering op het dak vooraf. Ook op het dak bracht men daarna een gronddekking aan. (Zie afb. 3.)
Daarmee verviel de oorspronkelijke functie van de toren als opstellingsplaats voor geschut. Dit kreeg sindsdien een plaats op de hoofdwal. Voor elk geschut was daar een emplacement beschikbaar. Bij een vijandelijke beschieting kon een gedeelte van de stukken worden ondergebracht in een drietal remises, welke geheel waren samengesteld uit kalktrasbeton en voorzien van een gronddekking van 3-6 meter dikte, afb. 4. Elke remise had behalve een begane grondverdieping voor het geschut, ook nog een kelderverdieping, die was ingericht als munitiemagazijn en werkplaats.

De voormalige kazematruimten van de bomvrije toren kregen een nieuwe bestemming als buskruitmagazijnen en munitiewerkplaats.
Voor het onderbrengen van de inmiddels herziene bezetting van 400-440 man, bouwde men vervolgens een grote bomvrije kazerne van twee verdiepingen. Behalve logieslokalen waren daarin magazijnen, privaten, een ziekenzaal voor 12 man en een arrestantenlokaal voor 4 man ingericht. Een eigen geneeskundige dienst met een arts en een telegraafkantoor ontbraken evenmin, terwijl de keuken was berekend op de bereiding van maaltijden voor niet minder dan 530 man (afb. 5). Ook bij het aanbrengen van de gronddekking op de bomvrije kazerne bleven problemen niet uit. In 1883 constateerde men in de drie westelijke lokalen scheurvorming. Om dit probleem te verhelpen, verwijderde men een gedeelte van de gronddekking en brak de drie lokalen af. Door het versterken van de fundering en het bouwen van een nieuw eindlokaal met nieuwe dakgewelven, alles uitgevoerd in kalktrasbeton, kon men verder verval tegengaan. Bedroegen de kosten voor de modernisering van het fort al *f* 271.000,--, voor de onvoorziene uitgaven als gevolg van herstellingen aan de wallen, reparatiewerkzaamheden aan de bomvrije kazerne, enz. moest nog eens een bedrag van ruim *f* 106.000,-- worden uitgetrokken.

De artillerie en de verboden kringen

De artillerie van het fort bestond rond 1884 uit een bewapening van 30 stukken geschut, waarvan de 18 stukken met een kaliber van 12 cm en 6 stukken van 15 cm konden worden aangewend voor vuur over afstanden tot maximaal 7.500-8.300 meter. Zo konden niet alleen de accessen bestreken worden, maar was het ook mogelijk, andere forten vuurondersteuning te verlenen. Mortieren en handvuurwapens waren bestemd voor de nabijverdediging. Rond 1890 werden de mortieren vervangen door enkele mitrailleurs.
Voor een optimale uitwerking van het geschutsvuur was het behoud van vrije uitzichten en schootsvelden van wezenlijk belang. Dit was geregeld in de zgn. Krin-

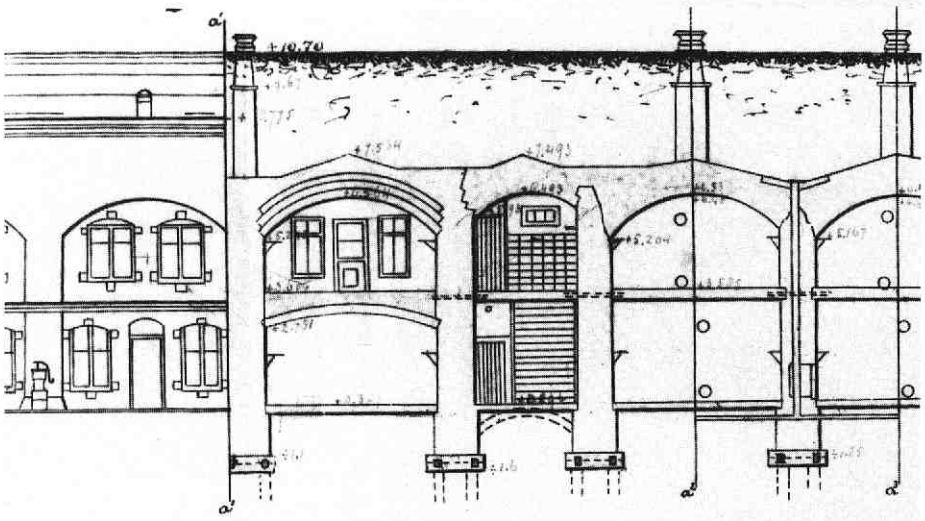

Afb. 5. Aanzicht en doorsnede van een gedeelte van de bomvrije kazerne, 1881 (R.A.U., Top. Atlas).

genwet van 1853, die een soortgelijke, maar minder goed functionerende wet uit 1814 verving.[9] Rond elk verdedigingswerk projecteerde men drie denkbeeldige cirkels of kringen. Binnen de kleine kring tot 300 meter, de middelste kring tot 600 meter en de grote kring tot 1000 meter, mocht nauwelijks of slechts onder strikte voorwaarden gebouwd, bebouwd en aangeplant worden.
De toegestane terreinvoorwerpen behoorden snel wegneembaar, in noodgevallen afbrandbaar, te zijn. Binnen deze kringen vond dan ook een beperkte bebouwing van houten huizen, schuren e.d. plaats. De toepassing van de Kringenwet verklaart de aanwezigheid van vele houten huizen, die wij bijvoorbeeld nu nog op de Mijndensedijk aantreffen. Hoewel de in 1853 reeds aanwezige bebouwing niet met name in de Kringenwet genoemd wordt, zou een gedeelte hiervan in geval van oorlog zeker niet gespaard blijven. Deze objecten waren in vredestijd al voorzien van een zgn. kringteken. Een woonhuis aan de Mijndensedijk, nabij de sluis, draagt nu nog een dergelijk teken. De Kringenwet heeft een grote invloed uitgeoefend op de omgeving van de forten. Afgezien van de strakke bepalingen in de wet en het scherpe toepassingsbeleid, was het vanzelfsprekend niet aantrekkelijk, een of andere vorm van bebouwing op te richten, als dit in oorlogstijd direct verwijderd zou moeten worden. Pas in 1951 trok men de Kringenwet weer in. In 1914 is het huis Rupelmonde ternauwernood aan afbraak op grond van deze wet ontkomen.

Spreiding van militairen en materieel

Met de invoering van de brisantgranaat vanaf 1885 leek het lot van de forten in de N.H.W. bezegeld, in ieder geval voor wat betreft hun functie als artillerie-steunpunt. De 12-16 maal grotere kracht van de brisantgranaat in vergelijking met die van de tot dusver gebruikte buskruittypen, had een vernietigende uitwerking op emplacementen, gronddekkingen en metselwerk van gebouwen. De forten met hun relatief kleine oppervlakte waren te kwetsbare doelen voor de vijandelijke artillerie geworden. Vanaf die tijd hanteerde men een nieuwe taktiek, door het merendeel van de artillerie en infanterie in verspreide opstellingen tussen en achter de forten onder te brengen, waardoor de trefkans aanzienlijk zou afnemen.

Verdere verbeteringen aan de forten in de N.H.W. liet men achterwege in verband met de geringe draagkracht van de bodem – men zou voor gebouwen dan zware betonconstructies moeten toepassen – en de hoge kosten. Bovendien was men al bezig met de aanleg van de Stelling van Amsterdam, een kring van 40 forten rond de hoofdstad en het industriegebied van de Zaanstreek.[10]

Hoewel de waarde van de forten door deze ontwikkelingen verminderde, behielden zij hun functie als infanterie-steunpunt. De hoge wallen leenden zich in het lage omringende terrein uitstekend voor de inrichting van loopgraven en observatieposten.

Omdat de aanleg van de verspreide opstellingen voor artillerie en infanterie buiten de forten noodgedwongen op particuliere terreinen diende plaats te vinden, kon men hiertoe vanwege kosten en geheimhouding, pas overgaan in een mobilisatieperiode. Dit was voor het eerst het geval tijdens de Eerste Wereldoorlog.

De N.H.W. werd toen in staat van verdediging gebracht. De werkzaamheden daartoe bestonden uit de bouw van schuilplaatsen, wacht- en observatieposten, samengesteld uit aarde en houten balken en planken. In een later stadium van de mobilisatieperiode gebruikte men ook golf- en betonplaten. Artilleriebatterijen legde men bij voorkeur in boomgaarden en parken van buitenplaatsen aan, teneinde herkenning vanuit de lucht te bemoeilijken. Tot de verdedigingsmaatregelen behoorden verder de aanleg van prikkeldraadversperringen, opruiming van bomen en struiken ten behoeve van vrije schootsvelden, zorg voor goede verbindingen, enz. Al deze zaken waren in vredestijd al vastgelegd in een zgn. Memorie van Verdediging.[11]

Na afloop van de mobilisatieperiode bracht men de terreinen weer in de oorspronkelijke staat terug en volgde teruggave aan de eigenaren.

Ook in de Eerste Wereldoorlog was de gunstige ligging van fort Nieuwersluis nog eens duidelijk naar voren gekomen. Mocht een vijandelijk leger de N.H.W. bij Utrecht doorbreken, dan zou de landsverdediging in de Stelling van Am-

Afb. 6. Brugslagoefeningen door het eerste Regiment Genietroepen uit Utrecht, 1931 (Historische Genie Verzameling Vught).

sterdam worden voortgezet. In het kader van die verdediging wilde de legerleiding in de lijn Nieuwersluis–Woerdense Verlaat–westrand Nieuwkoopse Plassen en verder westwaarts naar de Hollandse IJssel, uitgebreide inundaties stellen. Fort Nieuwersluis zou hierbij als spil fungeren tussen het noordelijke gedeelte van de N.H.W. en de Stelling van Amsterdam.
In de mobilisatieperiode 1939-1940 is het fort niet meer in staat van verdediging gebracht. De hoofdverdedigingslinie heeft men toen geheel ten oosten van de Vecht aangelegd. O.a. langs de Bloklaan en bij de Mijndensesluis treffen wij de betonnen schuilplaatsen aan, die destijds deel uitmaakten van deze verdedigingslinie. De nabijgelegen infanterie-werken zijn reeds lang verdwenen.

Bezetting en legering

Fort Nieuwersluis en directe omgeving is, afgezien van kortdurende oefeningen in vredestijd (zie afb. 6), drie keer van een militaire bezetting voorzien en wel tijdens de mobilisaties van 1870-1871, 1914-1918 en 1939-1940. Een dergelijke bezetting was samengesteld uit eenheden van infanterie, vesting-artillerie en kleinere detachementen van genie, telegraafdienst en geneeskundige troepen,

Afb. 7. Gemobiliseerde troepen op de boerderij Schoonoord ten noorden van Loenen, 1914 (Collectie D.T. Koen).

van wisselende omvang en samenstelling, die onder bevel stonden van de fort-commandant.
De gemobiliseerde troepen waren na aankomst druk bezig met het in staat van verdediging brengen van het fort en het terrein daarbuiten, zoals dat was vastgelegd in de Memorie van Verdediging. Verder was het nodig de graad van geoefendheid van de gemobiliseerden op peil te brengen, omdat het hier ging om reserve-troepen van 28-35-jarige leeftijd.
Tijdens de mobilisaties van 1914-1918 en 1939-1940 vonden de troepen onderdak in de bomvrije kazerne. De slaapzalen annex dagverblijven hadden een gemiddelde bezetting van 25 man, die op britsen sliepen. De grote ramen zorgden voor voldoende lichtinval en ventilatie. De bezetting van de verspreide infanterie-werken en artillerie-batterijen legerde dikwijls in de directe omgeving, zoals op de boerderij Schoonoord, even ten noorden van Loenen (zie afb. 7).

Een monument van formaat

Na de Tweede Wereldoorlog ging de functie van fort Nieuwersluis als verdedigingswerk definitief verloren. Dit is formeel geregeld in een K.B. van 16 augustus 1960 (Stb. nr. 366), waarbij het fort werd opgeheven als "vestingwerk".

Ook daarna bleef het fort eigendom van het Ministerie van Defensie en was het in gebruik als commandopost van de B.B., een functie, die na de opheffing van deze organisatie in 1987, overging naar het Korps Mobiele Colonnes.
Hoe de toekomst van het fort eruit ziet, is vooralsnog onduidelijk. Het is te hopen, dat de toekomstige eigenaren en gebruikers rekening houden met de grote cultuur-historische en landschappelijke waarde van dit fraaie verdedigingswerk. Want omgeven door hoge wallen maken de imposante toren, kazerne en remises dit fort met zijn rijke historie tot een monument van formaat.

Maarssen, februari 1992 D.T. Koen

Bronnen:

1. J. Belonje, Stichting en gedaanteverwisseling van Fort Nieuwersluis, in: Jaarboekje Niftarlake, 1987, p. 43-46.
2. Algemeen Rijksarchief (A.R.A.), Kaartenafdeling, O.P.V. 727-728.
3. H. Brand en J. Brand (red.), De Hollandse Waterlinie, Utrecht/Antwerpen, 1986.
4. Rijksarchief in Utrecht (R.A.U.), Archief Eerst Aanwezend Ingenieur der Genie te Utrecht (Arch. E.A.I. Utrecht), nr. 78.
5. R.A.U., Arch. E.A.I. Amersfoort, nr. 5541, nota van 17 jan. 1846.
6. R.A.U., Top. Atlas, Arch. E.A.I. Utrecht, kaarten en bouwtekeningen fort Nieuwersluis; E.A.I. Amersfoort, nr. 5543-1, nota's van 17 feb. 1849; 12 mrt. 1849; 20 apr. 1849; 7 jul. 1849.
7. J. Alberda en F.L. Kroesen, Nederlands geschut sinds 1677, Bussum, 1978.
8. R.A.U., Top. Atlas, Arch. E.A.I. Utrecht, register van verdedigingswerken fort Nieuwersluis.
9. K.B. van 21 dec. 1853 (Stb. nr. 128).
10. De Stelling van Amsterdam (div. aut.), Beetsterzwaag, 1988.
11. R.A.U., Arch. E.A.I. Amersfoort, nr. 8125; gebruik is gemaakt van de Memorie van Verdediging van de Groep Nieuwersluis uit 1913.

Een zilveren huwelijkspenning op Nieuwerhoek

Huwelijkspenningen, gemaakt om óf huwelijken óf huwelijksjubilea te gedenken, maken deel uit van wat in de wandeling familiepenningen genoemd worden.
Ook geboorte-, doop- en overlijdenspenningen behoren daartoe en zelfs de herinnering aan een scheiding en aan iemand, die honderd jaar werd, is zo levendig gehouden.
Zij zijn bekend vanaf het midden van de zestiende eeuw en worden ook nu nog wel vervaardigd. Het materiaal bestaat meestal uit zilver doch ook goud, brons, lood en karton zijn gebruikt. Het verschijnsel familiepenning is typisch Nederlands met een kleine verbreiding in protestants Noord Duitsland.

In het jaar dat schrijver dezes en zijn vrouw hun zilveren bruiloft vierden, werd tot hun blijde verrassing op een penningveiling te Amsterdam de zilveren huwelijkspenning aangeboden van het echtpaar Van Tarelink-Witte.
Dit was daarom zo verblijdend omdat dit echtpaar eveneens de buitenplaats Nieuwerhoek te Loenen aan de Vecht bewoonde, die het in 1710 had gekocht van de weduwe Cornelia van Hoek-Bierens, (her-)bouwer van de buitenplaats. Wie schetst de verbazing toen bleek, dat op diezelfde veiling ook van het echtpaar Van Hoeck-Bierens de zilveren huwelijkspenning ten verkoop kwam. Beide werden verworven, doch in dit artikel zal alleen de Van Tarelink-penning worden behandeld.

De vrij grote penning (afb. 1 en 2) heeft een doorsnede van 78 mm, weegt 58,5 gram en bezit een aan beide zijden opstaande rand.
De plak zilver bevat aan de gegoten voorzijde een allegorische voorstelling rond welke een spreuk gegraveerd is en aan de andere kant een ingegraveerde tekst. De voorstelling is deels gebruneerd. Op de opstaande rand staan ingeslagen een gekroond Amsterdams stadswapen en een "B", volgens Citroen[1] is dit het merk van Jan Bravers (1657-1719), die vanaf 1680 als zilversmid vermeld wordt. Bemolt[2] nam de penning op onder nr. 649 "naar ontwerp van Wouter Muller".

Op de tekstzijde staat het volgende vers:

"Zoo langh de Plant na 't Ende groeijt
zoo langh de Hen haar Kiekens broeijt
zoo langh de Ploegh door d'Aarde Rijdt

Afb. 1 en 2.

zoo langh Bloeijt ook Taarlinks stam
in 't Koop – gezegend – Amsteldam
zijn Egaas Wynrank heeft gedaan
dat Negen Looten voor hem staan
dogh van Zijn Duyfjens zijn'er Vijf
gevlogen uijt dit Aards bedrijf
tot Kroon en Schepters Heerlijkheijdt
geketent aan de Zaligheijt
als hier ook 't Glas ten eijnde gaat
en als de Doot zijn Sikkel slaat
dan zal geen Zon nogh Maneschijn
maar Gode al in alle zijn"

Het randschrift om dit vers meldt de reden daarvoor:

"Ter Gedaghtenis van de SILVER BRUYLOFT van JAN van TARELINK en MAREGRETA WITTE. Getroudt den 23 Yuny 1682".

De voorzijde toont als randschrift:

"SOO BLOEYT DE TROU ALS MAN EN VROU
HAER PLIGHT BETRAGHTEN EN OP GODT WAGHTEN".

Daarbinnen is een stad – Amsterdam? – met zeven torens en omgeven door vestingwallen te zien met er vóór in het water een palenrij, zoals in die tijd in het IJ stond om te verhinderen dat men ongezien de stad binnenvoer.
Zo een ommuurde stad symboliseert het beschermende van het goede gezin.
In de lucht boven de stad zijn in de wolken de zon en de maan te zien met daartussen de naam van God in hebreeuwse letters.

De zon staat voor de man, de bruidegom, en de maan voor de bruid.
Uit de wolken steekt God's hand, die een ketting vasthoudt waar een slot aan hangt. Deze symboliseren de trouw in het huwelijk.
De ketting verbindt een palmboom en een wijnrank met elkaar. De gekroonde palmboom, uit welks bladerdos een scepter steekt, staat voor de mannelijke rechtschapenheid en standvastigheid en omdat die op zijn oude dag nog vruchten draagt beeldt hij zo ook de wens tot een lang leven uit.
De wijnrank – zie het vers – staat voor de vruchtbaarheid van de vrouw en dus hangen er trossen druiven aan; op een tak ervan zit een vogel, die de bezieling uitbeeldt.
Op de voorgrond pikken een haan en een hen met twee kuikens in de grond. Zij zijn symbolisch voor het bruidspaar, maar vertegenwoordigen ook het plezier dat men heeft in het landleven.
Twee net zichtbare zwanen in het water bij de palenrij herinneren aan de eeuwige trouw tussen man en vrouw.
Het (huwelijks-)scheepje dat voor de wind vaart spreekt voor zich.
De putto die een boompje plant moet de liefdesgod Amor uitbeelden en het boompje met takken en bladeren het echtpaar en hun nageslacht.
Rechts staat een zandloper met een zeis ernaast op de grond hetgeen uiteraard de aandacht richt op de tijdelijkheid van het leven.
Links ploeg een boer zijn akker, hetgeen ook weer van doen heeft met de vruchtbaarheid. Ook links loopt een paar op een rechte weg, hetgeen geen verklaring behoeft, terwijl geheel rechts een skelet met een sleutel in de hand van achter een boom dit alles gade slaat. Hij heeft als personificatie van de dood het in zijn macht met de sleutel het slot te openen en de huwelijksband te slaken.

Jan van Tarelink (1661-1729) was geboren uit het tweede huwelijk van Pieter Jansz van Tarelink (1625-1687) met Maria Meyneman. Hij bracht het tot grote welstand door, evenals zijn vader, schepen uit te reden ter walvisvaart, – hij was ook directeur van de Groenlandsche visserij – op te treden als assuradeur en te handelen in hout, graan, zout, was, vlas en oliezaden met Scandinavië en de overige landen rond de Oostzee. Uit dien hoofde was hij medeoprichter en een van de eerste directeuren van de Directie van de Oostersche Handel en Reederijen, die de handel op de Oostzee voorstond. Daar was behoefte aan wegens de schadelijke praktijken van de Zweden, die regelmatig Hollandse schepen met hun ladingen kaapten. In het archief van deze Directie komt een rekening voor van Jan van Tarelink uit 1707 aan de Zweedse Koning voor gekaapte lading. Niet vermeld wordt of die ooit betaald is![3]
Van 1694 tot 1716 woonde de familie op Herengracht 88, "Hamburg" genaamd

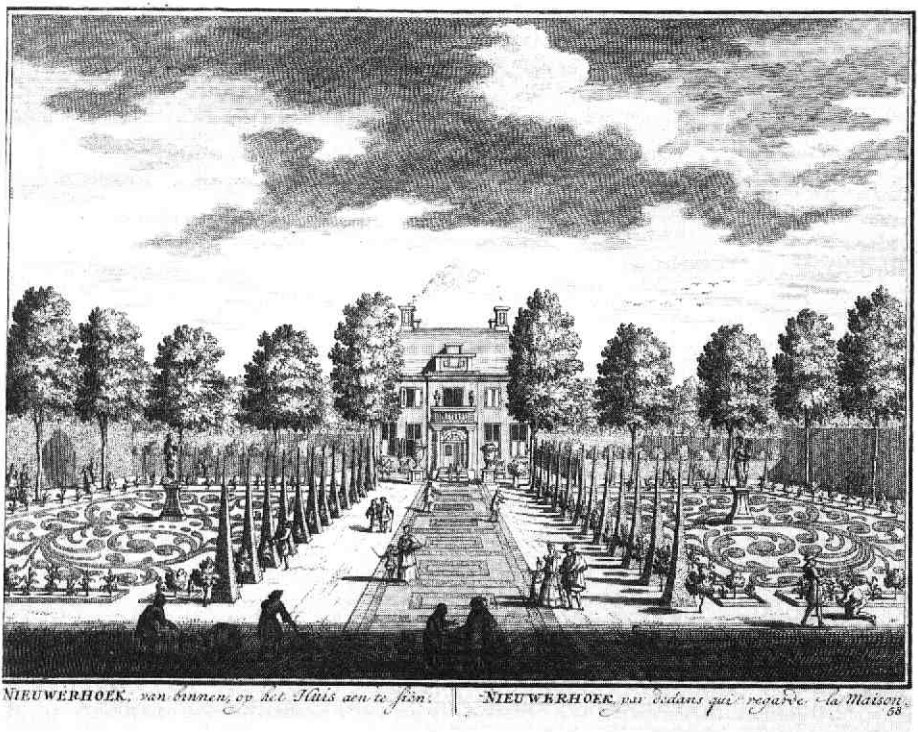

Afb. 3. Nieuwerhoek.

en daarna op Herengracht 48, "In de drie Heuvelen", waarbij ook de buurhuizen 46 en 50 gekocht werden. Beide waren grote huizen doch met hun drie traveën niet uitzonderlijk.
Wel gaf het bezit van de huizen naast nr. 48 gelegenheid in 46 een koetshuis te maken en overigens flink wat personeel te huisvesten.

In 1710 werd, zoals eerder vermeld, Nieuwerhoek (afb. 3) gekocht waar een boerderij bij hoorde met totaal 33 morgen, waarvan ca. 6 ha als park in gebruik was. Op de plaats van de oude boerderij is in de dertiger jaren van de huidige eeuw een nieuwe boerderij gebouwd, die ook nog de naam Nieuwerhoek draagt. Deze ligt naast de voormalige rioolwaterzuivering ten ZW van Loenen.

In het plaatwerk "De Zegepralende Vecht", waarvan de eerste druk in 1719 verscheen, komt het volgende rijm voor dat uit de pen van Claas Bruin vloeide als onderdeel van het lange, de afgebeelde gravures begeleidende, vers:

Wat Hofpraal ryst hier voor onze oogen?
't Is Nieuwerhoek, welks braave Heer
De deugd gevoegt heeft bij 't vermoogen;
Dus blinkt zijne onverwelkbare eer;
Geen vleizucht met haar looze streeken
Heeft mij bewoogen tot dien lof,
Wyl Kerk en Beurs hier voor my spreeken,
zy hebben beide ryke stof
om Heer van Tarelink te pryzen;
'k Laat Amsteldam dat oordeel wyzen.

Hier kan zyn afgesloofde geest,
By 't zingen van de nachtegaalen,
In de open lucht, die 't hert geneest,
Gerust en vrolyk adem haalen
Met zyn Gezin, 't geen jaar op jaar
Vermeerdert onder 's Hemels zeegen:
Dus kroont d'Alwyze Zeegenaar
Uw welstand met een milden reegen
Van zyne gunst, die 't all'verblyd,
O Koopheer! vol verstand en vlyt.

Beschouwt eens 't Lusthoof en de perken
Daar Floraas Bloemhof dag'lyks groeit,
Waar aan den Vreemdeling kan merken
Hoe hier de Handel heeft gebloeit;
Hoe blinkt dit Speelhuis, 't geen verheeven
Op eenen dubb'len vijver rust!
O zielverrukkelyke dreeven!
Myn geest, op landvermaak belust,
Zou hier een reeks van Zomerdagen
Verslyten kunnen, met behaagen.

Op 22-jarige leeftijd trouwde Van Tarelink met de even oude Margaretha Witte (1661-1736). Zij kregen negen kinderen, waarvan er ten tijde van hun zilveren huwelijksfeest in 1707 volgens het vers op de penning reeds vijf overleden waren.

Hun oudste zoon Pieter (1683-1753) trouwde in 1716 Susanna Tiewelen (1691-1753) en trad in zijn vaders voetsporen. Voorts werd hij bij de alteratie van 1748, waarbij de zittende regenten werden afgezet, door Stadhouder Prins Willem IV als raad in de vroedschap van Amsterdam benoemd. De 18e-eeuwse (mede Vechtbewoner) chroniqueur Jacob Bicker Raye heeft in zijn bekende dagboek enige roerende regels aan hem gewijd:

"Hij was op de beurs als hem de tijding van de vrous doot gebracht wiert, waardoor hij so seer altereerde, dat hij tuys komende voort te bet ging leggen en is op den 24 dezer [12 dagen na zijn vrouw] meede in den Heeren ontslaapen, sijnde geweest en seer prijswaardig en braaf koopman; laat een schat van gelt naar, en hat in sijn leeven seer schoon grijs haar".

Beiden werden in de Westerkerk begraven.

Dit echtpaar kreeg zeven kinderen, waarvan de oudste zoon Jan (1723-1791) in 1748 trouwde met een nicht, Margaretha Cornelia Balde, dochter van Frans Balde, die met Jan's tante Cornelia gehuwd was (zie hierna).
Met zijn broer Christiaan (1726-1797) zette hij de familiezaken in o.m. de walvisvaart voort.
Van de schepen, die door de familie uitgereed werden voor deze vaart, zijn de volgende bekend:

De Provincie van Vriesland	1700-1730
De Provincie van Holland	1700-1727
De Provincie van Zeeland	1700-1718
De Provincie van Utrecht	1701-1703
De Provincie van Overijssel	1700-1722
De Stad Amsterdam	1700-1701
De Koning Willem	1700-1706
't Stadhuys van Leyden	1700-1701
't Wapen van Leyden	1700-1712
De Adelijke Moor	1731-1742
Admiraal Willem Bastiaansz	1708-1711

Van dit laatste schip bestaat een afbeelding (afb. 4) op een penschildering van Adriaan Salm (†1720) waarop ook de walvisvaarders van de familie Doornekroon voorkomen.

Uit de periode van Jan en Christiaan zijn voorts de Boomrijk, de Jonge Avetha en de Europa bekend, die als walvisvaarders door hen uitgereed werden. De Boomrijk was vernoemd naar de buitenplaats aan de Vecht, die Jan in 1750 voor *f* 4800,- (doch toen "Messenheuvel" genaamd) kocht.
Dit schip onder gezagvoerder J.P. Hoen kwam op 10 augustus 1766 terug van de visgronden met het spek van twee grote walvissen en liep, ondanks de aanwezigheid aan boord van een loods, op de Noorderhaaks, een zandbank voor Texel. Van de bemanning verdronken er 25 tezamen met de loods. Kapitein Hoen en de 21 overige bemanningsleden werden gered.[4]
In 1773 is weer sprake van de "Boomrijk", die thuis voer met 180 vaten spek onder stuurman P.W. van Greuninge, nadat kapitein Hoen aan boord overle-

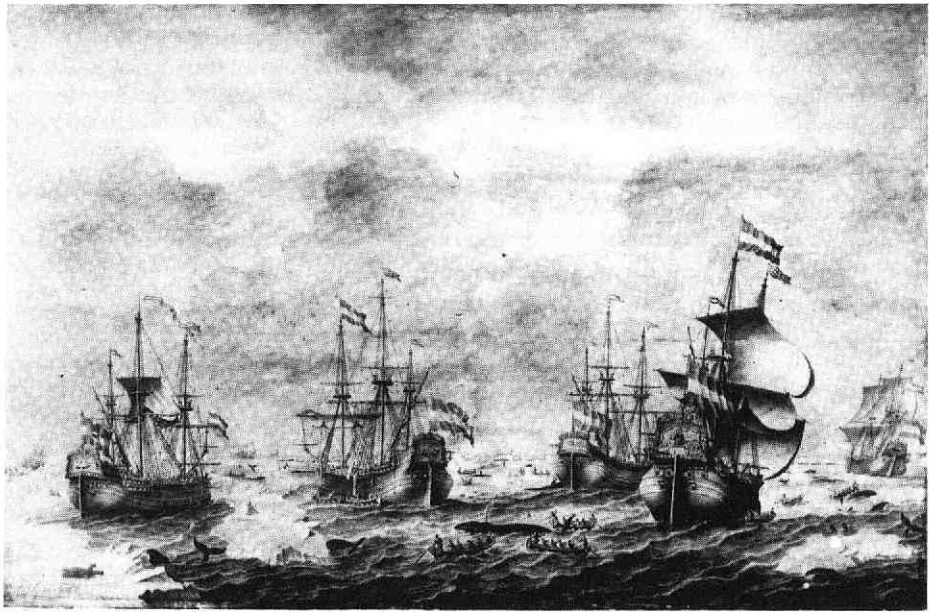

Afb. 4. De 'Admiraal Willem Bastiaansz.' (rechts) van Pieter van Tarelink, schilderij door A. Salm (Fotoarchief Scheepvaartmuseum te Amsterdam).

den was. Of dit een nieuw schip was of dat het oude toch heelhuids van de zandbank kwam is niet duidelijk.
Voorts waren de twee broers boekhouder (= reder) van de koopvaarders Jalousie en Vrouw Judith, vermeld in 1774 en de Diana, die nog in 1794 voor rekening van een Van Tarelink voer.[5]

In 1752 kocht Jan van Tarelink, die eerst op Keizersgracht 564 had gewoond, het prestigieuze huis Herengracht 170, dat hij reeds vanaf 1749 of 1750 als huurder bewoonde. Dit stond en staat nog steeds bekend als het huis van Bartolotti. Hij vergrootte dit naar achteren toe breder wordende huis met een forse aanbouw, waarin twee fraaie Lodewijk XVe gedecoreerde zalen kwamen. De vroeg 17e-eeuwse voorgevel liet hij merkwaardigerwijze, doch gelukkig, ongewijzigd, zodat wij deze nog heden kunnen bewonderen.[6]
In 1750 kwam Jan zijn vader Pieter gezelschap houden in de Stadsregering toen hij tot schepen benoemd werd. Vierentwintig jaar later bracht hij het zelfs tot burgemeester met een herbenoeming in 1778. Het Van Tarelinkwapen, een zwemmende taling, komt dan ook voor in gebrandschilderd glas in het "burgemeestersraam" in de Oude Kerk te Amsterdam.
Broer Christiaan treffen wij van 1772-1781 als weesmeester aan te Amsterdam.

De buitenplaats Messenheuvel aan het Zandpad ten zuiden van Gunterstein werd door Jan omgedoopt in Boomrijk. De reden van de aankoop zal geweest zijn, dat zijn vrouw het naastgelegen land in 1746 van haar vader geërfd had. Dat was 17 morgen groot, terwijl Messenheuvel 7 morgen mat. Samen was het een mooi bezit.
De naam Boomrijk leeft nog voort in de voormalige boerderij van die naam.[7]

Met het teruglopen van de walvisvangsten in de wateren rond Spitsbergen keerde ook het fortuin van de gebroeders Van Tarelink. Deze terugslag nam zulke vormen aan, dat de heren in 1781 failliet gingen. Daarop namen zij ontslag uit alle openbare ambten. Kennelijk had vader Jan goed voor zijn dochters gezorgd, want Cornelia Susanne (†1805), die ongetrouwd bleef, kon het Bartolottihuis voor *f* 80.000,- uit het faillissement kopen, waardoor haar vader in het huis kon blijven wonen. Met haar zuster Margaretha Maria (1753-1810) kocht zij voorts ieder voor de helft, de grond van Boomrijk.
Na deze uitweiding naar voren in de tijd, terug naar de kinderen van het echtpaar Van Tarelink-Witte.

Pieters broer Abraham (1687-1744) huwde eerst, in 1709, Hendrina Weert en later, in 1735, Rebecca Fontaine.
Hij erfde in 1735 Nieuwerhoek van zijn moeder doch verkocht dat in 1736 reeds aan Leonard Lups. De waarde van buitenplaats plus boerderij werd voor de successie op *f* 40.000,- gesteld, een enorm bedrag voor die dagen, hetgeen duidt op een hausse in de markt voor buitenplaatsen op dat moment. Abraham had kennelijk een voorkeur voor het Kennemerland, want hij kocht in 1738 de buitenplaats Ipenrode in Heemstede, die eveneens een 35 morgen aan park en landerijen besloeg. Zes jaar later bracht het *f* 26.000,- op.[8]

Naast zoons Pieter en Abraham kreeg ons zilveren paar vijf dochters: *Cornelia* (1698-1730) die in 1718 met Frans Balde (1693-1746) trouwde. Deze was een zoon van Jean Balde en Hester Casteleijn, die in 1698 de buitenplaats Wallesteijn in Loenen had gekocht. De inrijpoort daarvan is in 1990 in oude luister hersteld en staat aan de Vreelandseweg.
De Baldes waren belangrijke kooplieden en bankiers te Amsterdam.[9]
Catharina (†1743), gehuwd met Johan van Droogenhorst (†1732). Hij was een belangrijk koopman en reder op de Baltische landen en werd Kassier en Chartermeester en tevens, evenals zijn schoonvader, directeur van 1704 tot zijn dood van de Oostersche Handel en Reederijen.
Later zien wij ook neef Christiaan van Tarelink deze functies uitoefenen.
Sara (1691-1759) die in 1710 met Adriaan Ingelbrecht (1682-1743) of Engel-

breght, in het huwelijk trad; hij was suikerraffinadeur en koopman. Zij erfden en bewoonden Herengracht 88.
Anna (†1772), die in 1726 met koopman Philippe Couturier trouwde en tenslotte *Alida* of Aletta, die in 1713 Hermanus Borghorst (1686-1759) als echtgenoot het ja-woord gaf, zij kregen drie kinderen. Hermanus trouwde na Alida's overlijden met een schoonzuster, Sara Maria Couturier (1687-1764).

Bij het overlijden van Jan (I) van Tarelink in 1729 bleek hij over het voor die tijd enorme vermogen van ca. één miljoen gulden te beschikken. Gezien het jaarloon van een goede handwerksman van *f* 500,- à 600,- in die dagen mag men een factor 100 aanhouden om tot de hedendaagse koopkracht te geraken.
Het vermogen bestond uit de huizen aan de Herengracht 46, 48 en 50 en ook 88. Voorts uit enige pakhuizen waaronder een in Oostzaan, handelsvoorraden als granen en oliezaden, scheepsparten – men nam als koopman vaak deel in een aantal verschillende schepen om het risico te spreiden –, de buitenplaats Nieuwerhoek en een groot bedrag aan obligaties van Holland, Amsterdam, Haarlem, Leiden, Alkmaar, Enkhuizen, Embden en de O.I.Compagnie.
Voorts bezat hij drie graven in de Oude Kerk en één in de Noorderkerk.
Elk kind erfde *f* 25.000,- in 1730. Na het overlijden van moeder Van Tarelink-Witte kwam daar in 1736 nog *f* 60.000,- bij. Dochter Sara had het blijkbaar bij haar vader verbruid, want zij kreeg in 1730 slechts *f* 500,- 's jaars. Volgens haar moeders testament deelde zij in 1736 echter gewoon mee.[10]

Of moeder Margaretha na het opvoeden van haar kinderen te weinig om handen had of dat zij na de dood van haar man chagrijnig werd, in ieder geval maakte zij ruzie met de buren in Loenen, de Heren en Vrouwen van Cronenburgh. Tussen de protestantse kerkeraad van Loenen en de katholieke Heren en Vrouwen van Cronenburgh was in de jaren 1723-1726 fel geprocedeerd over het collatierecht, dat wil zeggen het recht om de predikant te benoemen, dat de laatsten uit mochten oefenen.
Speciaal de tweede schoonzoon van mevrouw Van Moens-van Ornia, Dominicus Franciscus van Kamminga (†1728), die in 1716 met haar dochter Anna Maria van Moens, Wed. Wittert van der Aa (†1727) was getrouwd, maakte het nogal bont met allerlei pesterige maatregelen die de kerkmeesters in het harnas joegen. Dat zal de protestantse Van Tarelinks mede aanleiding hebben gegeven weinig compromis-bereid te zijn.

De twist ging om het gebruiksrecht van het laantje dat, tussen Nieuwerhoek en Cronenburgh, van het jaagpad langs de Vecht naar de Herenweg liep.
De ruzie tussen de weduwe Van Tarelink en douarière Maria Magdalena gravin

van Moens-van Ornia, na de dood van haar dochter en schoonzoon Vrouwe van Cronenburgh, liep zo hoog, dat in 1733 het Hof van Utrecht in het geweer geroepen werd. Vóór dat de zaak echter uitgevochten was stierven beide dames in 1735 en 1736 en moesten hun zoons Hendrik graaf van Moens en Pieter van Tarelink uit de narigheid zien te komen.
Dat lukte hun echter niet vóór hun beider overlijden in 1753, zodat uiteindelijk kleinzoons Jan en Christiaan het met Gerbrand graaf van Moens, broer van Hendrik, eens moesten worden. Doch niet voordat de Hoge Raad van Holland er aan te pas was gekomen.
Gerbrand betaalde uiteindelijk, nog in 1753, de proceskosten en het laantje bleef van Nieuwerhoek. Toen was er wel alles bij elkaar twintig jaar geprocedeerd.[11]
Het laantje dat in de volksmond al snel Krakeellaantje werd geheten, had deze naam zeker verdiend.
Nog bij de aanleg van de "Mussert"- of Cronenburgherbrug in de Bloklaan in 1930 en het aansluitende weggedeelte aan de westzijde van de Vecht speelde het Krakeellaantje een rol. De toenmalige eigenaar van het laantje, de heer Boner, die het met de moestuin en boomgaard in 1925 van Nieuwerhoek had gekocht om er het huis Nieuw Cronenburgh op te bouwen, weigerde het aan de Provincie te verkopen.[7]
De weg is toen iets noordelijker gelegd over het terrein (eigenlijk de gracht) waar het slot Cronenburgh gestaan heeft.
Dat is ook de verklaring voor de bocht in de Bloklaan ten oosten van de brug en de S-bocht in de Stichtse wetering om het terrein van Nieuw Cronenburgh. Vroeger liepen beide recht door naar de Vecht.

En dat alles naar aanleiding van een penning.

November 1991 E. Munnig Schmidt
Nieuwerhoek, Loenen a.d. Vecht

Referenties:

1. Amsterdamse Zilversmeden en hun werken. K.A. Citroen 1975 B.V. Noordhollandse Uitgeversmij te Amsterdam, blz. 15.
2. Nederlandse familiepenningen tot 1813. Dr. A.J. Bemolt van Loghem Slaterus 1981. Walburg pers.
3. Inventarissen van de archieven van de Directie van Moscovische Handel etc. Mej. Dr. I.H. van Eeghen G.A.A. 1961 blz. 32 en 35.
4. De laatste bloeiperiode van de Nederlandse Arctische Walvis- en Robbenvangst 1761-1755. P. Dekker Europese Bibl. Zaltbommel blz. 108, 225, 231, 304.

5. Vriendelijke mededeling van de heer J.J. van den Bergen conservator van het Rijksmuseum "Nederlands Scheepvaartmuseum" te Amsterdam in 1976.
6. Het Huis Bartolotti en zijn bewoners. G. Leonhardt 1979 Meulenhoff Amsterdam blz. 146/147.
7. Plaatsen aan de Vecht en de Angstel. E. Munnig Schmidt en A.J.A.M. Lisman 1985 2e druk Canaletto, Alphen a/d Rijn blz. 90 en 92, blz. 132.
8. Historische buitenplaatsen in particulier bezit. H. Tromp en T. Henrij-Buitenhuis 1991 Spectrum blz. 172.
9. De Vroedschap van Amsterdam, Elias J.E. 1903-05 1963 N. Israel blz. 887 e.v.
10. Familie-archief Destombe R.A.U. 522.
11. Inventaris 31 Heerlijkheid Kronenburg nrs. 21-31 R.A.U.

Aanwinsten voor de Bibliotheek

De bibliotheek werd dit jaar verrijkt met de aanschaf van drie boeken, waarvan de eerste twee direct door de bibliotheek werden aangekocht en het derde in ons bezit kwam door de nimmer falende speurzin van de heer Lisman.

1. **'t Fort Abcoude**, een uitgave van de Stichting Fort Abcoude te Abcoude en onder redactie van ons lid J. Baalbergen, beschrijft allereerst de geschiedenis van 't Fort Abcoude, gebouwd eind 19e eeuw als onderdeel van de nieuwe verdedigingslinie rond Amsterdam, de zgn. "Stelling van Amsterdam". Vervolgens worden flora en (potentiële) fauna rond en in het fort besproken. Er is zelfs een artikel opgenomen over vleermuizen, die in het fort een ideale winterslaapplaats zouden kunnen vinden.

2. **Oranjerieën in Nederland**, geschreven door Erik Geytenbeek en uitgegeven door Canaletto in Alphen aan de Rijn (1991). Dit boek, gestoken in een toepasselijke oranje band en omslag, is – voorzover bekend – het eerste standaardwerk over de oranjerie in Nederland (het woord oranjerie komt van het Franse woord orangerie: gebouw of serre waarin de oranjebomen – Frans: oranges – 's winters bewaard worden).

   In het eerste deel van zijn boek beschrijft Geytenbeek de geschiedenis van de Nederlandse oranjerie, in het tweede – en grootste – deel volgt de Inventarisatie van nog bestaande oranjerieën in Nederland, waarna in deel drie achtereenvolgens 28 oranjerieplanten en de verzorging ervan besproken worden.

   Het geheel is verlucht met talrijke tekeningen en (deels) fraaie foto's.

3. **Weesper Molens**, geschreven door mevrouw Geeske S. Koeman-Poel (1982-Uitgeverij Stubeg, Hoogezand). Weesp was van ongeveer 1580 tot 1880 bekend vanwege zijn jeneverstokerijen en brandewijn-branderijen. In de 18e eeuw vermaalden daar zo'n vijftien molens het graan ten behoeve van deze industrie.

   Mevrouw Koeman, (oud-)lid van de Stichting Tussen Vecht en Eem, geeft een gedetailleerde beschrijving van de geschiedenis van een aantal Weesper industriemolens.

Loenen aan de Vecht, 1992 G. Recter

Beker Huis Gansenhoef (zijgevel).

Beker Huis Gansenhoef (voorgevel).

Ons lid van verdienste, de heer A.J.A.M. Lisman, schrijft ons als volgt:

Huis Gansenhoef te Maarssen in Zilver

"Een vliegende vogel vangt altijd wat" zegt het spreekwoord. In de maand oktober van het vorige jaar voelde ik mij even zo'n vogel toen ik bij een antiquair de hierbij afgebeelde beker vond.
Anders dan dat de beker van 1e gehalte zilver is en in 1876 werd vervaardigd bij Van Kempen te Voorschoten wist men mij niet te vertellen.
Vooral de prachtige gravure op de kelk van een groot buitenhuis gelegen in een boomrijke omgeving trok mijn aandacht.

De beker is 19,7 cm hoog, van boven 7 cm wijd en aan de voet 7,6 cm breed. Naast enkele versieringen o.a. op de voet (cirkels waarbinnen een krans van eikebladeren) is ook het inwendige van de kelk verguld.
Op een stevige ring, even boven het midden van de stam, zijn aan voor- en achterzijde wapenschildjes geplaatst.

Huis Gansenhoef te Maarssen (1992).

In het ene schildje is een familiewapen met hartschild gegraveerd en in het andere zijn de initialen E*H*N te lezen, waarvan de letter H de belangrijkste is. Na bestudering van de afbeelding op de kelk herkende ik daarin het aan het Zandpad te Maarssen gelegen buiten Gansenhoef dat eens aan de Huydecopers van Nigtevecht toebehoorde. Dit laatste verklaarde weer twee van de drie letters op het wapenschildje er onder. Na aankoop van de beker thuis gekomen zocht ik het wapen op. Het bleek dat van de Huydecopers te zijn met als hartschildje dat van de heerlijkheid Nigtevecht in het midden.

Het tot in de kleinste details fraai uitgevoerde gezicht op Gansenhoef voldoet nog geheel aan de indruk die de buitenplaats in 1837 op Jan Christemeijer maakte tijdens zijn tocht door de Vechtstreek:

> "Regt landelijk vertoont zich
> het heerenhuis der buitenplaats
> Ganzenhoeve, op dat lommerrijke
> voorplein met hooge, forsche boomen
> beplant, wier breede schaduwen
> een statig donker verspreiden".

Vergeleken met de weergave in zilver is er nu, honderdzestien jaar later, niet zo veel aan het uiterlijk van het huis veranderd.
Voor de deftige dubbele voordeur met glas konden toen stores gesloten worden en ter weerszijden van de ingangspartij hadden de ramen eens grotere glasvlakken. Het meest opvallende is wel dat er in die tijd nog geen glas tussen de zuilen van de aanbouw tegen de zuidgevel was geplaatst en er boven die zuilen weer slankere stonden die, op goothoogte van het huis, een plat dak droegen.

Desgevraagd kon men mij bij de Koninklijke Van Kempen en Begeer, tegenwoordig te Zoetermeer gevestigd, geen nadere gegevens over het ontstaan van de beker verschaffen.
Onder de ruim 1000 oude ontwerptekeningen die men nog bezit mocht niet die van dit stuk zilver gevonden worden en pas vanaf 1880 had men alle voorwerpen die de fabriek verlieten gefotografeerd, kreeg ik te horen.
In een antiquariaat mocht ik kort na de aanschaf van de beker een mooi in leer gevat boekje verwerven waarin netjes kleine familieberichten geplakt zijn die tussen 1828 en 1894 in kranten hebben gestaan en de familie Huydecoper betreffen. Hierin vond ik ondermeer de aankondiging:

> "Ganzenhoef, onder Nieuw-Maarsseveen,
> 9 December 1849. Heden ontsliep in den gezegenden
> ouderdom van ruim 82 jaren, de Wel-Ed. Geboren Heer
> Everard Rudolph Gerard Huydecoper,
> Heer van Nigtevecht".

De vader van deze Heer van Nigtevecht, Mr. Willem Huydecoper van Nigtevecht, had op 10-jarige leeftijd, in 1754, voor de bouw van het huidige huis Goudestein te Maarssen de eerste steen gelegd en Everards zusje Carolina Justina deed op 11-jarige leeftijd, in 1776, het zelfde voor het mooie tuinhuis op de buitenplaats VreedenHoff te Nieuwersluis, maar dit even ter zijde.

Everard was op 6 augustus 1801 gehuwd met Johanna Constantia Isabella Boudaen (1767-1803). Zij kregen een zoon die op 21 december 1802 werd geboren doch binnen een maand overleed zijn moeder aan de gevolgen van de bevalling. Deze zoon, Constantijn Willem Hendrik Huydecoper, trouwde in mei 1826 met Jonkvrouwe Henriëtta Sophia Alewijn (1805-1870) en op 22 maart 1827 kwam te Utrecht in hun woning aan de Keistraat nr. 7 zoon Edward ter wereld. Zoals Constantijn zijn moeder nooit echt gekend heeft was dit zelfde bij Edward ten opzichte van zijn vader het geval, want deze overleed reeds kort na de eerste verjaardag van zijn zoon.

Edward werd op 28 april 1827 gedoopt in de Utrechtse Jacobikerk; peter was zijn grootvader E.R.G. Huydecoper van Nigtevecht, wiens enige kleinkind hij zou blijven.
In 1845 liet hij zich als student in de rechten aan de Hoogeschool van Utrecht inschrijven en op 16 juni 1848 verkreeg hij voor de toen zogeheten Hoge Raad van het Koningrijk der Nederlanden brieven van meerderjarigverklaring. (Men werd in die tijd pas meerderjarig beschouwd op 25-jarige leeftijd).
Zijn rechtenstudie te Utrecht sloot hij met goed gevolg af op 27 oktober 1852.

De volgende in het boekje geplakte advertentie met betrekking tot Gansenhoef luidt:

> "Heden overleed in den ouderdom van 60 jaren,
> Cornelis Barneveld, die mij en wijlen mijnen
> grootvader gedurende ongeveer veertig
> jaren met de meeste naauwgezetheid
> en hartelijkheid als tuinbaas gediend heeft.
> E. Huydecoper van Nigtevecht
> Huize Gansenhoef, onder Maarsseveen, 11 April 1863".

Edward, die zijn leven lang ongehuwd zou blijven, had inmiddels het buiten van zijn grootvader geërfd. Tot in 1850 was hij bij zijn moeder, die in 1834 hertrouwde met Mr. Willem Mattias Jan van Dielen, te Utrecht blijven wonen in het statige huis aan de Drift nr. 21 en in 1851 kreeg hij de vrije beschikking over Gansenhoef.

Omdat Edward in 1876, het jaar waarin de beker vervaardigd werd, 25 jaar eigenaar was van het er op afgebeelde buiten, hij toen bovendien de enige nog in leven zijnde Huydecoper van Nigtevecht was én de aangebrachte initialen met het familiewapen de zijne zijn, meen ik te mogen constateren dat deze beker destijds voor hem en speciaal ter gelegenheid van dit jubileum is vervaardigd.

Ik durf echter niet even stellig te beweren dat de wandelaar met stok, van slechts enkele millimeters hoogte, die de aandachtige beschouwer op de kelk tussen de bomen op de achtergrond gegraveerd ziet, de jubilaris voorstelt, maar dit kan wel heel goed mogelijk zijn.

Een van de laatste familieberichten in mijn boekje meldt:

> "Op 28 Februari 1883 overleed te Maarsseveen
> op den Huize Gansenhoev, na een langdurig en ge-
> duldig lijden, Mr. Edward Huydecoper van
> Nigtevecht Lid van de Provinciale Staten van
> Utrecht, Hoogheemraad van Zeeburg en Diemerdijk".

Op 5 maart 1883 wordt zijn lichaam per trekschuit naar Nigtevecht vervoerd en bijgezet in de familiegrafkelder, die zich daar in het koor van de oude kerk bevindt en waar o.a. zijn vader en grootvader hun laatste rustplaats hebben gevonden.
Schuin tegenover de ingang van de kelder staat de met kleurige wapens versierde bank van de Heeren en Vrouwen van Nigtevecht, welke heerlijkheid in 1731 bij erfenis in de familie gekomen is.
Met het overlijden van Mr. Edward is de oude tak Huydecoper van Nigtevecht uitgestorven en vererfde de heerlijkheid naar een neef uit de nu nog bloeiende tak Huydecoper van Maarsseveen, waarvan de leden in 1814 door koning Willem I in de adelstand waren verheven.
Het buitengoed te Maarssen werd daarna o.a. enige tijd door de erven verhuurd en tenslotte, in 1904, verkocht.
De Gansenhoef beker is nu weer na wie weet wat voor omzwervingen terug in de Vechtstreek als een mooi voorbeeld van hoe men eens de herinnering aan een feestelijke gebeurtenis vastlegde.

VreedenHoff, februari 1992 A.J.A.M. Lisman

De Heerenhofstede Breeëvecht te Vreeland

In de serie voormalige buitenplaatsen in Vreeland neemt Breeëvecht een wat speciale plaats in, want er staat nog het een en ander van.
Tijdens de onderzoekingen naar het wel en wee van Welgelegen[1] kwamen er zo veel gegevens over Breeëvecht boven tafel, dat er voldoende stof was om ook de geschiedenis van deze buitenplaats te kunnen boekstaven. Aan de westelijke Vechtoever ligt halverwege Vreeland en de Nes een boerderij op kleine afstand van de weg. Aan de weg staan ter weerszijden van deze boerderij (afb. 1) vier hardstenen palen waarvan het zuidelijkste paar de naam Breeëvecht draagt. Samen met twee oude kastanjebomen aan de oever van de daar ter plaatse brede Vecht herinneren zij aan de vroegere buitenplaats. De buitenplaats of ouderwetser de "heerenhofstede" Breeëvecht ligt in de Hoekerpolder in Vreeland even ten zuiden van de verdwenen buitenplaats Welgelegen.
De oudste tot dusver aangetroffen vermelding[2] dateert uit 1728, toen voor Schout en Schepenen van het Gerecht Nigtevecht een overdracht plaats vond door Cornelis Cole, sinds 29 januari 1721 optredend als "Speciaal gemagtigde, vermogens procuratie van Jonkvrouw Maria Elisabeth de Waale, Vrouwe van Ankeveen, ten behoeve van Guilbert Louis de Surmont" en als volgt omschreven:

> "Seekere Hofstede met zijne Heere en Boere Huijsinge, Stallinge, Schuur en Berg en zijn Schuitehuijs met de annexe Landereijen genaamt "Brevegt" groot omtrend te samen agtentwintig Morgen en 150 Roeden met zijne bepootinge en beplantinge" etc. "alsmede het Jagje of de Glase Sloep met het Schuijtje; welke voorszegde Hofstede ende Landereijen zijn geleegen aan de Revier de Vecht onder den Geregte van Nichtevecht; strekkende voor uijt de Vecht, Westwaards op tot den Indijk toe, belend ten Suijden Arien Dirkse Scheepmaker en ten Noorden de Heer Jacob Elias Schoth [toen de eigenaar van Welgelegen], sijnde deze voorszegde landereijen belast, dat indien de poldermeesters van de Hoekerpolder zullen moogen leggen ofte houden een kade op de kant van het land naast de Voorbrugsepolder tot een waterkeering waarvoor de poldermeesteren van de voorsz Hoekerpolder wederom jaarlijks moeten betaalen een somme van twee gulden; deese landereijen zijn voorts nog belast met een uijtgang van vier stuijvers jaarlijks te betaalen aan de kerk van Vreeland".

Het is niet bekend wanneer Jonkvrouw de Waale deze Hofstede en de landerijen heeft verkregen, doch uit overdrachten van aanpalend land is bekend dat de familie in 1697 daar reeds grond bezat.[3]
Op de kaart van Amstellandt van 1720 staat op de plaats waar later Breeëvecht aangelegd zou worden nog slechts het woord 'zaaijland". Het is derhalve niet uitgesloten dat mejuffrouw De Waale de bouwvrouwe van de buitenplaats geweest is.

Afb. 1.

Naast Breeëvecht had zij als laatste "Ambachtsvrouwe van Ankeveen" (1691-1753) ook veel bezittingen in Ankeveen en andere gemeenten. Zij erfde van haar vader Adriaan Govert de Wael, Heer van Ankeveen, en van haar moederszijde uit de Wuijtiers familie tezamen een groot vermogen.
Evenals Maria Elisabeth de Waale was de nieuwe eigenaar, De Surmont, katholiek. Na het overlijden van De Surmont werd door zijn erfgename in 1739 een deel van Breeëvecht afgestoten en verkocht aan Pieter Lucasz van Beek [wonend te Vreeland op Hofstede Beekzicht, later Brugzicht genoemd]:[5]

> "Adriaan Hoogeveen, Baljuw en Schout van Loenen en Kronenburg", optredend als gemachtigde van "Jonkvrouwe Isabella Margareta de Surmont" transporteert aan "Pieter Lucasz van Beek te Vreeland":
> "vijf kampen of omtrend neegen mergen zoo weij als hooijland gelegen in de Hoekerpolder strekkend van de weetering West op tot aan den Indijk, belend ten N Jan Koenders en ten Zuijden de Laan van des Heren transportant Principaale, welke onder het getransporteerde niet is begreepen, dog zal dit getransporteerde zijn uijtweg over deselve Laan hebben en vervolgens over de suijdertste kamp van des comparants principaals plaats, Brevecht genaamd, tot den Indijk toe, ten ware den eijgenaar van de plaats quam goed te vinden, de Laan tot den Dijk toe te graven [af te sluiten] etc."

Hier is dus sprake van een laan over Breeëvecht die liep tot tenminste aan de Indijk en mogelijk zelfs verder tot aan de Angstel.

Tien jaar later, in 1749 werden "vier kampen lands groot omtrend ses en een half mergen" van dit verkochte door mejuffrouw De Surmont weer teruggekocht van Van Beek.[6] In 1761 overleed de eigenares en ging Breeëvecht in andere handen over. Een acte[7] doet ons hiervan kond:

> "Jan de Bas, secretaris der stad Amsterdam etc. en Frederik Guillaume Grave van Hompesch in hunne qualiteit als Executeurs van den Testamente van wijlen Jonkvr. Margareta Isabella de Surmont, transporteren en cederen aan de Heeren Livius Antonides en Kaspar Fabricius: "Eene Hofstede genaamd Breevecht met de Heere Huizinge, Tuinmanswoninge, Stal en Koetshuis en verder getimmerte, met de landerijen, strekkende voor uit de Vecht tot aan den Indijk, te samen groot omtrent zeventien mergen een honderd vijftig roeden, alles gelegen in de Voorburghsche polder onder dezen Gerechte, waar onder ruim twee mergen leenroerig zijn aan den Huize Nijveld".
>
> (N. B. In de acte wordt de 'Voorburghsche polder" genoemd, waar latere acten spreken van de Hoekerpolder voor de ligging van Breeëvecht.)

Tot 1788 wisselde Breeëvecht in dezelfde omvang en beschrijving nog vier maal van eigenaar t.w.
in 1765[8] aan Matthias van Middeldorp,
in 1776[9] aan Jan Hendrik Hantrop,
in 1778[10] aan Jan Kwik, makelaar, allen uit Amsterdam.
De laatstgenoemde overleed voor 1788.
In februari 1788 werd een estimatie van Breeëvecht gemaakt die voor het totale goed uitkwam op *f* 8.000 en voor het land alleen zonder de opstallen op *f* 3200.[11]
April 1788 werd Breeëvecht uit de boedel van Weduwe Maria Kwik geb. Hulst verkocht[12] aan Hendrik Hageman, eveneens uit Amsterdam en zijn huisvrouw Maria Mein. Bij de overdrachtbeschrijving valt op dat er sprake is van bossen, die, aangeplant door eerdere eigenaars blijkbaar voldoende wasdom bereikt hadden om te worden vermeld. Ook werd ditmaal terecht, als ligging van de landerijen de Hoekerpolder aangegeven.
De familie Hageman en hun kinderen kochten nadien diverse kleine en grotere stukken land in de Voorburgse polder, waaronder als meest opvallende:

> "Een weer land, genaamt Het Neusje van de Zalm, bestaande in drie kampen, groot omtrent vijf mergen"

die Hendrik in 1793 voor *f* 2600,- kocht, welke som hij onder zich kon houden tegen een jaarlijkse renteuitkering van vier procent.[13] Een soort hypotheek dus.
Deze "weer" land [een weer is een lange smalle akker] was het meest noordelijk gelegen land in de Voorburgsche polder, en grensde aan de landerijen van Breeëvecht in de Hoekerpolder.
De overdracht werd medeondertekend door B. Frijmersum, een familienaam die wij later meer zullen tegenkomen.

Alvorens het wel en wee van "Heerenhofstede Breeëvecht" verder te beschrijven staan wij even stil bij het ontstaan van de "Boerenhofstede Breeëvecht". Even zuidelijk van het land genaamd het "Neusje van den Salm" lag een boerenplaats met land die vroeger "Den Ouden Boel" heette, en in 1725[14] gekocht werd door Kornelis Korsse Scholl, ter grootte van zes morgen en tweehonderd roeden. Na hem had de boerderij een reeks eigenaren, waarvan de volgende enigermate interessant zijn:
In 1770[15] was dat Jan Groot, Schoolmeester en Voorzanger te Vreeland, die Den Ouden Boel in 1779 overdeed[16] aan Boudewijn Broere, Schepen van Vreeland, die naast landbouwer ook Meester Beschuitbakker was. Hij bezat veel land, en dreef zijn bakkerij aan de Voorgracht in Vreeland. "Den Ouden Boel" is later gesloopt en op het "Neusje van den Salm" werd de "Boerenhofstede Breeëvecht" gebouwd.

Hendrik Hageman verwierf na "Het Neusje van den Zalm" in 1794 zijn laatste stuk land, ter grootte van 2,5 morgen in de Voorburgse polder,[17] want hij overleed in hetzelfde jaar.
Een nieuwe eigenaar van Breeëvecht begon zich te manifesteren. Dat was Cornelis Frijmersum, koopman te Amsterdam die getrouwd was met Hendrik Hagemans dochter Adriana. In 1795 kocht hij 2,5 morgen land naast het door Hageman gekochte perceel, en in 1800 en 1801 "Den Ouden Boel" in twee gedeelten van respectievelijk de Weduwe Grevingh[18] en Boudewijn Broere.[19]
Tenslotte nam hij in 1801 ook "Breeëvecht" uit zijn schoonvaders boedel over:[20]

> "de Heer Sebastiaan Hola van Nooten, woonende op de Catoen Fabriek te Nigtevecht als speciaal gemachtigde van de Heer Harmanus Hageman en Mejuffrouw Adriana Hageman, huisvrouw van de Heer Cornelis Frijmersum voor hun privee" cedeert en transporteert aan de heer Cornelis Frijmersum:
> "Eerstelijk de Hofsteede Breevegt, etc. te samen groot seventien morgen en een honderd en vijftig roeden etc."
> "Ten tweede Een Boere Hofsteede, met derzelver Boerehuijsingen, Schuren, Bergen, etc. te samen groot vijf mergen genaamt, "het Neusje van den Salm", ten Zuiden van even gemelde Heere Hofsteede, etc."
> "ten derde, Een stuk weij en Hooijland groot vijf mergen, alwaar ten Noorden belend is het land van den Haring [buitenplaats aan de Angstel] behorende aan de Heer Hendrik Roghe, en ten Zuiden, het land van Valkenheining [eveneens gelegen aan de Angstel], behorende aan de Heer Damen, zijnde leenroerig aan de Huise van Mijnden"
> "ten vierde Twee mergen driehondert roeden lands, meede geleegen in de Voorburgse polder in meergemelde carspelen, daar ten Zuiden de Heer Gink en ten Noorden de Wed. Hendrik Meijer gelegen is etc."

In feite werden met deze overdracht alle door zijn schoonvader gekochte lande-

rijen in Vreeland door Cornelis Frijmersum verkregen en werd zijn zwager Harmanus Hageman uitgekocht. Ook blijkt uit deze acte dat er in 1801 op het "Het Neusje van de Zalm" een Boerenhofstede stond, die waarschijnlijk in 1793 gebouwd werd. Mogelijk was deze hofstede in beheer bij zijn zwager Harmanus.
De kooplust en -kracht van Cornelis was met de overname van Breeëvecht nog niet geëindigd, want in 1807 verwierf hij voor *f* 4900 nog meer land,[21] ditmaal van Gillis Graafland (de Erven Hooft) eigenaar van de buitenplaats Groot Veldhoen [aan de Angstel] nl.:

> "tien mergen 300 roeden land in de Voorburgse polder, belend ten Noorden door het land van de Koper en ten Zuiden de landen van de Heer Roghe [den Haring], strekkende van de Vecht tot de indijk, etc."

Recht van overpad werd ook in de acte beschreven nl.:

> "Verders is tussen Kooper en Verkooper geconditioneerd... dat den Verkooper het Recht zal hebben voor hem, zijne Huisvrouw en Huisgenooten een vrije overweg over dit verkochte land te behouden; daarentegen zal de Kooper insgelijks het recht van eene Overweg na 't Geijn [de Angstel] hebben, voor hem, zijne Huisvrouw en Huisgenooten over het land van de Boerderij Groot Veldhoen genaamt, zullende door den Kooper een dam of hek ten dien einde voor zijne rekening aan den indijk gemaakt en onderhouden moeten worden en daarvan voor Eens eene sleutel door kooper aan verkooper ter hand gesteld worden; men zal zo veel immers mogelijk is het gewas menageren en maar een Spoor houden die men langs de slootkant zal moeten leggen, ook verplicht men zich bij 't Passeren, om telkens de Hekken wel dicht te sluiten, ook zal gezorgt moeten worden dat van wegens de Bruijkers geen hindernis of beletzelen aan deze passage worde toegebracht. Deze overeenkomst zal echter over en weder uitscheiden en finaal ophouden bij overlijden van een of beide der contractanten, alsmede bij verkoop van der zelve Plaatsen of Boerderijen, genaamd het Grote Veldhoen, leggende aan het Geijn en de Plaats of Boerderij genaamd Breeëvecht leggende aan de rivier de Vecht."

Frijmersum had met deze aankoop een soortgelijke uitweg naar de Angstel verkregen als eerder op het naast gelegen "Welgelegen" was aangelegd, en die later de "Laan van Reael" zou gaan heten,[1] alleen liep deze na de indijk niet over eigen grond.
Het steeds groter wordende bezit van Frijmersum blijkt uit een in 1808 door hem opgesteld testament, waarin hij zijn bezittingen als volgt aan zijn kinderen toewijst[22]

> "--Aan de oudste zoon Hendrik Hageman Frijmersum [bij deze naamgeving werd de toenmalige mode gevolgd, de naam van zijn grootvader aan moederszijde bij die van zijn vader te voegen] de toewijzing van:
> "Boerenhofstede Sans Souci aan de Vecht bij Vreeland [nog steeds bestaand in 17e-eeuwse staat] aan de westzijde van de weg naar Loenen, groot ca 33 morgen, en een

huis met erf in Amsterdam op de Keizersgracht bij de Lelygracht, thans verhuurd en bewoont bij de Heer Basterd". [die de steenfabriek en buitenplaats Cromwijck tussen Maarssen en Breukelen bezat.]
--Aan zijn oudste dochter Alida Maria Frijmersum:
Boerenhofstede Koningsvliet aan de Vecht bij de Klomp groot ca 30 morgen; 16 morgen land bij de Nes in Weespercarspel; huis en tuin genaamd Africa thans genaamd Vreugdenhoff op de hoek van de middellaan en lepellaan te Amsterdam. [een buitentje in de Watergraafsmeer]
--Aan de jongste zoon Cornelis Frijmersum:
Herenhofstede Breeëvecht groot ca 17,5 morgen, en een Boerenhofstede staande naast de Heerenhofstede groot ca 32,5 morgen, thans beide onverhuurd en in eigen gebruik.
--Aan de jongste dochter Anna Louise Frijmersum:
Boerenhofstede vroeger genoemd Nieuw Koningslust, thans "de Dankbaare" te Weespercarspel aan de Vecht bij de Klomp groot ca 30 morgen, en ca 15 morgen land naast deze boerderij: twee huizen en tuinen naast en achter Vreugdenhoff in de plantage te Amsterdam, genaamd "Bergen in Noorwegen" en "Klein Africa"."

Uit dit testament blijkt de zeer aanzienlijke omvang van zijn bezittingen die overigens nog steeds zouden toenemen. Zo kocht hij o.a. in 1812 de voormalige Katoenfabriek "Vredebest" in Nigtevecht van de heer Hola van Nooten. In 1814 herriep hij zijn testament en benoemde hij zijn vrouw tot executrice van zijn nalatenschap.
Het mocht echter niet zo zijn, want hij overleefde haar en overleed in 1820 in zijn huis aan de Heerenstraat nr. 327 te Amsterdam. De Erven kregen toen de taak om zijn nalatenschap aan te nemen en te verdelen.
Voordat de verdeling plaats vond kochten zij echter voor *f* 7840,- nog een perceel land noordelijk grenzend aan Breeëvecht"[23]

"Nicolaas Broere, Landbouwer en Beschuitbakker, en jufvrouw Catharina Broere, zijnde bejaard en ongehuwd en buiten beroep, beide woonachtig te Vreeland, transporteerden 11,5 morgen land in de Hoekerpolder strekkend van de Vecht tot de Indijk, belend ten Z Hofstede Breeëvecht en ten N het buiten Welgelegen." (Hun vader Boudewijn Broere had dit land in 1768 gekocht en zij erfden het in 1805.) Op hun beurt verwierf de familie Broere uit het bezit van de erven Frijmersum: "Een huizing, tuin en boomgaard genaamd "het Horkenest", gelegen in de kern van Vreeland voor *f* 2100."

Het nagalaten Frijmersum bezit werd in een aantal veilingen van de hand gedaan, waaronder zeven huizen in Amsterdam, Breeëvecht, Sans Souci, het nieuw gekochte land van Broere, en de Katoenfabriek in Nigtevecht.

Breeëvecht kreeg via deze veiling in 1821 een nieuwe eigenaar,[24] namelijk Carl van Walree (1734-1832), die aan de Heerengracht nr. 555, bij de Spiegelstraat woonde, en in 1819 voor *f* 39.000,- ook het pand Heerengracht 470 had gekocht.

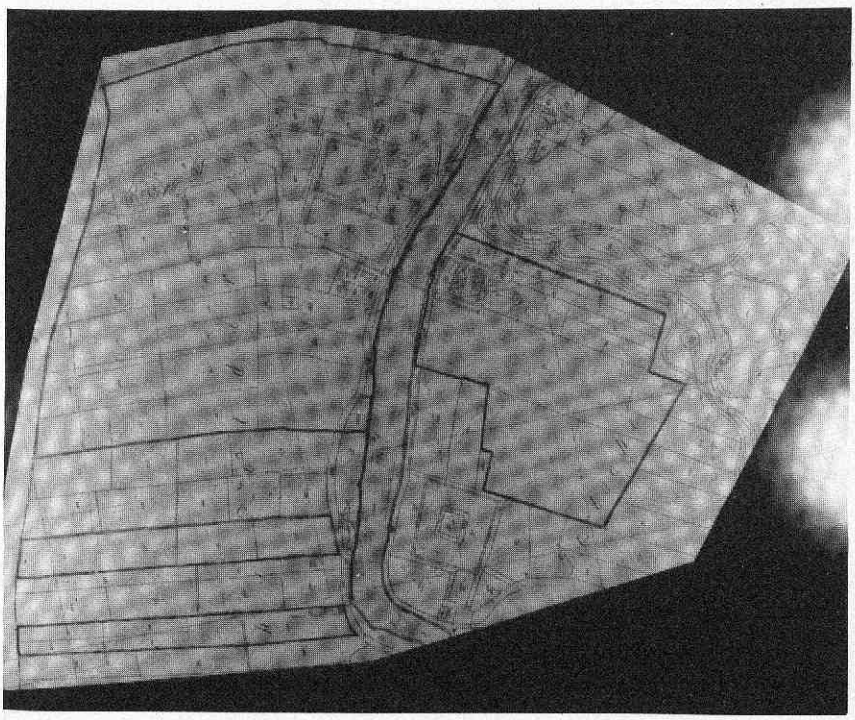

Afb. 2. Breeëvecht in kadastraal minuutplan Vreeland met ten oosten van de Vecht het gebied van Vreedenhorst.

Hij betaalde voor Breeëvecht het kapitale bedrag van *f* 50.400,-, waaruit is af te leiden dat de buitenplaats tussen 1788 en 1821 heel wat meer allure gekregen moet hebben dan deze daarvoor bezat.
In hetzelfde jaar waarin hij Breeëvecht verwierf, overleed helaas ook Van Walree's vrouw, Johanna Elisabeth van der Sande (1781-1821), met wie hij in 1804 gehuwd was. Hierdoor kwam hij met drie minderjarige kinderen alleen te staan. Van Walree moet een zeer vermogend man geweest zijn want na Breeëvecht voegde hij in 1822 het buiten Kroonesteijn aan de Angstel voor *f* 20.500,- aan zijn bezit toe, verkoper was Jacob Meertens,[25] en bovendien nog 14 morgen land ten zuiden van buitenplaats "Vreedenhorst", in de Dorssewaardse polder ten oosten van de Vecht voor een som van *f* 7500.[26]
Daarmee nog niet tevreden nam hij van Johan Christiaan Cors in 1829 "Vreedenhorst" met een grootte van toen zes morgen voor *f* 5750 over.[27]

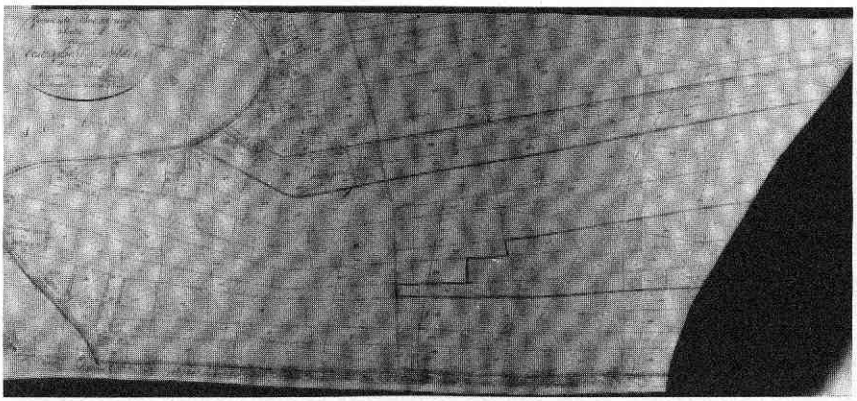

Afb. 3. Kronestijn in kadastraal minuutplan Baambrugge.

De omvang van het aldus door hem verworven bezit aan de Vecht en Angsteloevers blijkt uit afb. 2, 3 en 4. Waarschijnlijk werd hij tot deze omvangrijke aankopen bewogen, doordat hij zich enigszins wilde meten met de eigenaar van het aanpalende landgoed Welgelegen.[1] Ook hij kon nu over eigen terrein van de Vecht naar de Angstel rijden. Van Walree zal zijn geld in het betere textiel verdiend hebben gezien de volgende advertentie in de Amsterdamsche courant van het jaar 1803 no 2 (GAA):

> "De Fabriek van FLUWEELEN en andere ZIJDEN STOFFEN, van JEAN LACOSTE, te Amsterdam, zal, met primo January 1803, door Catharina Lacoste, Wed. Pieter van Walree [1749-1804] en haar zoon Carl van Walree, onder de Firma van: JEAN LACOSTE, Wed. P. van Walree en Comp. gecontinueerd worden, gevestigd aan Heerengracht 142."

Lang heeft Carl van Walree niet van zijn nieuwe buitenplaatsen kunnen genieten, want in 1832 overleed hij op Breeëvecht. In 1833 veilden zijn erven het gehele bezit, waarbij alle bezittingen ten westen van de Vecht in handen kwamen van Willem Hendrik Gompertz, die in Amsterdam woonde aan de Haringpakkerij nr 13.
Bij deze veiling traden Cornelis Frijmersum Jr. en Johan Christoffel Walkart als zijn stromannen op en werd voor de heren- en boerenhofstede samen *f* 26.100 neergeteld.[28] Wel een verschil met de *f* 50.000 die Van Walree elf jaar eerder daarvoor betaalde!! Buitendien blijkt uit de veilingacten dat Van Walree nog een theekoepel bij Breeëvecht aan de Vechtoever had gebouwd.
De bezittingen aan de oostzijde van de Vecht vielen bij de boedelscheiding toe aan Van Walree's zoon Carel, die vervolgens de buitenplaats "Vredenhorst" verkocht aan Abraham Santbergen uit Amsterdam en de aangrenzende percelen land aan de heer Reael van Welgelegen.

Afb. 4. Grootste omvang van het gebied van Breeëvecht in 1829.

Na deze veilingen mocht Gompertz zich ook eigenaar weten van Kroonesteijn voor *f* 14.300, zodat hij over zijn eigen laan van 1800 m van de Angstel naar de Vecht kon blijven rijden.[28] Gompertz was enig kind van zijn in 1827 overleden vader Pieter Hendrik Gompertz.
Hij was zowel een goed handelsman als een bekwaam industrieel en eigenaar van o.a. loodgieterijen en -pletterijen in Amsterdam. Wij kwamen hem als "handelsman Gompertz" reeds tegen bij de beschrijving van het Huis "de Nes" in het jaarboek van 1989, toen hij de failliet geraakte papierfabriek geheel opkocht en daarna weer delen daaruit verkocht.
Naast Breeëvecht en Kroonesteijn bezat hij ook de hofstede Beek en Geijn te Baambrugge. Bij zijn overlijden in 1857 liet hij aan zijn dertien erfgenamen een vermogen van *f* 1.511.372 na. Voorwaar een imposant bedrag.
In 1836 heeft P.J. Lutgers in zijn plaatwerk "Gezigten aan de rivier de Vecht" in litho weergegeven hoe Breeëvecht en Kroonesteijn er uitzagen (afb. 5).
Hij merkte hierin bij Breeëvecht op: "Deze Hofstede, vroeger de eigendom van wijlen den Heer C. van Walree, behoort thans aan den Heer Gomperts, die dezelfde merkelijk veranderd en verfraaid heeft." Hoeveel veranderingen en verfraaiingen Gompertz aan zijn eigendom heeft aangebracht is helaas niet meer te achterhalen.

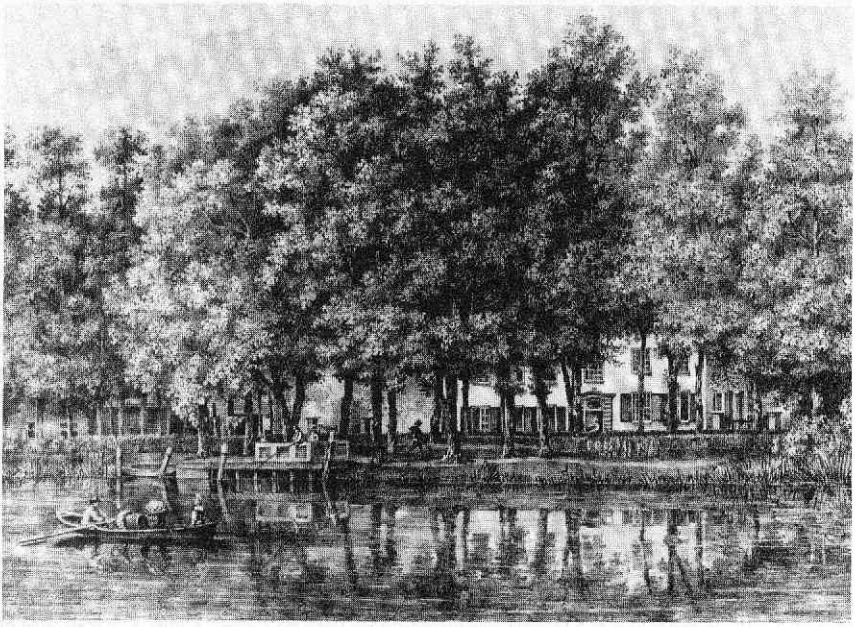

Afb. 5. De hofstede Breeëvecht in 1826 (litho: P.J. Lutgers, coll. R.A.U.).

Geen verfraaiing voor zijn buitenplaatsen vond hij, naar men mag aannemen, de in 1843 geopende Rijnspoorweg, die zowel de Laan van Kroonesteijn alsmede vele andere lanen en voetpaden tussen Vecht en Angstel doorsneed.
In 1846 vertrok hij dan ook uit de Vechtstreek en verhuisde naar Bloemendaal. Wel hield hij de hofstede Kroonesteijn aan, maar Breeëvecht besloot hij te verkopen. De Vreelandse landerijen werden hiertoe in vijftien kavels verdeeld, welke eerst afzonderlijk en daarna in combinaties vlot geveild werden.
De buitenplaats zag er op dat moment als volgt uit:

> "De Heerenhofstede genaamd Breeëvecht, bestaande in eene Heerenhuizing, met Tuinmanswoning, Koetshuis, Paardenstalling, Koepel, Schuitenhuis, Hartenbaan, Menagerie, Loodsen en verdere getimmerten, mitsgaders Lanen, Waterpartijen, Bosschen, Boomgaarden, Moes en Broeituinen, Slingerbosschen, benevens Hooi-Bouw-Wei- en Teellanden, alles te zamen groot zeventien bunders, 72 roeden en 50 ellen, nabij den Rijnspoorweg" etc. "om de Herenhuizing staat zwaar geboomte" etc.

Uit deze omschrijving blijkt dat Breeëvecht nu ook een hertenkamp en een menagerie rijk was, wat mode was voor buitens in die tijd.

"Een Laan en Bosch met grond, bestaande de Laan uit zware wilgenbomen groot 1b 29r 40e"
"De Boerenhofstede genaamd Breeëvecht, bestaande in eene Boerenwoning, Stallen voor Hoornvee en Paarden, Schuren, Hooibergen, Boomgaard, Tuin, Erf, Werf, Weg en voorland"
8 kavels land, tesamen groot ruim 26 bunders, met 376 wilgen en populieren en 731 knootwilgen."

De buitenplaats met de boerderij en de laan van Kroonesteijn keerden weer terug in de handen van een telg van de familie Frijmersum, toen Bernardus Hagedoorn, getrouwd met Anna Louise Frijmersum, dochter van Cornelis Frijmersum Jr. er *f* 51.975 voor over bleek te hebben.[29] Hij was handelaar in steenkolen, een in die tijd sterk opkomende brandstof voor stoomketels en kachels. Van de overige kavels werd een vier bunder groot stuk land in de Voorburgse polder gekocht door Gerrit van Os, schipper te Vreeland, die dit land overigens in 1853 aan zijn zwager Gijsbertus Gerrit van den Andel, zoon van de Vreelandse burgemeester Jan van den Andel, en schoonzoon van Bernardus Hagedoorn overdeed. Van den Andel stichtte op dit land een Pannen en Tegelfabriek genaamd "De goede Verwachting".
Het vroegere land van Broere werd gekocht door buurman Reael, die het bij zijn buitenplaats Welgelegen voegde en er een boomkwekerij op vestigde.
Na de hofstede Breeëvecht werd ook de inboedel geveild door burgemeester Van den Andel.[29] Hierbij gingen 307 kavels voor *f* 2025,- van de hand. Het zou niet de laatste veiling zijn op Breeëvecht want in november 1846 hield de burgemeester nog een boeldag van paarden, vee, melk- en bouwgereedschappen, die *f* 2317 opbracht.[29]
Hagedoorn ging als nieuwe eigenaar daarmee verder en hield in 1846 een verkoping van bomen en hakhout staande op zijn buitenplaats. De 397 bomen en 39 percelen hakhout leverden hem in totaal *f* 3342,75 op.
Het volgende geve een indruk van deze veiling:[29] Het hout werd gekocht door 61 personen wonend in 19 gemeenten waaronder, naast de omringende, ook Amsterdam, Jutphaas, Weesp, Eemnes en Maarssen. Er werden 10 soorten bomen geveild waaronder 172 eiken en 61 iepen.
De hoogste prijs van *f* 33 werd voor een iep betaald, terwijl de duurste eik voor *f* 26,50 weg ging.

De familie Hagedoorn bewoonde Breeëvecht regelmatig, hoewel zij in Amsterdam ook een woning hadden.
Na 25 jaar genoegen beleefd te hebben aan zijn buitengoed overleed Bernardus daar in 1869.
De nagelaten onroerende goederen werden nog in datzelfde jaar door zijn erven

zoals gebruikelijk, in veiling gebracht, waarbij door zijn schoonzoon Gijsbertus van den Andel ook de Pannen en Tegelfabriek werd toegevoegd. De stemming was niet willig, want bijna alles werd wegens te lage biedingen opgehouden, behalve de boerenhofstede.
Deze was toen ruim 30 bunder groot en werd voor *f* 40.000 gekocht door de reeds daarop wonende landbouwer en veehouder Teunis van Woudenberg.[30]
Een jaar later, in 1870, kwam de boedelverdeling van Hagedoorn tot stand en werden Breeëvecht en de Laan van Kroonesteijn tegen een waarde van resp. *f* 25.000 en 3.500 toegewezen aan zijn zoon Adrianus Hendrik Hagedoorn, die toen op de Heerengracht nr. 20 te Amsterdam woonde.[31] Hij behield Breeëvecht tot hij op Sinterklaasdag 1889 in zijn woning te Amsterdam overleed.
Hagedoorn was een succesvol zakenman die naast aandeelhouder van veel bedrijven in de touw- en nettenindustrie, ook reder was.[32]
Hij liet drie haringloggers in de thuishaven Maassluis na, waarvan de inventaris uitvoerig in de boedelacte werd gespecificeerd met een waarde van totaal *f* 13768,50. Het bezit in Vreeland werd in april 1890 door de erven natuurlijk weer geveild:

> "-De Laan van Kronensteijn, strekkend tot de werken van de waterstaat" [het Merwedekanaal, later Amsterdam Rijn kanaal genoemd, werd daar immers gegraven], ging voor *f* 2132 naar Lambertus Joachim Jan Berghuijs in Vreeland.
> -Breeëvecht, nog steeds ruim 17 bunder groot, werd op *f* 31.167 afgehamerd voor Hendrik van Meerlant, notaris te Utrecht en zijn administrateur Gerrit Viveen.[33]

Bij Breeëvecht stonden toen nog steeds genoemd:

> "koetzierswoning, koetshuis, oranjerie, koepel, steiger, bosschen, enz."

De notaris had slechte voornemens met de oude buitenplaats. Een jaar later reeds verkochten hij en zijn maat de hofstede aan landbouwer Dirk Zeldenrijk, van origine uit Loosdrecht, en al wonend op Breeëvecht.
Van de koepel is in deze transportacte[34] geen sprake meer en mogelijk had de notaris deze al laten slopen en verkocht.
Ook spreekt de volgende conditie in de acte boekdelen:

> "Zijnde onder de verkoop niet begrepen de boomen en ander houtgewas, welke door de verkoopers in publieke veiling zijn verkocht, doch nog niet allen van daar vervoerd zijn, behalve enkele bomen, heestergewas en coniferen rondom de Heerenhuizing, welke den Kooper zijn aangewezen als onder dezen verkoop te zijn begrepen."

Hieruit blijkt dat de notaris de aanzet heeft gegeven tot de ontmanteling van de "Heerenhofstede Breeëvecht" geholpen door de koper, die er *f* 25.500 voor betaalde. De nieuwe eigenaar woonde aanvankelijk in de "Oranjerie" terwijl hij het herenhuis veranderde in een grote boerderij. Alle overbodige en onbruikbare opstallen werden gesloopt, en resterend bos, alsmede hak- en griend-

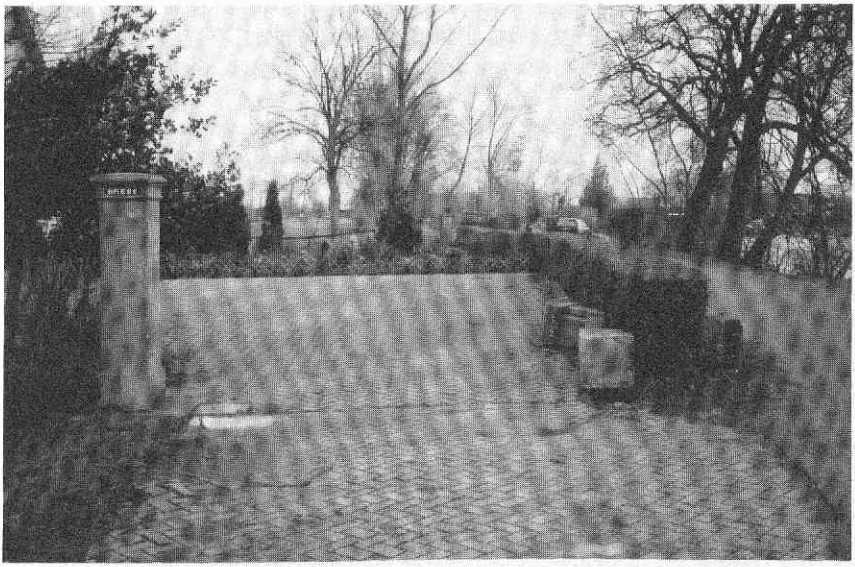

Afb. 6. De hekkepalen van Breeëvecht (1992).

hout werd gerooid. Het moet een immens werk geweest zijn om dat destijds grote bos tot weiland om te werken. Zo was na 170 jaar de cirkel weer gesloten en was de grond weer boerenland.
Na een lang en arbeidzaam leven overleed Zeldenrijk in 1945 op 92-jarige leeftijd in zijn boerderij voorheen de "Herenhofstede Breeëvecht".
Breeëvecht is thans, na overgang op kinderen en kleinkinderen, na honderd jaar nog immer in het bezit van de familie en is uiterlijk sindsdien niet veranderd. In het woonhuis zijn nog wel delen aanwezig in oudere stijl die herinneren aan de vroegere herenhofstede. Daarbuiten zijn slechts de hekpalen over (afb. 6).
Ook in het land getuigen sommige slingerende sloten nog van het vroegere bospark.
Hoe verging het ondertussen de vroegere boerenhofstede Breeëvecht, alias "Het neusje van de Zalm"?
In 1929 werd deze door Nicolaas en Albertus Woudenberg verkocht aan Nicolaas Adriaan Zeldenrijk uit Woudenberg, die nooit gedacht had deze boerderij naast zijn vader Dirk eens te kunnen kopen. De naam van de boerderij werd om dit uit te drukken veranderd in "Nooit Gedacht". De "Oude Boel" kwam in 1959 nog ter sprake toen bij landwerkzaamheden stukken van de oude funderingen werden aangetroffen.

Na drieëndertig jaar de scepter over de boerderij gezwaaid te hebben overleed de eigenaar en verdween ook de naam van de boerderij.
Sinds 1964 is deze in eigendom van de familie Van Hienen, die er een fruitkwekerij op vestigde.
In plaats van een naam werden bij restauratie van de voorgevel ankers geplaatst die het jaartal 1763 aangeven, waarbij de zes in feite een op zijn kop geplaatste negen is, want de boerderij werd in 1793 gebouwd.

J. Boerstra
Vreeland

E. Munnig Schmidt
Loenen

Bronvermelding:

1. Jaarboekje Niftarlake 1990
2. RAU dg.inv. 1578 no 230
3. RAU dg.inv. 1577 no 36
4. Vier eeuwen Herengracht, 1976
5. RAU dg.inv. 1583 no 59
6. RAU dg.inv. 1584 no 109
7. RAU dg.inv. 1585 no 20
8. RAU dg.inv. 1585 no 54
9. RAU dg.inv. 1579 no 29
10. RAU dg.inv. 1579 no 42
11. RAU dg.inv. 1580
12. RAU dg.inv. 1580 no 199
13. RAU dg.inv. 1581
14. RAU dg.inv. 1578 no 189
15. RAU dg.inv. 1586 no 2
16. RAU dg.inv. 1579
17. RAU dg.inv. 1579
18. RAU dg.inv. 2101
19. RAU dg.inv. 2101
20. Gemeentearchief Vreeland
21. RAU dg.inv. 1587
22. GAA nots Lant ? Amsterdam 1808
23. GAA nots de Bondt Amsterdam 1821
24. GAA nots de Bondt Amsterdam 1821
25. GAA nots de Bondt Amsterdam 1822
26. RAU nots Sanderson Loenen 1822
27. RAU nots van Meurs Vreeland 1829
28. GAA nots van Houten Amsterdam 1833
29. RAU nots van Eelde Vreeland 1846
30. RAU nots Suyck Vreeland 1869
31. RAU nots Suyck Vreeland 1870
32. GAA nots Jonker Amsterdam 1889
33. RAU nots Bosch Vreeland 1890
34. RAU nots van Beusekom Loenen 1891

Noot

Maria Elisabeth de Wale, Ambachtsvrouwe van Ankeveen, geb. 2/12 1691, † 13/7 1753. Zij stichtte in Ankeveen in 1749 een hofje van 12 huizen voor "zes gereformeerde en zes roomsgezinde lieden die hun kost niet konden verdienen". In feite schijnen er alleen katholieken gewoond te hebben. In 1940 werden de huizen gesloopt; de twee zeer fraai gehouwen gevelstenen uit het hofje werden gered en liggen in de tuin van de R.K.-pastorie. De ene steen toont een gekroonde cartouche in Marot stijl met haar ineengestrengelde initialen daarin en de andere een zelfde gekroonde cartouche met een overhoeks vierkant waarop een schild met een haan met daarboven twee vogels en een vogel eronder: haar familiewapen. Zij was katholiek en bleef ongehuwd. Door vererving doch ook door aankoop is zij in het bezit geweest van acht panden aan de Herengracht te Amsterdam, nl. nrs. 86, 338, 340, 409, 411, 412, 567 en 569.[1] Zij was een dochter van Adriaan Govert de Wael van Ankeveen en Adriana Debora Wuijtiers, wiens zuster met Dirk Cromhout was getrouwd.

Van der Burch van Oudaen, een memorie

De geschiedenis van een huis gaat meer leven naarmate er meer gegevens zijn over de bewoners. Dit geldt dus ook voor het huis Oudaen, ca. 1300 als woontoren gesticht aan de oostkant van de Vecht ten zuiden van het dorp Breukelen. Over de eerste driehonderd jaar is weinig bekend, tenminste over de manier waarop men het gebouw bewoonde. Toch is er wel het één en ander te destilleren uit archiefgegevens. In het Groot Placaatboek van Utrecht staan lijsten van stadsbestuurders; tussen 1350 en 1600 komen de namen van de Heren van Oudaen daarop, in opvolging, voor. Oudaen werd in die periode waarschijnlijk als buitenhuis gebruikt. De laatste op de lijst is François van Sneeck, wijnkoopman van beroep, die als oudburgemeester van de stad overleed in 1601. Het goed vererfde op zijn dochter Johanna. In zekere zin werd deze traditie vijf jaar later voortgezet; Johanna van Sneeck huwde in 1606 Jacob Pieterss Van der Burch, een telg uit het Schiedamse burgemeestersgeslacht Van der Burch (of Van den Burch, de spelling wisselt). Een interessante bijkomstigheid is de gerenommeerde trouw van juist deze Schiedamse tak van de familie aan het Katholieke geloof, een bolwerk voor de kerk na de reformatie. Tot het einde van de zeventiende eeuw bleef Oudaen in het bezit van de familie Van der Burch.

Door toevallige omstandigheden is juist uit deze periode heel veel bewaard gebleven over het beheer van het landgoed, zij het verspreid over verschillende archieven. Het Huisarchief van Oudaen bevat het één en ander; het merendeel bevindt zich echter in verschillende Belgische familie-archieven. Deze gegevens zijn van belang omdat de activiteiten en het beheer van de generaties Van der Burch in diverse opzichten bepalend waren voor de latere functie en positie van Oudaen. De bouwactiviteiten van het echtpaar Van der Burch-van Sneeck tussen 1606 en 1624 gaven het gebouw zijn definitieve gedaante; het lage achterhuis aan de oostzijde en de hangtoren tussen de twee topgevels aan de kant van de Vecht dateren uit dat tijdvak. Een grondige modernisering heeft eveneens in deze jaren plaatsgehad. Het is bovendien waarschijnlijk dat het echtpaar er in die periode ook gewoond heeft – een uitzondering, want Oudaen werd door de respectievelijke eigenaars naderhand meestentijds verhuurd dan wel als buitenhuis gebruikt. Jacob van der Burch is echter in Utrecht (waar het echtpaar huizen bezat) overleden, en wel op 10 Juli 1624. Zijn weduwe vestigde zich nadien blijvend in deze stad, maar bleef van daaruit vier en twintig jaar lang het landgoed Oudaen beheren. Johanna van der Burch-van Sneeck komt uit de stukken naar voren als een kordate zakelijke vrouw, die haar belangen goed ver-

dedigde en zich niet liet intimideren of ontmoedigen. Haar requesten betreffende de belastingheffing van het Kapittel van St. Pieter, of haar beklag over de werkwijze van de modderaars en over de slechte conditie van het Zandpad zijn in dit opzicht heel informatief. In 1648 deed zij het landgoed over aan haar zoon Arnold, die in Alkmaar woonde. Diens minderjarige zoon Jacob (II) erfde Oudaen al in 1652, na het overlijden van zijn vader op 4 Oktober. In dezelfde maand overleed Johanna van Sneeck.

Vanaf 1624 werd Oudaen verhuurd dan wel bewoond door huisbewaarders. De contracten, die tussen de partijen werden opgemaakt, geven een beeld van het minutieus geregelde beheer. Wie bekostigt de reparaties, wie mag over het snoeihout beschikken, een verbod om "kuylen" te graven, een voorschrift voor het aanlijnen van vee dat in de boomgaard graast, en dergelijke. De stukken die verband houden met faillissementen van nalatige pachters bieden inzicht in het zeventiende-eeuwse maatschappelijk verkeer. Alles is praktisch en zeer gedetailleerd geregeld.

Eenzelfde nauwkeurigheid spreekt uit de archiefstukken, die een meer persoonlijk karakter hebben, zoals huwelijksvoorwaarden en testamenten. De regelingen geven inzicht in de omstandigheden van de familie maar ook in de prioriteiten die zij stelden en hun persoonlijke interesses. Onder deze stukken bevindt zich een aantal "memories", overlijdenskalenders die waarschijnlijk alleen voor intern gebruik – binnen de familie – waren opgesteld als aantekening van de stand van zaken. Mogelijk met het oog op testamentaire regelingen; misschien ook om vast te stellen op welke datum de overledenen herdacht moesten worden. Opvallend is de vermelding van de plaats waar zij begraven zijn. De memories doen zich voor als een moderne kantoorkalender, ingedeeld in twaalf vakjes. Zij beschrijven een bepaalde tak van de familie; zo betreft één daarvan de nakomelingen van stamvader Pieter Pieterss van der Burch, gestorven te Schiedam in 1610. In het hiernaast afgebeelde exemplaar zijn de overlijdensdata opgetekend van de nazaten van zijn zoon Jacob van der Burch en Johanna van Sneeck, met als opschrift:

> "Memorie van Jacob Pietersz van der Burch, heer van Audaen, wiens huijsvrouw was Johanna van Sneeck, dochter van Franchois van Sneeck oudtborg(e)m(eester) der stadt Utrecht, heer van Audaen ende hebben geprocreeert vijff kinderen met naeme Franchois, Arnoldus, Aldegonda, Petrus, en Anna van der Burch."

Uit het handschrift is af te leiden, dat de gegevens telkens door één lid van de familie werden bijgehouden, en dat dit na overlijden door een ander familielid werd voortgezet. In dit geval zijn de aantekeningen in eerste instantie gemaakt door één van de kinderen van het echtpaar, getuige de vermelding in het vakje

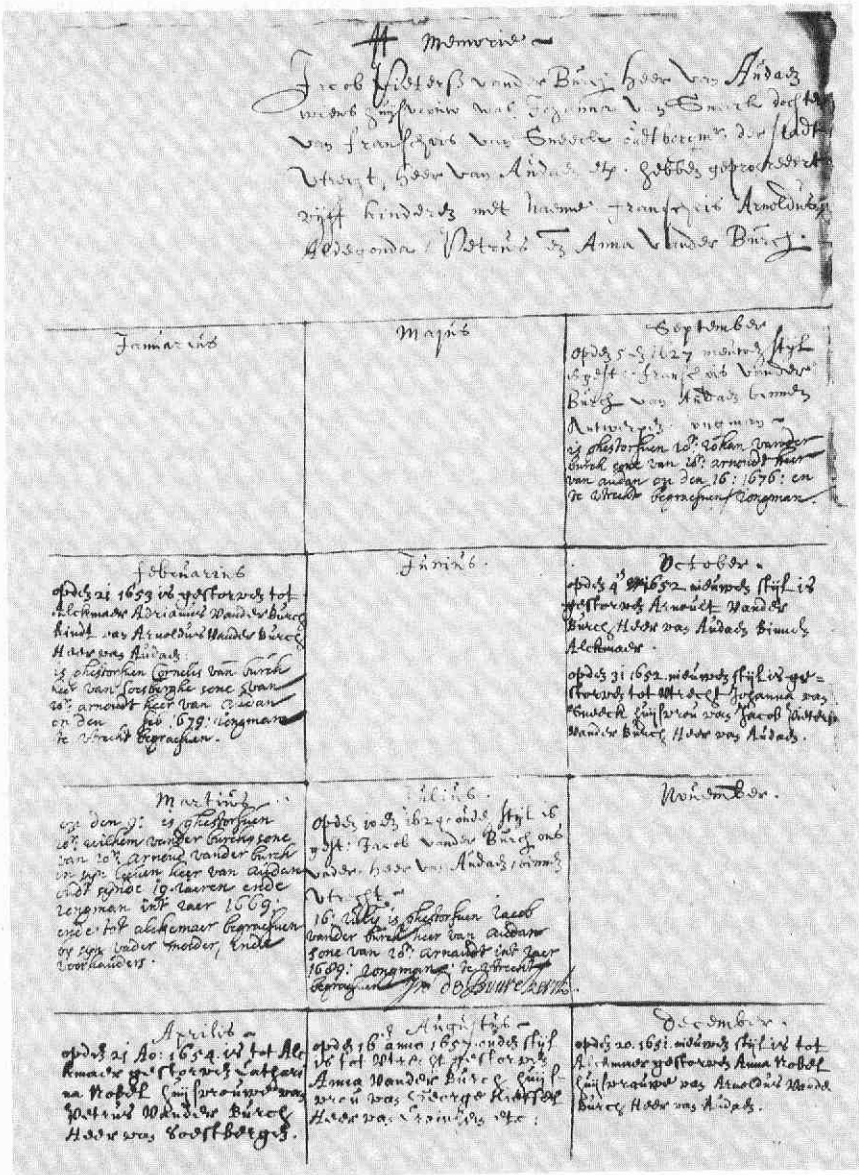

Memorie

Jacob Hubertsz van der Burch heer van Audaz
[illegible] Joanna [illegible] Smack [illegible]
van [illegible] Utrecht, heer van Audaz [illegible] gebbs [illegible]
zijn kinders mit haeren [illegible] Arnoldus
Secondus / Hubert / Anna Vander Burch.

Januarius

Martius

Den 7: is overleden
te Culemborch Cornelis van Zuylen
van Nijvelt sone van
Wolfert van Brederode
ende Geertruyd van
Culemborch.

Aprilis

Maius

Junius

Julius

Augustus

Septembr.

Octobr.

Novembr.

Decembr.

Juli: "Opden 10de (Juli) 1624 oude stijl is gest(orven) Jacob van der Burch ons vader, heer van Audaen, binnen Utrecht'. Daaronder staat in een ander handschrift de overlijdensdatum van kleinzoon Jacob vermeld, in de volgende bewoordingen: "16 Juli is gestorven Jacob van der Burch, heer van Audaen, sone van J(onkheer) Arnaudt int jaer 1689: jongman (betekent ongehuwd); te Utrecht begraeven in de Buurekerk."
Deze overlijdenskalender bevat de gegevens van drie generaties Van der Burch.

De memories vormen een belangrijke bron voor genealogische gegevens. Een aantal leden van de familie is begraven in de Buurkerk te Utrecht, anderen te Alkmaar. De archieven bevatten diverse exemplaren, niet alleen over familieleden, maar ook over vrienden en bekenden. Eén daarvan is een memorie uit 1688, met de "naemen van de doode vrienden van de familie van de heeren van der Burch als oock van haere huijsvrouwen."

Het is de vraag, langs welke weg de archiefstukken van Oudaen in België terecht gekomen zijn. Het oudste daarvan is een pachtcontract uit 1603 dat gesloten is door Christina van Sneeck, optredende voor haar "onmondige nichte" Johanna. In 1689 vererfde Oudaen bij overlijden van de ongehuwde Jacob II van der Burch op diens zuster Johanna Maria van der Burch, echtgenote van de Gentse burggraaf De Clerque Wissocq. Het is aannemelijk, dat de papieren toen bij het familie-archief De Clerque Wissocq zijn gevoegd. Het grote kindertal van dit echtpaar – van de veertien bleven er negen in leven – is wellicht de oorzaak dat een aantal stukken uiteindelijk elders terecht gekomen is. De families Van Sneeck, Van der Burch en De Clerque Wissocq waren zeer vermogend. Dit blijkt uit de huwelijkse voorwaarden, uit testamenten en uit boedelbeschrijvingen; de bereddering van hun nalatenschappen nam altijd jaren in beslag. Bij een groot aantal stukken komt de sterke verbondenheid met de Katholieke kerk duidelijk naar voren. Dit laatste is mogelijk bepalend geweest voor het voortbestaan van Oudaen. Het is aannemelijk, dat in de oorlog 1672-1673 de Franse troepen op grond van deze verbondenheid de opdracht hadden de bezittingen van deze familie te sparen. Oudaen liep in de oorlog "seer swaere schade" op, zoals in een akte van 1678 wordt vermeld, maar werd niet verwoest in tegenstelling tot Nijenrode en Gunterstein.

Amsterdam, Januari 1992 M.A. Dukes-Greup

Het Utrechtse veenrecht en het ontstaan van het Plassengebied

De turfindustrie nam vanouds op diverse plaatsen in ons land een belangrijke plaats in. De omstandigheden varieerden. In het ontgonnen gebied ten oosten van de Vecht vormde de tegenvallende landbouwproduktie aanleiding om tot afgraving van de veenlaag over te gaan. Het was trouwens al eeuwenlang bekend dat deze als brandstof te gebruiken was. Maar ook de organisatie liep uiteen. De verveningen in het Vechtgebied behoorden vanouds tot de zogenaamde irreguliere veenderijen; iedereen oefende dit bedrijf willekeurig uit waar hem dit uitkwam. Aan het einde van de zestiende eeuw begonnen de Staten zich met deze zaak te bemoeien om de overheidsinkomsten veilig te stellen. Gebleken was, dat deze terugliepen als gevolg van het vergraven van land tot water. Inmiddels was er echter al sprake van een gevestigde situatie, die op korte termijn grote economische voordelen opleverde zowel voor particulieren als voor de overheid. In de groeiende steden en de zich uitbreidende industrie was de behoefte aan brandstof groot; de houtvoorraad was ontoereikend doordat de bossen, die aanvankelijk het hele land bedekt hadden, grotendeels waren gekapt. Een energiecrisis dreigde en de turf bood uitkomst. Het mes sneed overigens aan twee kanten. Enerzijds werd hierdoor een energiecrisis bezworen en anderzijds kreeg het Vechtgebied hierdoor een belangrijke toeleveringsfunctie. Velen hadden belang bij een minimum aan beperkingen.

De Utrechtse placaten, ordonnanties en reglementen, die samen het provinciale veenrecht uitmaken, geven door de uitgebreide beschrijvingen een beeld van wat zich in de veenderijen afspeelde. De ongunstige ontwikkeling, in de vorm van landvernietiging, werd al in een vroeg stadium gesignaleerd. In het eerste placaat "nopende de Ontgrondinge van de Veenlanden" van 1592 wordt reeds de bezorgdheid uitgesproken over de "groote ongeregeltheyd op de slachtorven", met als gevolg "een groot verlies sedert eenige jaren herwaarts in den Lande van Utrecht". Men begon echter pas na 1767 met een structurele aanpak, toen de uitgeveende plassen grote gebieden onleefbaar dreigden te maken. Na 1814 kwam een wettelijke regeling op gang.

Vervenings-organisatie en waterschaps-instituut

Binnen het kader van de waterstaatszaken hebben de veenderijen een wat onduidelijke plaats, vooral door de associatie met waterschappen. Toch is er een principieel verschil. Een veenderij was een particuliere onderneming, gericht

op gewin. Van een orgaan met publiekrechtelijke status, zoals een waterschap, was geen sprake, tenminste niet in het Vechtgebied. Maar deze situatie verschilde wel van ontwikkelingen elders, zoals dat vaak bij instituten van hoge ouderdom het geval is. In de negentiende eeuw werden lange discussies gevoerd over de vraag in hoeverre veenschappen en veenpolders (de elders ontstane organisaties) als waterschappen te beschouwen waren. Achtergrond daarvan was de wens, om deze organisaties door één of andere constructie onder overheidstoezicht te brengen. Men streefde naar een zekere gelijkstelling. Uiteindelijk vond men een vorm daarvoor. In de Memorie van Toelichting op de verveningswet van 1887 werd gesteld dat veenschappen en veenpolders "ofschoon thans van waterschappen te onderscheiden, dezelfde waterschapsbelangen hebben te verzorgen, namelijk regeling van waterstand, waterlozing en waterkering". Het grote aantal nieuwe reglementen, dat nog tot in de twintigste eeuw het licht zag, toont aan dat de vervening tot het laatst toe een zaak was, die van overheidswege gereguleerd en gecontroleerd werd. De Ontgrondingenwet van 27 Oktober 1965 was de laatste wet waarin regelingen over de vervening waren opgenomen.

De inhoud van de elkaar opvolgende placaten en aanvullingen ("gerenoveert, gecorrigeert en geamplieert") laat geen twijfel bestaan over de twee kernpunten van de bezorgdheid van de overheid. De vergraving van land tot water bedreigde enerzijds het fiscaal belang van gerechten, polders en provincie; anderzijds liepen de omliggende landerijen, wegen en andere kunstwerken gevaar door deze activiteiten. De regulering vond dus op tweeërlei vlak plaats: via het veenrecht, dat in de provincie Utrecht tot stand kwam tijdens de Republiek, en middels een reeks politievoorschriften.

Bescherming van overheidsinkomsten via het veenrecht

De eerste maatregel die de volledige vrijheid van de verveners aan banden legde was het verplicht stellen van een aangifte. Wie het voornemen had, een stuk land uit te venen, was gehouden tot een kennisgeving aan het bestuur van het gerecht, dus aan schout en schepenen. De "aanbreng van de te vervenen roetalen" werd opgetekend in een register, het manuaal. Daarbij werd aan de verveners de plicht tot zekerheidsstelling, de verwaarborging of verborging, opgelegd. Aanvankelijk had men een keuze. Men kon ongeschonden land tot zekerheid voor de betaling van in te steken percelen verbinden, dan wel een bepaalde geldsom storten. Van de daarop volgende maatregelen is af te leiden, dat de overheid alle moeite deed om de inkomsten veilig te stellen. De eerste mogelijkheid, land als cautie, verviel al snel. Het betalen van inleggeld bleef over, met een verdubbeling van het bedrag. Een soepele regeling in de zin van een betaling in porties, afhankelijk van de vordering bij de vervening, bleek evenmin

te voldoen. Het manuaal leverde de gegevens voor de bepaling van de hoogte van de geldsom die als zekerheidsstelling voor het te vervenen stuk land moest worden betaald; de inning vond plaats op last van schout en schepenen.

De gedragslijn van sommige verveners, die naarmate de vervening vorderde geen kans zagen de verschuldigde lasten te betalen, is te destilleren uit een ordonnantie van 1694. Men ontliep de verplichtingen door abandonnering van het perceel, of door verkoop daarvan aan een onvermogende op wie niets te verhalen viel. In diverse veendistricten kwamen percelen voor, die aan niemand toebehoorden, of die niet of niet volledig gewaarborgd waren. De ordonnantie gaf aan schout en schepenen van het betreffende gerecht de bevoegdheid deze in eigendom te aanvaarden ten behoeve van het gemene dorp. Dit bracht echter weinig soelaas; de opbrengst was meestal niet genoeg om daaruit de lasten te kunnen betalen.

Bescherming van landerijen via politievoorschriften

Het placaat van 1592 gaf al voorschriften voor de afmeting van de trekgaten (ook wel als veendobben, – slooten, – putten of – swetten aangeduid), en van de legakkers (of ribben) daartussen die onverveend moesten blijven. De akkers moesten met houtgewas worden beplant. Verder werd de vervening verboden van een strook land langs wegen en kaden, de voorlanden genoemd. Ook voor de deklaag van het veen, de bovengrond, waren regelingen opgesteld. Deze grond had eveneens waarde. Niet alleen door de vruchtbaarheid, maar ook vanwege de bruikbaarheid voor dijkaanleg langs de veenplas of voor aanplemping van legakkers en voorlanden. Het is dan ook geen wonder, dat de overheid hierop bijzonder zuinig was. Tegen deze achtergrond is het verbod begrijpelijk om aarde, zoden of bonken te laten drijven, of deze buiten het gerecht te vervoeren. Deze grond mocht alleen voor ophoging van landerijen, wegen, dijken en dergelijke worden aangewend.

Gezien de stringente voorschriften is het verwonderlijk, dat deze niet tot betere resultaten hebben geleid. Daarvoor zijn verschillende oorzaken aan te wijzen: leemten in het politierecht zelf en nalatigheid van de plaatselijke besturen – vaak zelf verveners – in het toezicht. De milde bejegening van verveners van de kant van de Staten en de Gedeputeerde Staten, zoals die tot uitdrukking kwam bij de dispensaties die hun werden verleend, is echter onbegrijpelijk gezien de belangen die op het spel stonden. De dispensaties betroffen de breedte van de trekgaten, het aantal legakkers op één perceel, en zelfs de gehele of gedeeltelijke vervening van voorlanden.

Turfwinning (i.c. de natte vervening) in Breukeleveen, 1806.

Structurele aanpak in de achttiende eeuw

Het eerdere Utrechtse uitgangspunt, dat er geen overheidsvergunning nodig was om een vervening ter hand te nemen, was op den duur niet te handhaven; de ontwikkeling was ondanks alle beperkingen en voorschriften uit de hand gelopen. Het was tijd voor een structurele aanpak. De Generale Ordonnantie op de ontgronding van de Veenlanden van 29 Juli 1767 plus de resolutie van Gedeputeerde Staten aangaande dispensatie van 23 Februari 1770 leidden een nieuwe benadering in. Typerend daarvoor was het verbod om veenlagen van minder dan 5 voet diep te ontgronden, een maatregel om onnutte landvernieling tegen te gaan. Heel ingrijpend was het besluit van 3 Maart 1790 van Staten 's Lands van Utrecht. Voor het eerst werd de bevoegdheid tot vervening van nog niet ingestoken polders verbonden aan een vergunning van de overheid. Ook de drooglegging kwam nu aan de orde. De gedachtengang was dat de vergunning alleen werd afgegeven op voorwaarde dat tijdens het uitvenen de droogmaking van het perceel al werd voorbereid door middel van geleidelijke bedijking van het te vergraven terrein. De aanvrager diende dus een plan tot bedijking en droogmaking ter goedkeuring aan de Staten voor te leggen.

De verhoging van de impost op de uitvoer van turf, een maatregel uit 1782 die bedoeld was als bescherming van Stichtse belangen, had een onverwacht gun-

stige uitwerking in landschappelijk opzicht. In het gebied van de Ronde Venen, ten westen van de Vecht, betekende deze verhoging een gevoelige slag voor de Utrechtse veenindustrie. Een verzoek van de veenlieden onder Mijdrecht om vrijstelling werd afgewezen. Dit bracht hen tot een plan – in moderne termen een deal. Als tegenprestatie voor een vrijstelling zouden zij de drooglegging ondernemen van de deels aanwezige, deels nog te vormen veenplassen in het (Utrechtse) dorp Mijdrecht. Daarbij was ook het (Hollandse) dorp Waverveen betrokken. Provinciale Staten zagen hierin een voordeel en bevorderden dit initiatief, mits dat was voorzien van een uit zowel technisch als financieel oogpunt degelijke onderbouwing. Het uiteindelijke resultaat was de bedijking en droogmaking van een uitgestrekt gebied groot 1917 morgen onder Mijdrecht en ruim 242 morgen onder Waverveen. Het voorbeeld strekte tot navolging.

Centrale regeling na 1814

Na 1814 ging men de zaken landelijk regelen – ook elders was de zaak uit de hand gelopen. Een Koninklijk Besluit uit 1819 gaf opdracht aan alle provincies een onderzoek in te stellen naar de stand van zaken en daarover verslag uit te brengen. De provincie Utrecht bleef jarenlang in gebreke. Toen Gedeputeerde Staten in 1833 eindelijk een uitvoerig rapport produceerden met een voorstel voor een nieuw provinciaal reglement – ter vervanging van de Generale Ordonnantie van 1667 – ontstond er binnen de provincie een meningsverschil. Men twijfelde aan de geldigheid van dit stuk omdat het niet door Provinciale Staten maar door Gedeputeerde Staten was uitgebracht. Het duurde meer dan twintig jaar voordat één en ander was rechtgetrokken. Pas in 1859 werd het rapport plus het voorstel, nu door de Staten ingediend, in het Provinciaal Blad afgekondigd.

Het onderzoek had uitgewezen, dat de situatie in de Utrechtse veenderijen voorzover het de lage venen (waartoe het Vechtgebied behoorde) betrof, over het algemeen bedroevend was. Een wanordelijke administratie, weinig controle op de naleving van de plicht tot verwaarborging en talloze wederrechtelijke verveningen. Ook de technische voorzieningen lieten veel te wensen over. Vooral de situatie in de gemeenten Achttienhoven, Tienhoven, Breukelen-St. Pieters en Loosdrecht, dus aan de oostkant van de Vecht, was zorgwekkend. De meeste polders waren bijna geheel tot het welzand uitgeveend. De daardoor ontstane plassen hadden een aanzienlijke diepte, zodat zelfs de mogelijkheid tot droogmaking betwijfeld werd. Met de waterkeringen was het slecht gesteld. De landschappelijke situatie was bedreigend vanwege het gevaar van ineenvloeiing van de veenplassen. Ook de mogelijkheid van vereniging met de noordelijker plassen ter hoogte van Kortenhoef, Ankeveen en Nederhorst werd genoemd. Zelfs de kans op een catastrofale doorbraak naar de Vecht diende men onder ogen te zien.

Het Provinciaal Reglement van 1859 en de daarop volgende herzieningen bouwden in principe voort op de uitgangspunten in het oude veenrecht, met een paar nieuwe elementen. Eén daarvan was de aanstelling van een provinciale opzichter over de verveningen. Hiermee werd een directe controle van de hogere overheid geïntroduceerd, in de persoon van iemand die niet bij de plaatselijke situatie en belangen betrokken was. Na de oprichting van de Provinciale Waterstaat in 1882 werd de functie binnen dat kader gebracht. Belangrijk was ook de opdracht tot de uitvoering van de veenreglementen aan zogenaamde veenderijbesturen. Overigens een term, die niets anders inhield dan de collectieve benaming voor gemeentebestuur en polder (= waterschaps)bestuur. Het gezamenlijk besturen was echter op zich zelf wel een doorbraak, ook in de gemeenten waar eertijds schout en schepenen samen met polder- en molenmeesters optraden. Deze laatsten, waterschapsfunctionarissen, hadden in die situatie nooit een bestuursbevoegdheid gehad – slechts een adviserende stem. Toch ging het ook nu weer om personen, die binnen de begrenzing van het gebied verschillende hoedanigheden hadden.

Landvernietiging en overheidsbeleid

De steeds strengere voorwaarden en beperkingen, die in de negentiende eeuw aan de veenderijen werden opgelegd, maakten de turfwinning minder aantrekkelijk. Wat overbleef aan de oostkant van de Vecht was een landschap waarmee in economisch opzicht niets te beginnen viel – uitgestrekte watermassa's en in de lage woongebieden een constante drassigheid. Initiatieven van de overheid tot bedijking en droogmaking, dan wel een intensieve stimulering daarvan, was dan ook dringend nodig. Deze louter Utrechtse aangelegenheid kreeg echter geen prioriteit bij de provincie. Het resultaat in de vorm van terugwinning van landbouwgrond stond niet in verhouding tot de kosten. De ervaringen, elders opgedaan, hadden uitgewezen dat de grond, na drooglegging, niet geschikt was als bouwland en alleen voor veeteelt gebruikt kon worden. Het was bovendien te verwachten, dat men in de diepe polders met zeer hoge bemalingskosten zou worden geconfronteerd. Zie wat dat betreft de waterproblemen in de Bethunepolder onder Tienhoven. In de tweede helft van de negentiende eeuw ging alle aandacht (dus ook het merendeel van de middelen) naar het westelijk deel van het Vechtgebied. De dynamische ontwikkelingen die daar aan de gang waren, zoals de aanleg van de spoorlijn en het graven van het Merwedekanaal, waren van veel groter belang en eisten allerlei kostbare aanpassingen.

Men kan wel stellen dat zowel het veenrecht zelf als de uitvoering daarvan debet zijn aan de vèrgaande landvernietiging en de ongunstige economische en maatschappelijke gevolgen. In ieder geval waren de voorschriften vóór 1859 niet

stringent genoeg; bij de uitvoering waren belanghebbenden betrokken. In de twintigste eeuw nam de zaak een onverwachte wending. Ten tijde van de Eerste Wereldoorlog kregen de veenplassen een functie in het kader van het toerisme. Men moest het voor een vakantiebestemming dichter bij huis gaan zoeken. Buitenhuizen verrezen langs de dijken tussen de plassen, de watersport nam een hoge vlucht. Droogmaking was niet meer aan de orde. De "Ontgronding van de Veenlanden" leverde het gebied vierhonderd jaar later, via een lange omweg, op een nooit voorziene wijze welvaart op.

Amsterdam Januari 1992 M.A. Dukes-Greup

Voornaamste bronnen:

A.W. Beets et al., Systematisch overzicht van de reglementen van waterschappen in de provincie Utrecht, uitg. Provincie Utrecht 1977.
- I Algemene Ordonnantiën en Placaten 's-Lands van Utrecht;
- II Algemene Reglementen op de veenderijen in de provincie Utrecht;
- III Wetten en Koninklijke Besluiten betreffende de vervening.

Th. F.J.A. Dolk, Het veenrecht in de provincie Utrecht van 1592-1916, Utrecht 1916.

Van der Pot-Donner, bewerking L. Prakke, Handboek van het Nederlandse Staatsrecht, 12e druk, Zwolle 1989.

Jaarverslag van de Dr. R. van Luttervelt Restauratie Stichting over 1991

In dit verslagjaar werd de restauratie van het duifhuis van Vreedenoord te Breukelen gerealiseerd door aannemer Van Hoeven te Nieuwersluis.
Het Waterschap de Vecht, in de persoon van watergraaf Plomp, die zeer ijverde voor de restauratie, droeg belangrijk bij aan het restauratiefonds. Ook de provincie Utrecht en wel speciaal de Commissaris van de Koningin Jhr Drs P.A.C. Beelaerts van Blokland gaf belangrijke geestelijke en materiële steun. Op het Anjerfonds werd niet tevergeefs een beroep gedaan en van de Stichting Sociaal Culturele Belangen te Breukelen kwam een buitengewoon welkome donatie die het welslagen van het project zeker stelde. Vorig jaar meldden wij reeds dat de Juniorkamer Vechtstreek een bedrag, verkregen uit hun Sightsail-evenement, voor deze restauratie ter beschikking had gesteld. Al deze organisaties zeggen wij zeer hartelijk dank voor hun essentiële steun aan het realiseren van het weer tot welstand brengen van het enige duifhuis in de Vechtstreek.
Van Monumentenzorg kwam de beschikking af voor het veiligstellen van de hekpilaren, de "poort" van Ouderhoek, aan de oprijlaan van de boerderij van de familie Van Engen te Nieuwersluis. Dit project zal in 1992 zijn beslag krijgen.
De restauratie van het hek van Harteveld te Maarssen is grotendeels gereed. De ontbrekende loden vaas is mede met steun van onze Stichting gerepareerd.
De beroemde theekoepel van Vegtlust te Loenen is door de eigenaar Jhr Mr J.P. Teding van Berkhout in 1991 voorbeeldig gerestaureerd. Het zinken dak werd vervangen door een loden en de goten werden met koper bekleed zodat die weer een mensenleven mee kunnen. Ook de zinken siervaas die de bekroning van de koepel vormt diende gerepareerd te worden hetgeen onze Stichting voor zijn rekening nam.
Op het programma staat een mogelijk terugbrengen van de woonhuisgevel van een winkelpand in de Dorpsstraat te Loenen, het herstellen van een historisch hek in Oud Zuilen en voorts het herstel van het brandspuithuisje te Breukelen dat met afbraak bedreigd wordt. Aan het herstel van de zgn. Eva koepel op Terra Nova te Loenen zal onze Stichting eveneens bijdragen.
De kas werd versterkt met de ruimhartige donaties die aan de Stichting gedaan zijn naar aanleiding van de viering van de zestigste verjaardag van de voorzitter. Een bedrag van ruim *f* 4000,– kon zo op onze rekening bijgeschreven worden. Eind 1990 stond het kapitaal op *f* 180.000,–, uit de rente waarvan bovengenoemde projecten werden bekostigd.

Het banknummer van de Stichting bij de NMB te Loenen is 65.74.10.616. Gif-

ten aan de Stichting zijn aftrekbaar voor de inkomstenbelasting.

Loenen 1992

E. Munnig Schmidt
Voorzitter

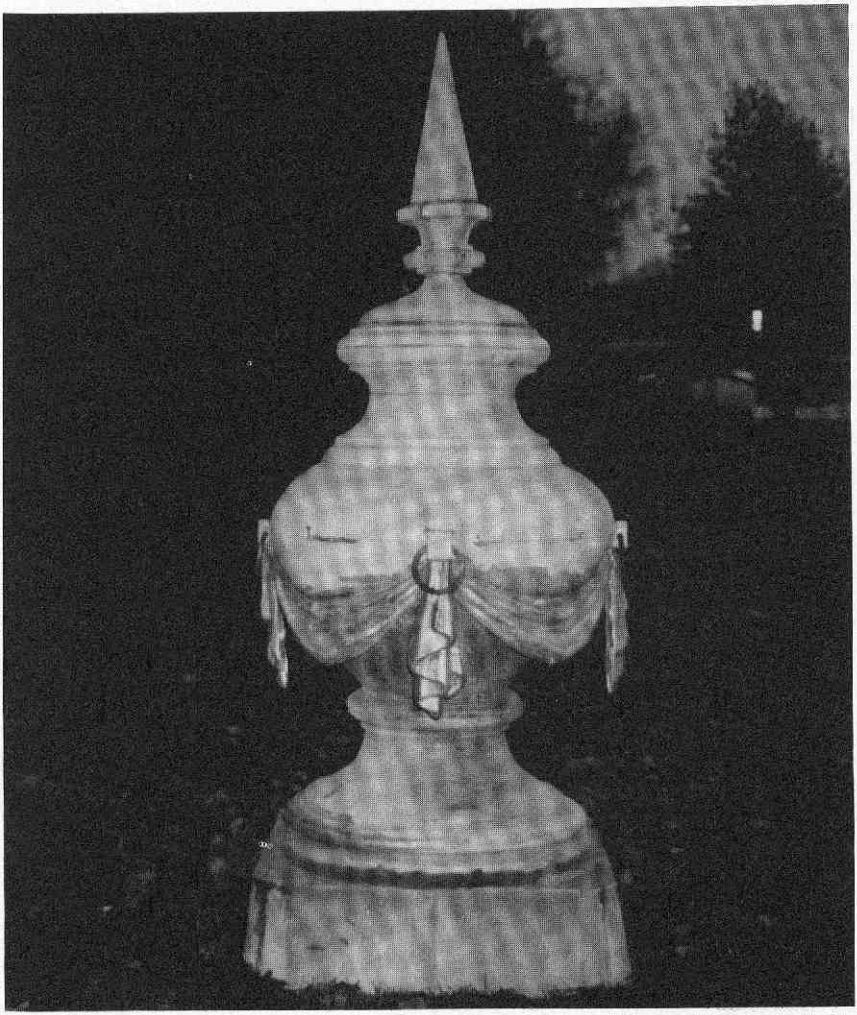

Siervaas van de theekoepel van Vegtlust te Loenen, ca. 150 cm. hoog, met hulp van de Stichting gerestaureerd.

Inhoud

Ereleden en bestuur 2

Ledenlijst 1992 3

Conceptstaat van baten en lasten 1991 18

In memoriam mr.dr. N.J.C.M. Kappeyne van de Coppello 19

Jaaroverzicht 21

Nieuwersluis: van torenfort tot commandopost 24

Een zilveren huwelijkspenning op Nieuwerhoek 38

Aanwinsten voor de bibliotheek 49

Huis Gansenhoef te Maarssen in Zilver 51

De Heerenhofstede Breeëvecht te Vreeland 55

Van der Burch van Oudaen, een memorie 69

Het Utrechtse veenrecht en het ontstaan van het Plassengebied 73

Jaarverslag van de Dr. R. van Luttervelt Restauratie Stichting over 1991.. 80